

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

Turgut BAYDAR

709272

AHMET HAMDİ TANPINAR'IN "HUZUR" İSİMLİ ROMANINDA
KELİME GRUPLARI

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DEKÜMPLASYON BİREKESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Yard. Doç. Dr. YUSUF TEPELİ

7109272

ERZURUM - 2001

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu çalışma, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalının Türkçe Öğretmenliği Bilim Dalında jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

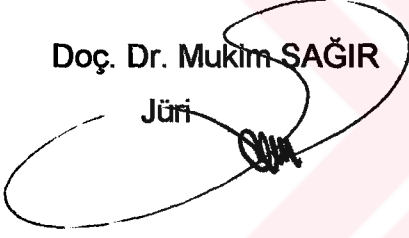
Yard. Doç. Dr. Yusuf TEPELİ

Danışman / Jüri

Doç. Dr. Mukim SAĞIR

Jüri

Yard. Doç. Dr. Muhsine BÖREKÇİ

Jüri

Yukarıdaki imzalar, adı geçen öğretim üyelerine aittir. ... /... /.....

Prof. Dr. Bilge SEYİDOĞLU

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

	<u>SAYFA NO</u>
ÖZET.....	XV
ABSTRACT.....	XVI
SÖZ BAŞI.....	XVII
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE KELİME GRUPLARI.....	10
İKİNCİ BÖLÜM	
İNCELEME	
I. İSİM TAMLAMASI.....	39
I.I. BELİRLİ İSİM TAMLAMASI.....	39
1. Yapı Bakımından Belirli İsim Tamlamaları.....	39
1.1. Unsurları Tek Kelime Olan Belirli İsim Tamlamaları.....	39
1.2. Unsurlarından Biri veya İkisi Kelime Grubu Şeklinde Olan Belirli İsim Tamlamaları.....	40
1.2.1. Tamlayan Unsuru Kelime Grubu Olan Belirli İsim Tamlamaları.....	40
1.2.1.1. Tamlayan Unsuru Belirsiz İsim Tamlaması Olan Belirli İsim Tamlamaları.....	41
1.2.1.2. Tamlayan Unsuru Belirli İsim Tamlaması Olan Belirli İsim Tamlamaları.....	41
1.2.1.3. Tamlayan Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Belirli İsim Tamlamaları.....	41
1.2.1.4. Tamlayan Unsuru Bağlama Grubu Olan Belirli İsim Tamlamaları	42
1.2.1.5. Tamlayan Unsuru Unvan Grubu Olan Belirli İsim Tamlamaları	42
1.2.1.6. Tamlayan Unsuru Birleşik İsim Olan Belirli İsim Tamlamaları	42
1.2.1.7. Tamlayan Unsuru Sıfat-Fiil Grubu Olan Belirli İsim Tamlamaları	42

1.2.1.8. Tamlayan Unsuru İsim-Fiil Grubu Olan Belirli İsim Tamlamaları.....	43
1.2.1.9. Tamlayan Unsuru Bulunma Grubu Olan Belirli İsim Tamlamaları.....	43
1.2.2. Tamlanan Unsuru Kelime Grubu Olan Belirli İsim Tamlamaları.....	43
1.2.2.1. Tamlanan Unsuru Belirsiz İsim Tamlaması Olan Belirli İsim Tamlamaları.....	43
1.2.2.2. Tamlanan Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Belirli İsim Tamlamaları.....	43
1.2.2.3. Tamlanan Unsuru Bağlama Grubu Olan Belirli İsim Tamlamaları.....	44
1.2.2.4. Tamlanan Unsuru Sayı Grubu Olan Belirli İsim Tamlamaları.....	44
1.2.2.5. Tamlanan Unsuru Sıfat-Fiil Grubu Olan Belirli İsim Tamlamaları.....	44
1.2.2.6. Tamlanan Unsuru İsim-Fiil Grubu Olan Belirli İsim Tamlamaları.....	45
1.2.2.7. Tamlanan Unsuru Zarf Grubu Olan Belirli İsim Tamlamaları.....	45
1.2.2.8. Tamlanan Unsuru Bulunma Grubu Olan Belirli İsim Tamlamaları.....	45
1.2.3. Hem Tamlayan Unsuru Hem de Tamlanan Unsuru Kelime Grubu Olan Belirli İsim Tamlamaları.....	45
1.3. Tamlayan Unsurları İşaretlenmeyen Belirli İsim Tamlamaları (Tamlayan Unsurları İşaretlenmeyen İyelik Grupları).....	46
1.4. Tamlayan Unsurları İlgi Hâli Eki Yerine -dan / -den Çıkma Hâli Eki (-dan / -den Tamlayan Eki) Alan Belirli İsim Tamlamaları	46
2. Cümledeki Görevi Yönünden Belirli İsim Tamlamaları.....	47
2.1. Belirli İsim Tamlamasının Özne Olarak Kullanılması.....	47
2.1.1. Öznesi Belirli İsim Tamlaması Olan Fiil Cümleleri.....	47
2.1.2. Öznesi Belirli İsim Tamlaması Olan İsim Cümleleri.....	48
2.2. Belirli İsim Tamlamasının Nesne Olarak Kullanılması.....	48

2.3. Belirli İsim Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması.....	49
2.3.1. Yönelme Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Belirli İsim Tamlamaları.....	49
2.3.2. Bulunma Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Belirli İsim Tamlamaları.....	50
2.3.3. Çıkma Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Belirli İsim Tamlamaları.....	50
2.4. Belirli İsim Tamlamasının Zarf Olarak Kullanılması.....	50
2.5. Belirli İsim Tamlamasının Yüklem Olarak Kullanılması.....	51
3. Belirli İsim Tamlamasının Kelime Grupları İçinde Durumu.....	52
3.1. Belirli İsim Tamlamasının, Başka Belirli İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması.....	52
3.2. Belirli İsim Tamlamasının, Belirsiz İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması.....	52
3.3. Belirli İsim Tamlamasının, Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması.....	53
3.4. Belirli İsim Tamlamasının, Edat Gruplarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması.....	53
3.5. Belirli İsim Tamlamasının, Bağlama Gruplarının Unsuru Olarak Kullanılması.....	53
I.II. BELİRSİZ İSİM TAMLAMASI.....	54
1. Yapı Bakımından Belirsiz İsim Tamlamaları.....	54
1.1. Unsurları Tek Kelime Olan Belirsiz İsim Tamlamaları.....	54
1.2. Tamlayan Unsuru Kelime Grubu Şeklinde Olan Belirsiz İsim Tamlamaları.....	55
1.2.1. Tamlayan Unsuru Belirli İsim Tamlaması Olan Belirsiz İsim Tamlamaları.....	55
1.2.2. Tamlayan Unsuru Belirsiz İsim Tamlaması Olan Belirsiz İsim Tamlamaları.....	55
1.2.3. Tamlayan Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Belirsiz İsim Tamlamaları.....	55

1.2.4. Tamlayan Unsuru Bağlama Grubu Olan Belirsiz İsim	
Tamlamaları.....	56
1.2.5. Tamlayan Unsuru Unvan Grubu Olan Belirsiz İsim	
Tamlamaları.....	56
1.2.6. Tamlayan Unsuru Birleşik İsim Olan Belirsiz İsim	
Tamlamaları.....	56
1.2.7. Tamlayan Unsuru İsim-Fiil Grubu Olan Belirsiz İsim	
Tamlamaları.....	56
1.2.8. Tamlayan Unsuru Sayı Grubu Olan Belirsiz İsim	
Tamlamaları.....	56
1.3. Kalıcı İsim Olan Belirsiz İsim Tamlamaları.....	57
2. Cümledeki Görevi Yönünden Belirsiz İsim Tamlamaları.....	57
2.1. Belirsiz İsim Tamlamasının Özne Olarak Kullanılması.....	57
2.1.1. Öznesi Belirsiz İsim Tamlaması Olan Fiil Cümleleri.....	57
2.1.2. Öznesi Belirsiz İsim Tamlaması Olan İsim Cümleleri.....	58
2.2. Belirsiz İsim Tamlamasının Nesne Olarak Kullanılması.....	58
2.2.1. Belirsiz İsim Tamlamasının Belirli Nesne Olarak Kullanılması.....	58
2.2.2. Belirsiz İsim Tamlamasının Belirsiz Nesne Olarak Kullanılması....	59
2.3. Belirsiz İsim Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması.....	59
2.3.1. Yönelme Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Belirsiz İsim	
Tamlamaları.....	60
2.3.2. Bulunma Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Belirsiz İsim	
Tamlamaları.....	60
2.3.3. Çıkma Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Belirsiz İsim	
Tamlamaları.....	60
2.4. Belirsiz İsim Tamlamasının Zarf Olarak Kullanılması.....	61
2.5. Belirsiz İsim Tamlamasının Yüklem Olarak Kullanılması.....	61
3. Belirsiz İsim Tamlamasının Kelime Grupları İçinde Durumu.....	61
3.1. Belirsiz İsim Tamlamasının, Başka Belirsiz İsim Tamlamalarında	
Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması.....	62
3.2. Belirsiz İsim Tamlamasının, Belirli İsim Tamlamalarında Tamlayan	
Unsur Olarak Kullanılması.....	62

3.3. Belirsiz İsim Tamlamasının, Belirli İsim Tamlamalarında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması.....	62
3.4. Belirsiz İsim Tamlamasının, Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması.....	63
3.5. Belirsiz İsim Tamlamasının, Sıfat Tamlamalarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması.....	63
3.6. Belirsiz İsim Tamlamasının, Edat Gruplarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması.....	64
3.7. Belirsiz İsim Tamlamasının, Bağlama Gruplarının Unsuru Olarak Kullanılması.....	64
II. SIFAT TAMLAMASI.....	64
1. Yapı Bakımından Sıfat Tamlamaları.....	65
1.1. Sıfat Unsuru Tek Kelime Olan Sıfat Tamlamaları.....	65
1.1.1. Sıfat Unsuru Niteleme Sıfatı Olan Tamlamalar.....	65
1.1.2. Sıfat Unsuru Belirtme Sıfatı Olan Tamlamalar.....	65
1.1.3. Sıfat Unsuru Sıfat-Fiil Olan Tamlamalar.....	66
1.2. Sıfat Unsuru Birleşik Sıfat Olan Tamlamalar.....	67
1.3. Kalıcı İsim Olan Sıfat Tamlamaları.....	67
2. Sıfat Unsuru Kelime Grubu Olan Sıfat Tamlamaları.....	68
2.1. Sıfat Unsuru Sıfat-Fiil Grubu Olan Tamlamalar.....	68
2.2. Sıfat Unsuru Belirli İsim Tamlaması Olan Tamlamalar.....	68
2.3. Sıfat Unsuru Belirsiz İsim Tamlaması Olan Tamlamalar.....	69
2.4. Sıfat Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Tamlamalar.....	69
2.5. Sıfat Unsuru Edat Grubu Olan Tamlamalar.....	69
2.6. Sıfat Unsuru Sayı Grubu Olan Tamlamalar.....	69
2.7. Sıfat Unsuru Bağlama Grubu Olan Tamlamalar.....	70
2.8. Sıfat Unsuru Tekrar Grubu Olan Tamlamalar.....	70
2.9. Sıfat Unsuru Zarf Grubu Olan Tamlamalar.....	70
2.10. Sıfat Unsuru Yönelme Grubu Olan Tamlamalar.....	71
2.11. Sıfat Unsuru Bulunma Grubu Olan Tamlamalar.....	71
2.12. Sıfat Unsuru Çıkma Grubu Olan Tamlamalar.....	71
2.13. Sıfat Unsuru İsnat Grubu Olan Tamlamalar.....	72

2.14. Sifat Unsuru Vasıta Grubu Olan Tamlamalar.....	72
3. Cümledeki Görevi Yönünden Sifat Tamlamaları.....	72
3.1. Sifat Tamlamasının Özne Olarak Kullanılması.....	72
3.1.1. Öznesi Sifat Tamlaması Olan Fiil Cümleleri.....	73
3.1.2. Öznesi Sifat Tamlaması Olan İsim Cümleleri.....	73
3.2. Sifat Tamlamasının Nesne Olarak Kullanılması.....	74
3.2.1. Sifat Tamlamasının Belirli Nesne Olarak Kullanılması.....	74
3.2.2. Sifat Tamlamasının Belirsiz Nesne Olarak Kullanılması.....	74
3.3. Sifat Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması.....	75
3.3.1. Yönelme Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Sifat Tamlamaları	75
3.3.2. Bulunma Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Sifat Tamlamaları	75
3.3.3. Çıkma Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Sifat Tamlamaları	76
3.4. Sifat Tamlamasının Zarf Olarak Kullanılması.....	76
3.5. Sifat Tamlamasının Yüklem Olarak Kullanılması.....	77
4. Sifat Tamlamalarının Kelime Grupları İçinde Durumu.....	77
4.1. Sifat Tamlamasının, Belirli İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması.....	77
4.2. Sifat Tamlamasının, Belirli İsim Tamlamalarında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması.....	78
4.3. Sifat Tamlamasının, Belirsiz İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması.....	78
4.4. Sifat Tamlamasının, Başka Sifat Tamlamalarında Sifat Unsuru Olarak Kullanılması.....	79
4.5. Sifat Tamlamasının, Başka Sifat Tamlamalarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması.....	79
4.6. Sifat Tamlamasının, Edat Gruplarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması.....	80
4.7. Sifat Tamlamasının, Bağlama Gruplarının Unsuru Olarak Kullanılması.....	80

III. SIFAT- FİİL GRUBU.....	81
1. Cümledeki Görevi Yönünden Sıfat-Fiil Grubu.....	82
1.1. Sıfat-Fiil Grubunun Özne Olarak Kullanılması.....	82
1.2. Sıfat-Fiil Grubunun Nesne Olarak Kullanılması.....	82
1.3. Sıfat-Fiil Grubunun Zarf Olarak Kullanılması.....	83
1.4. Sıfat-Fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması.....	83
2. Sıfat-Fiil Grubunun Kelime Grupları İçinde Durumu.....	83
2.1. Sıfat-Fiil Grubunun, Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması.....	83
2.2. Sıfat-Fiil Grubunun, Edat Gruplarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması.....	84
2.3. Sıfat-Fiil Grubunun, Belirli İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması.....	84
2.4. Sıfat-Fiil Grubunun, Belirli İsim Tamlamalarında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması.....	84
IV. ZARF- FİİL GRUBU.....	85
1. Zarf-Fiil Grubu Oluşturan Ekler.....	85
1.1. "-ArAk" Eki.....	85
1.2. "-InçA" Eki.....	86
1.3. "-ken" Eki.....	86
1.4. "-mAdAn" Eki.....	86
1.5. "-Ar... -mAz" Eki.....	87
1.6. "-Ip" Eki.....	87
1.7. "-dlkçA / -tlkçA" Eki.....	88
1.8. "-dl / -tl ml" Eki.....	88
V. İSİM - FİİL GRUBU.....	88
1. Cümledeki Görevi Yönünden İsim-Fiil Grupları.....	89
1.1. İsim-Fiil Grubunun Özne Olarak Kullanılması.....	89
1.1.1. Öznesi İsim-Fiil Grubu Olan Fiil Cümleleri.....	90
1.1.2. Öznesi İsim-Fiil Grubu Olan İsim Cümleleri.....	90
1.2. İsim-Fiil Grubunun Nesne Olarak Kullanılması.....	90
1.2.1. İsim-Fiil Grubunun Belirli Nesne Olarak Kullanılması.....	91

1.2.2. İsim-Fiil Grubunun Belirsiz Nesne Olarak Kullanılması.....	91
1.3. İsim-Fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması.....	91
1.4. İsim-Fiil Grubunun Zarf Olarak Kullanılması.....	92
1.5. İsim-Fiil Grubunun Yükleme Olarak Kullanılması.....	92
2. İsim-Fiil Grubunun Kelime Grupları İçinde Durumu.....	93
2.1. İsim-Fiil Grubunun, Belirli İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması.....	93
2.2. İsim-Fiil Grubunun, Belirli İsim Tamlamalarında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması.....	93
2.3. İsim-Fiil Grubunun, Belirsiz İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması.....	94
2.4. İsim-Fiil Grubunun, Edat Gruplarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması.....	94
VI. ÜNLEM GRUBU.....	94
VII. BİRLEŞİK İSİM.....	95
1. Cümledeki Görevi Yönünden Birleşik İsim.....	96
1.1. Birleşik İsmi'nin Özne Olarak Kullanılması.....	96
2. Birleşik İsmi'nin Kelime Grupları İçinde Durumu.....	96
2.1. Birleşik İsmi'nin, Belirli İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması.....	96
2.2. Birleşik İsmi'nin, Belirsiz İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması.....	96
2.3. Birleşik İsmi'nin, Edat Gruplarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması.....	97
VIII. EDAT GRUBU.....	97
1. Yapısı Bakımından Edat Grubu.....	97
1.1. "Aşağı" İle Kurulan Edat Grubu.....	97
1.2. "Başka" İle Kurulan Edat Grubu.....	98
1.3. "Benzer" İle Kurulan Edat Grubu.....	98
1.4. "Beraber" İle Kurulan Edat Grubu.....	98
1.5. "Berî" İle Kurulan Edat Grubu.....	99
1.6. "Dair" İle Kurulan Edat Grubu.....	99

1.7. "Diye" İle Kurulan Edat Grubu.....	99
1.8. "Doğru" İle Kurulan Edat Grubu.....	100
1.8.1. Yer ve Yön İsimlerinden Sonra Kullanılan "Doğru".....	100
1.8.2. Zaman İsimlerinden Sonra Kullanılan "Doğru".....	100
1.9. "Evvel" İle Kurulan Edat Grubu.....	101
1.10 "Fazla" İle Kurulan Edat Grubu.....	101
1.11. "Gibi" İle Kurulan Edat Grubu.....	102
1.12. "Göre" İle Kurulan Edat Grubu.....	102
1.13. "İçin" İle Kurulan Edat Grubu.....	103
1.14. "İle" İle Kurulan Edat Grubu.....	103
1.15. "İtibaren" İle Kurulan Edat Grubu.....	104
1.16. "Kadar" İle Kurulan Edat Grubu.....	104
1.16.1. Miktar Edatı Olan "Kadar"	105
1.16.2. Yer ve Yön Edatı Olan "Kadar"	105
1.17. "Karşı" İle Kurulan Edat Grubu.....	106
1.18. "Mukabil" İle Kurulan Edat Grubu.....	106
1.19. "Rağmen" İle Kurulan Edat.....	107
1.20. "Sonra" İle Kurulan Edat Grubu.....	107
1.21. "Üzere" İle Kurulan Edat Grubu.....	108
1.22. "Yakın" İle Kurulan Edat Grubu.....	108
1.23. "Yana" İle Kurulan Edat Grubu.....	108
1.24. "Yüzünden" İle Kurulan Edat Grubu.....	109
1.25. "Ziyade" İle Kurulan Edat Grubu.....	109
2. Cümledeki Görevi Yönünden Edat Grubu.....	109
2.1. Edat Grubunun Zarf Olarak Kullanılması.....	110
2.2. Edat Grubunun Yüklem Olarak Kullanılması.....	110
3. Edat Grubunun Kelime Grupları İçinde Durumu.....	111
IX. UNVAN GRUBU.....	111
1. Cümledeki Görevi Yönünden Unvan Grubu.....	112
1.1. Unvan Grubunun Özne Olarak Kullanılması.....	112
1.2. Unvan Grubunun Nesne Olarak Kullanılması.....	113
1.3. Unvan Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması.....	113

2. Unvan Grubunun Kelime Grupları İçinde Durumu.....	113
2.1. Unvan Grubunun, Belirli İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması.....	113
2.2. Unvan Grubunun, Belirsiz İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması.....	114
2.3. Unvan Grubunun, Sıfat Tamlamalarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması.....	114
2.4. Unvan Grubunun, Edat Gruplarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması.....	114
2.5. Unvan Grubunun, Bağlama Gruplarının Unsuru Olarak Kullanılması.....	114
X. BİRLEŞİK FİİL.....	114
1. Bir İsim Unsuru İle Bir Yardımcı Fiilden Kurulan Birleşik Fiiller.....	115
1.1. Yardımcı Fiili "et-" Olan Birleşik Fiiller.....	115
1.2. Yardımcı Fiili "ol-" Olan Birleşik Fiiller.....	116
1.3. Yardımcı Fiili "başla-" Olan Birleşik Fiiller.....	117
1.4. Yardımcı Fiili "yap-" Olan Birleşik Fiiller.....	118
1.5. Yardımcı Fiili "al-" Olan Birleşik Fiiller.....	118
2. Bir Fiil Unsuruyla Bir Yardımcı Fiilden Kurulan Birleşik Fiiller.....	118
2.1. Yardımcı Fiili "bil-" Olan Birleşik Fiiller.....	118
2.2. Yardımcı Fiili "ver-" Olan Birleşik Fiiller.....	119
2.3. Yardımcı Fiili "git-" Olan Birleşik Fiiller.....	119
3. Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller (Anlam Kaymasına Uğramış ve Deyimleşmiş Olan Birleşik Fiiller).....	119
XI. TEKRAR GRUBU.....	120
1. Tekrar Çeşitleri.....	120
1.1. Unsurları Aynı Olan Tekrar Grubu.....	120
1.2. Unsurları Yakın Anımlı Olan Tekrar Grubu.....	121
1.3. Unsurları Zıt Anımlı Olan Tekrar Grubu.....	121
1.4. İlâveli Tekrar Grubu.....	122
2. Cümledeki Görevi Yönünden Tekrar Grubu.....	122
2.1. Tekrar Grubunun Özne Olarak Kullanılması.....	122

2.2. Tekrar Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması.....	122
2.3. Tekrar Grubunun Zarf Olarak Kullanılması.....	123
2.4. Tekrar Grubunun Yüklem Olarak Kullanılması.....	123
3. Tekrar Grubunun Kelime Grupları İçinde Durumu.....	124
3.1. Tekrar Grubunun, Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması.....	124
3.2. Tekrar Grubunun, Birleşik Fiilin İsim Unsuru Olarak Kullanılması.....	124
XII. BAĞLAMA GRUBU.....	124
1. Bağlama Grubu Çeşitleri.....	125
1.1. "...da...da" Bağlacı İle Kurulanlar.....	125
1.2. "gerek...gerek..." Bağlacı İle Kurulanlar.....	125
1.3. "hem...hem..." Bağlacı İle Kurulanlar.....	125
1.4. "ile" Bağlacı İle Kurulanlar.....	125
1.5. "ister.... ister...." Bağlacı İle Kurulanlar.....	126
1.6. "kâh...kâh..." Bağlacı İle Kurulanlar.....	126
1.7. "...mimi" Bağlacı İle Kurulanlar.....	126
1.8. "ne...ne..." Bağlacı İle Kurulanlar.....	126
1.9. "ve" Bağlacı İle Kurulanlar.....	126
1.10. "virgöl" İle Kurulanlar.....	127
2. Cümledeki Görevi Yönünden Bağlama Grubu.....	127
2.1. Bağlama Grubunun Özne Olarak Kullanılması.....	127
2.1.1. Öznesi Bağlama Grubu Olan Fiil Cümleleri.....	128
2.1.2. Öznesi Bağlama Grubu Olan İsim Cümleleri.....	128
2.2. Bağlama Grubunun Nesne Olarak Kullanılması.....	128
2.2.1. Bağlama Grubunun Belirli Nesne Olarak Kullanılması.....	129
2.2.2. Bağlama Grubunun Belirsiz Nesne Olarak Kullanılması.....	129
2.3. Bağlama Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması.....	129
2.3.1. Yönelme Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Bağlama Grupları	129
2.3.2. Bulunma Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Bağlama	

Grupları.....	130
2.3.3. Çıkma Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Bağlama Grupları.....	130
2.4. Bağlama Grubunun Zarf Olarak Kullanılması.....	130
2.5. Bağlama Grubunun Yüklemler Olarak Kullanılması.....	131
3. Bağlama Grubunun Kelime Grupları İçinde Durumu.....	131
3.1. Bağlama Grubunun, Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması.....	131
3.2. Bağlama Grubunun, Sıfat Tamlamalarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması.....	132
3.3. Bağlama Grubunun, Belirli İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması.....	132
3.4. Bağlama Grubunun, Belirli İsim Tamlamalarında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması.....	132
3.5. Bağlama Grubunun, Belirsiz İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması.....	132
3.6. Bağlama Grubunun, Edat Gruplarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması.....	133
3.7. Bağlama Grubunun, Birleşik Fiilin İsim Unsuru Olarak Kullanılması.....	133
XIII. SAYI GRUBU.....	133
1. Cümledeki Görevi Yönünden Sayı Grubu.....	134
1.1. Sayı Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması.....	134
2. Sayı Grubunun Kelime Grupları İçinde Durumu.....	135
2.1. Sayı Grubunun, Belirli İsim Tamlamalarında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması.....	135
2.2. Sayı Grubunun, Belirsiz İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması.....	135
2.3. Sayı Grubunun, Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması.....	135
2.4. Sayı Grubunun, Bağlama Gruplarının Unsuru Olarak Kullanılması.....	135

XIV. ZARF GRUBU (ZARF TAMLAMASI).....	136
1. Cümledeki Görevi Yönünden Zarf Grubu.....	137
1.1. Zarf Grubunun Zarf Olarak Kullanılması.....	137
1.2. Zarf Grubunun Yüklem Olarak Kullanılması.....	137
2. Zarf Grubunun Kelime Grupları İçinde Durumu.....	138
2.1. Zarf Grubunun, Belirli İsim Tamlamalarında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması.....	138
2.2. Zarf Grubunun, Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması.....	138
XV. KISALTMA GRUPLARI.....	138
a. İsnat Grubu.....	138
1. Cümledeki Görevi Yönünden İsnat Grubu.....	139
1.1. İsnat Grubunun Zarf Olarak Kullanılması.....	139
2. İsnat Grubunun Kelime Grupları İçinde Durumu.....	140
2.1. İsnat Grubunun, Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması.....	140
b. Yükleme Grubu.....	140
c. Yönelme Grubu.....	140
1. Cümledeki Görevi Yönünden Yönelme Grubu.....	141
1.1. Yönelme Grubunun Zarf Olarak Kullanılması.....	141
1.2. Yönelme Grubunun Yüklem Olarak Kullanılması.....	142
2. Yönelme Grubunun Kelime Grupları İçinde Durumu.....	142
2.1. Yönelme Grubunun, Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması.....	142
2.2. Yönelme Grubunun, Edat Gruplarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması.....	143
ç. Bulunma Grubu.....	143
1. Cümledeki Görevi Yönünden Bulunma Grubu.....	143
1.1. Bulunma Grubunun Zarf Olarak Kullanılması.....	143
2. Bulunma Grubunun Kelime Grupları İçinde Durumu.....	144
2.1. Bulunma Grubunun, Belirli İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması.....	144

2.2. Bulunma Grubunun, Belirli İsim Tamlamalarında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması.....	144
2.3. Bulunma Grubunun, Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması.....	144
d. Çıkma Grubu.....	144
1. Cümledeki Görevi Yönünden Çıkma Grubu.....	145
1.1. Çıkma Grubunun Zarf Olarak Kullanılması.....	145
1.2. Çıkma Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması.....	145
1.3. Çıkma Grubunun Yüklem Olarak Kullanılması.....	145
2. Çıkma Grubunun Kelime Grupları İçinde Durumu.....	146
2.1. Çıkma Grubunun, Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması.....	146
2.2. Çıkma Grubunun, Edat Gruplarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması.....	146
e. Vasıta Grubu.....	146
1. Cümledeki Görevi Yönünden Vasıta Grubu.....	147
1.1. Vasıta Grubunun Zarf Olarak Kullanılması.....	147
1.2. Vasıta Grubunun Yüklem Olarak Kullanılması.....	147
2. Vasıta Grubunun Kelime Grupları İçinde Durumu.....	148
2.1. Vasıta Grubunun, Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması.....	148
KELİME GRUPLARININ ROMANDAKİ KULLANIM ORANLARI.....	149
SONUÇ.....	151
KAYNAKLAR.....	155
ÖZ GEÇMİŞ.....	160

Bu alışmada, Türkiye Türkçesinde bulunan kelime grupları ayrıntılı bir biçimde incelenmiştir. Tez, "Giriş", "Türkiye Türkçesinde Kelime Grupları" ve "İnceleme" olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır.

"Giriş" bölümünde Ahmet Hamdi Tanpınar'ın hayatı, edebî Şahsiyeti ve eserleri hakkında bilgi verilmiş; ayrıca, incelemek için neden "Huzur" isimli romanı seçtiğimizden ve "Huzur" hakkında söylenenlerden bahsedilmiştir.

"Türkiye Türkçesinde Kelime Grupları" bölümünde araştırcıların kelime grubu hakkında neler söyledikleri, hangi noktalarda birleştikleri ve kaç çeşit kelime grubundan söz ettikleri tespit edilmiştir.

"İnceleme" bölümünde ise, kelime gruplarının nasıl oluştuğu, cümlelerde ne tür görevler üstlenebildikleri ve diğer kelime gruplarının yapısına nasıl katılabildikleri örneklerle ortaya konulmuştur.

Çalışmanın sonunda da, doğrudan ya da dolaylı olarak faydalandığımız "Kaynaklar"a yer verilmiştir.

ABSTRACT

MASTER DEGREE'S THESIS

AHMET HAMDİ TANPINAR'S "HUZUR" OF WORD GROUPS

Turgut BAYDAR

Counselor: Yard. Doç. Dr. Yusuf TEPELİ

2001 – PAGE: XIX+160

Jury: Yard. Doç. Dr. Yusuf TEPELİ

.....
.....

In this study; the word groups in Turkey's Turkish have been studied in detailed. The thesis has been occurred with "Introduction", "Word Groups in Turkey's Turkish" and "Study" in three groups.

In the "Introduction"; the information was given about Ahmet Hamdi Tanpınar's life, his literary personality and his written works; in addition; it has been mentioned why we chose to study the name of "Huzur" and the things that were sold about it.

"In Turkey's Turkish Word Groups"; it has been established that what the examiners told about the word groups, on which point they agreed and how many kinds of word groups they mentioned about.

As for, "in the study"; it has been brought up how the word groups occurred, what sort of duties they could undertake and how they could join with the other word groups.

In the conclusion of study; it has been included the "sources" that we benefited in a direct or indirect way.

SÖZ BAŞI

Türk dilinin önemle üzerinde durulması gereken konularından biri de “**söz dizimi**”dir.

Dilin tabii kurallarından biri olan tamlayan (belirten) ve tamlanan (belirtilen) ilişkisi, varlığını, söz diziminde daha kuvvetli bir biçimde hissettirmektedir. Cümlelerin bütün unsurları yüklem üzerine kurulmaktadır. Kısaca yüklem, cümlelerin gerekli ve en temel unsurudur. Bu unsur, ya çekimli bir fiil ya da “imek” fiiliyle çekimlenmiş bir isimdir. Bir cümle için yüklem ve özne yeterlidir. Diğer unsurlar, cümlelerin yüklemine tamamlayıcıdır.

Kelime grupları da söz diziminde ağırlıklı olarak kullanılmakta ve ifadeye zenginlik kazandırmaktadır. Tabii yapıya uygun olarak kelime gruplarının kendi içlerinde de bir tamlayan (belirten) ve tamlanan (belirtilen) ilişkisi mevcuttur.

Kelime gruplarının nasıl oluştuğu, grubu oluşturan kelimelerden hangisinin ana unsur, hangisinin yardımcı unsur olduğu, bu grupların cümlelerde ne tür görevler üstlenebildikleri ve bir kelime grubunun diğer kelime gruplarının yapısında görevli bir eleman olarak nasıl kullanılabildiği, özetle, kelime gruplarının yüzeysel yapılarından daha çok derin yapılarını görmek ve bunları izah edebilmek gibi nedenler bizi böyle bir çalışma yapmağa sevk etti. Biz bu çalışmamızda, bize göre, kaç çeşit kelime grubunun olduğunu da ortaya koymağa çalışacağız.

Çalışmamızı “**Söz Başı**”ndan sonra “**Giriş**”, “**Türkiye Türkçesinde Kelime Grupları**” ve “**İnceleme**” olmak üzere üç bölüme ayırdık.

“Giriş” bölümünde incelemek için eserini seçtiğimiz Ahmet Hamdi Tanpınar’ın hayatı, edebî şahsiyeti ve eserleri hakkında önemli bilgiler vererek, “**Huzur**” isimli romanı neden seçtiğimizden ve bu eser hakkında söylenenlerden bahsettik.

“Türkiye Türkçesinde Kelime Grupları” konusunun işlenebilmesi için öncelikli olarak yapılması gereken iş, araştırmacıların kelime grubu hakkında neler söylediklerinin ve kaç çeşit kelime grubundan bahsettiklerinin ortaya çıkarılmasıydı. Biz de böyle yapıp kelime gruplarına çalışmalarında yer vermiş araştırmacıların eserlerini inceleyerek, bu araştırmacıların kelime grupları hakkında neler söylediklerini tespit ettikten sonra hangi noktalarda birleştiklerini belirledik. Araştırmacıların kelime grubunu tanımlamalarında terim dışında büyük bir fark olmamasına rağmen, kelime grubu sayısında değişik görüşleri mevcuttu. Biz, bu eserlerden Prof. Dr. Leylâ Karahan’ın *Türkçede Söz Dizimi* isimli kitabındaki kelime gruplarının doğru olarak tespit edildiğini düşünerek, bu kitabı örnek aldık. Bu kitaptaki kelime gruplarına ek olarak “zarf grubu”na da çalışmamızda yer verdik.

“İnceleme” bölümünde ise, kelime gruplarının nasıl oluştuklarını, cümlelerde ne tür görevler üstlendiklerini ve diğer kelime gruplarının yapısına nasıl katıldıklarını belirledik. Bu kısımda, özellikle, kelime grubunun tek kelime gibi görev üstlendiğini ve sondaki unsurun aldığı çekim ekinin bütün grubu etkisi altına almasını somut örneklerle gösterdik. Örneklerdeki ilk numara sayfayı ikinci numara paragrafı göstermektedir.

“Sonuç” bölümünde, eseri incelerken elde ettiğimiz önemli özellikleri ortaya koyduk.

“Kaynaklar”da da, çalışmamız sırasında doğrudan faydalandığımız eserlerle birlikte, gerek metot, gerek bilgi bakımından dolaylı olarak müracaat ettiğimiz eserleri gösterdik.

Beni bu konuda çalışmaya yönelten, bana her zaman bilgisiyle yol gösteren hocam Sayın Yard. Doç. Dr. Yusuf Tepeli’ye; kendilerinden ders alma ve kendileriyle dil üzerinde sohbet etme imkânı bulabildiğim hocalarım Sayın Prof. Dr. Efrasiyap Gemalmaz’a; Sayın Doç. Dr. Mukim Sağır’a; Sayın Yard. Doç. Dr. Cengiz Alyılmaz’a; Sayın Yard. Doç. Dr. Muhsine Börekçi’ye ve çalışmanın her

GİRİŞ

1860 sonrası Türk edebiyatının dilde millileşmeye en çok önem veren devresi **Millî Edebiyat** dönemi ve sonrasıdır.

Uzun yıllar göz ardı edilen dilimiz, Millî Edebiyat ile birlikte kendisine gelmeye başlamış ve sağlam yapısının da yardımıyla kısa sürede toparlanmıştır. Bu tarihten sonra sade Türkçe ile yazılan eserler birbirini izlemiştir. Millî Edebiyat döneminden önce de sade dille yazma çabalarında bulunulmuş -Tanzimat Edebiyatı'nın birinci döneminde- fakat başarı sağlanamamıştır. Millî dille eser yazabilme millî edebiyatçılara ve kendilerinden sonraki sanatçılara nasip olmuştur.

Bu sanatçılardan biri de Ahmet Hamdi Tanpınar'dır. Çalışmamıza esas aldığımız "**Huzur**" isimli roman da döneminin en ünlü eserlerinden ve yine dönemde dilin en iyi kullanıldığı eserlerden biridir. İncelemek için bu romanı seçmemizin en önemli nedeni budur.

Huzur'dan "*Bir Şairin Romanı*" diye söz eden Prof. Dr. Mehmet Kaplan, eser hakkında şunları söylemektedir:

"Tanpınar, kültürümüzü bir iç âlem medeniyetinin tezahürü olarak görür. Bu medeniyeti, belirli bir iş ahlâkı taşıyan manevî vazifelerine inanmış, muayyen bir ruh nizamından geçmiş, nefislerini terbiye etmiş insanlar meydana getirmiştir.

Huzur'un kahramanlarından Mümtâz, roman boyunca kendisini huzura kavuşturacak bir iç nizamı aramaktadır. Eserde hastalık, ölüm, tabiat, kozmik unsurlar, medeniyet, sosyal meseleler, çeşitli ruh hâlleri ve estetik fikirler iç içe verilir. Ancak bütün bunların üzerinde romana hâkim olan Mümtâz'la Nûrân'ın aşklarıdır. İstanbul, bu aşkın yaşandığı çevre olmaktan çıkarak, âdeta bir roman kahramanı gibi ele alınır."

Yine merhum hocamız Mehmet Kaplan "*Tanpınar'ı onun istediği gibi, dura dura, içlerine sindire sindire okuyanlar, onu sevecekler, yalnız ona karşı değil, bütün sanata, insana ve kâinata başka bir gözle bakacaklar, kendilerini ebediyete götüren esrarlı ışıklarla dolu bir yolda bulacaklardır.*" demektedir.

Edebiyatın her dalında eserler veren Tanpınar, şiirlerinde olduğu kadar, nesirlerinde ve romanlarında da muvaffak olmuş bir yazardır. Ayrıca edebiyatın tenkit tetkik sahasındaki makaleleri ve XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi isimli eseriyle edebiyat tarihçiliğinde de mevki almış bir edebiyatçıdır.

Yazar, eserlerinde, dili kullanmaya ve kelime seçimine çok önem vermiştir. Bunu, hecenin usta bir şairi olmasından ve şiirlerinde mısra söyleyişine verdiği önemden anlayabiliriz. Tanpınar'ın dil hakkındaki düşüncesi "*Şiir dilin çiçeğidir.*" demesinden de anlaşılmaktadır.

Müellif, 1919'dan beri dostu ve hocası olan Yahya Kemal'in kendisi üzerindeki etkisini şöyle anlatmaktadır:

Yahya Kemal'in, üzerimdeki asıl tesiri, şiirindeki mükemmeliyet fikri ile dil güzelliğidir.

Burada da Tanpınar'ın dile verdiği önem kendini göstermektedir.

AHMET HAMDİ TANPINAR

A. HAYATI

Sembolizmin havası içinde soyuta kaçan şiirlerin, çok kudretli roman, hikâye, deneme tarzlarının öncü ustası Ahmet Hamdi Tanpınar, 1901 yılında İstanbul'da doğdu. Babasının memurluğu dolayısıyla çocukluğunu, Ergani Madeni, Sinop, Siirt, Kerkük, Musul, Antalya gibi yerlerde geçirdi. Tanpınar'ın babası imparatorluğun çeşitli yerlerinde kadılıklar yapmış olan Hüseyin Fikri Efendidir. Aile soyca Müftüzadeler diye tanınır. Çocukluğu Anadolu'da geçmiş olduğundan orta tahsilini Anadolu'nun muhtelif şehirlerinde yapmış ve Antalya Sultanîsinden mezun olduktan sonra doğum yeri olan İstanbul'a gelmiş, yüksek tahsilini Edebiyat Fakültesinde bitirmiştir.

Memleketin çeşitli yerlerinde edebiyat öğretmenliği yapmış, daha sonra Güzel Sanatlar Akademisinde estetik öğretmenliği vazifesiyle İstanbul'a gelmiş, az sonra da 1938-39 yıllarında Edebiyat Fakültesi Yeni Türk Edebiyatı Kürsüsüne getirilmiştir. Kendisine, Tanzimat'tan sonraki edebiyatımızı okuturken bu konuda bir edebiyat tarihi yazmak görevi de verilmiştir. 1942'de ara seçimlerde Maraş milletvekilliğine seçilmiş, 1946'ya kadar parlâmentoda kalmıştır. 1946'dan sonra tekrar maarif hizmetine dönmüş, kısa bir müddet maarif vekâleti orta öğretim müfettişliği yapmış, 1948'de tekrar Güzel Sanatlar Akademisine, estetik hocalığına ve Edebiyat Fakültesindeki eski görevine dönmüş, ölümüne kadar Edebiyat Fakültesi Yeni Türk Edebiyatı profesörü olarak çalışmıştır.

1953'te yaptığı ilk Avrupa seyahatinde Fransa, Belçika, Hollanda, İngiltere, İspanya ve İtalya'yı dolaştı. Sonradan iki Avrupa seyahati daha yapmıştır.

Yoğun bir çalışma döneminde iken 24 Ocak 1962'de geçirdiği bir enfaktüs krizi ile vefat etti. Rumeli Hisarı Mezarlığında çok sevdiği Yahya Kemal'in yanına gömüldü.

B. EDEBÎ ŞAHSİYETİ

Ahmet Hamdi Tanpınar, doğu ve batı kültürlerini iyice sindirmiş ve bunlar ile yepyeni senteze ulaşmış bir sanat ve fikir adamıdır. Bursa'daki Yeşil Türbe kadar Paris'teki Notre Dame'ın mimarîsine hayran bir sanat tutkunu olan Tanpınar, şiirde ve musikide aynı olgun terkibi yaşamaktadır. Nitekim İsmail Dede kadar Beethoven'e ve Şeyh Galip kadar Paul Valery'ye de hayrandır. Tenkitçi, estetikçi ve edebiyat tarihçisi olarak yeni ve eski edebiyatları yeterli sevgi ile değerlendirmiş, kendi sanatında ise sürekli yenilik peşinde olmuştur. Bununla birlikte klâsik bütünlüğünden kopan sanat, fikir ve yaşama dünyamız, şiir, deneme ve hele romanlarında onu kaygılandırmış, derin ıstıraba düşürmüştür.

Böylece millî tarih ve üslûba bağlı "modern" bir sanat kişiliğinin doğmasında 1919'dan beri hocası ve dostu olan Yahya Kemal'in etkileri çoktur.

18 yaşına kadar babasıyla, daha sonra öğretmen, profesör, mebus olarak kendi başına gezdiği Anadolu'nun tarih ve coğrafyasının; geçmişi ve güzellikleriyle maddî manevî portresini iyi bildiği İstanbul'un ve seyahatlerinde bir ayrı sanat heyecanı ile gezdiği Avrupa ülkelerinin onun şiirine bir görüş ve mecaz zenginliği kattığı, nesirlerine ise şaşkırtan bol tasvir, mecaz, duygu, rüya malzemesi olarak girdiği görülmektedir. Türk ve Fransız tarih, edebiyat ve felsefelerine olan vukufu hikâye, roman, deneme ve makalelerine ayrı cazibeler katarak bizi, edebiyatımızın en kültürlü bir sanatkarı ile karşı karşıya bırakmaktadır.

Hikâye, roman, deneme, makale, edebiyat tarihi gibi nesrin her sahasında eserler veren Tanpınar'ın en kuvvetli tarafı şairliğidir, fakat böyle olmakla beraber şiirleri diğer eserlerinden azdır. Çünkü o, en üstün ve müstesna bir sanat olarak tanıdığı şiire karşı çok titiz davranmış, şiirin mükemmeliyetine en üstün değeri vermiştir. Bu sebeple duygularını daha çok nesirlerine aksettirmiş, romanlarında hatta ilmî yazılarında zengin duygu ve hayal unsurlarına yer vermiştir. Tanpınar'ın ilk şiiri **Musul Akşamları**'dır. Daha sonra Yahya Kemal'in çıkardığı Dergâh

Mecmuasında, Hayat ve Millî Mecmua gibi mecmualarda şiir yayınlamıştır. Ancak, şairin henüz şahsiyetini bulmadığı bu devirdeki şiirlerinde devrine uygun bir hissîlik görülür. Hatta bu ilk şiirlerinde Haşim'i hatırlatan çizgiler vardır.

İstanbul'dan ayrılıp edebiyat öğretmenliği ile Anadolu'ya gittiği sırada fikrî ve edebî hayatında büyük gelişmeler olmuş, buralarda -tahsil hayatının sonlarında tanıdığı- bazı batılı şairlerin eserlerine eğilmiş, bilhassa simbolistlerin ve parnasyenlerin şiir görüşlerini yakından incelemiştir. Valery'yi tanıdıktan sonra şiire daha şuurla giren Tanpınar'ın 1933-1938 yıllarında, Varlık, Kültür Haftası, Ülkü, Oluş, Ağaç v.b. mecmualara neşrettiği şiirler bu olgunluk çağının şiirleridir. Tanpınar, bu şiirlerin bir kısmını sonradan "**Şiirler**" ismi altında bir kitapta toplamıştır.

Tanpınar, bilhassa XIX. Asır sonlarındaki Avrupa şiirine uzaktan, fakat kuvvetle nüfuz ederek, Türkiye'de böyle bir şiir anlayışının ışığı altında, başarılı şiirler söylemiştir. İhtisasların tekâsüf ettiği anlara mahsus duyguları, şiirin gerçek lisanı olan kuvvetli ve mecazî bir söyleyişle terennüm eden Ahmet Hamdi'nin hemen bütün şiirlerinde dikkati çeken en mühim nokta, yumuşak sesli bir musikidir. O kadar ki, Ahmet Hamdi imzasını taşıyan bu şiirlerde kelimelerin yan yana dizilişinden, kafiyelerin büyük bir zevk ve itina ile seçilişine kadar, duygu ve mana ile kuvvetle birleştirilmiş, duyurucu bir musiki hâkimdir. Hece ile söyleyişte, gizli bir aruzun ve aruza benzer bir musikinin nağmeleri, bu şiirlerin mısralarını güzelleştiren özelliklerindedir. Onun, Bursa'da Zaman şiirinde olduğu gibi, âdeta hecenin duraklarını belli etmeyen gizli ve yumuşak bir ses bu söyleyişe yeni bir çeşni vermiştir. Şairin, duygularını ifade edebilmek için seçtiği çeşitli ve zengin mecazlarda göze çarpan diğer mühim bir özellik de bunların ekseriya yeni ve zevkli birer kelime veya birer söz parçası hâlinde edebiyatımızda sür'atle yerleşen ve beğenilen bir hayat kudreti taşımasıdır.

Ahmet Hamdi, en yeni şiir nesillerinin mısralarına, bu çeşit zevkli mecazları ve kelimeleriyle yerleşmek sırrına eren şairler arasındadır. Tanpınar'ın şiirlerinde temel unsur "**Musiki, His ve Hayal**"dir.

Ona göre dış âlem şairin ruhunda aksini bulmalı ve bir musiki cümlesi bir ahenk hâlini almalıdır. Ahmet Hamdi bu görüşlerle hocası ve sonradan en iyi dostu olan Yahya Kemal'in çocukluğundan beri ezbere bildiği şiirlerindeki dil güzelliğini ve mükemmeliyeti bulduktan sonra Yahya Kemal'in İstanbul'a bakış tarzını kendi şahsiyetinin ışığı altında geliştirmiş, meselâ Bursa'ya bu estetik gözle bakarken tarih içindeki estetiği yakalamıştır.

Şairin plâstik sanatlara olan düşkünlüğü şiirine resim ve musikiyi getirmiş, esasen -kendi ifadesine göre- musiki onun kompozisyonunun örneği olmuştur. Akademi muhitinde daha geniş bir görüşle resim sanatına da daha yakından alâka duymuş ve şiirlerine Valery'den de aşına olduğu "resim şiir" de girmiştir. Ancak "kelimelerle resim" özelliği onun şiirlerinde diğer şairlerden çok başkadır. O, dış âlemden aldıklarını teşbihler yoluyla tasvire yeltenmiş, dış âlemi hayalinde rüya âlemindeki aksine göre değerlendirmiştir.

Ahmet Hamdi'nin son şiirleri serbest vezinlerle yazılmıştır ki, şair çok istediği hâlde bunları kitap hâlinde neşretmeye vakit bulamamıştır.

Tanpınar'ın nesirleri de duygular ve zengin hayallerle doludur. O, nesir yazılarında, hikâyelerinde, denemelerinde hatta romanlarında bile kendisini bir şiir duygusuna kaptırmıştır. Esasen Tanpınar'ın yazı üslûbu süslü ve sanatlıdır. Edebiyat tarihi bile yer yer sübjektif duyguların tesirindedir.

En ince vesikalara kadar kuvvetli bir vukuf ve derin bir araştırma üzerine yazmağa başladığı **XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi** isimli eserinin ancak birinci cildi tamamlanmıştır. Bu eser edebiyatımızı devrin içtimaî şartları içinde eserlerin yazılışındaki psikolojik tesirleri de ihmal etmeyerek, geniş bir tahlilci görüş ve sağlam bir metotla hazırlanmış olmakla beraber sanatçı, kendi duygularının şiirli havasından kurtulamamıştır.

Tanpınar hikâyelerini **Abdullah Efendinin Rüyaları** ve **Yaz Yağmuru** isimli kitaplarında toplamıştır. Hikâyeden romana doğru gelişen büyük hikâyesi **Mahur**

Beste'dir. "Bursa'da Zaman ve Hülya Saatleri" başlıklı yazısından sonra "Ankara", "Erzurum", "İstanbul", "Konya" hakkında yazdığı yazılarını "**Beş Şehir**" isimli deneme kitabında topladı ki, bu eser onun en çok okunan ve sevilen eseri olmuştur. Bu güzel eser Türk şehirlerinin gerçek bir sanatkâr gözüyle görülüp, Yine bir sanatkâr duygusuyla terennüm edilen zengin hatıralarıyla yüklüdür. Beş Şehir, sanatkârın Bursa'da Zaman ve Hülya Saatleri nesrini ve Bursa'da Zaman şiirini de ihtiva etmektedir. "**Huzur**" romanı ise kendisine Türk romancıları arasında hususî bir mevki kazandırmıştır. Yazar insanda şuuraltı âlemini inceleyişi, mazi ile münasebet ve millî kültür meselelerini ele alışı ve bunları tam bir üslûpçu zevkiyle işlemei ile, **Huzur** romanı dikkatleri çeken bir eser olmuştur.

1950'lerden sonra yazdığı **Saatleri Ayarlama Enstitüsü** ve **Sahnenin Dışındakiler** isimli romanları da muvaffakiyetli eserleri arasındadır.

Çeşitli gazete ve dergilerde pek çok makale yazmış olan Tanpınar, eski makalelerini "**Mücevher Kutusu**", daha sonrakileri de "**Yaşadığım Gibi**" isimleri altında toplamak istemişse de bu eserler sağlığında basılamamıştır.

Tanpınar, sanatçı kişiliğini, belki de en iyi biçimde "**Antalyalı Genç Kıza Mektup**"unda vermektedir: "*Şiirlerimin anahtarlarını roman ve hikâyelerim verir. Mamafih roman anlayışım şiir anlayışından fazla ayrılmaz. Orada da rüya kelimesi için söylediğim sözler, hatta rüyanın nizamı hakimdir. Şu farkla ki, şiirde dolayısıyla kendimin, hikâye ve romanlarımda kendimle beraber mümkün olduğu kadar hayatımın ve insanların -kendimden başkaların- peşindeyim. Ve başkalarına ait zamanın peşinde.*"

C. ESERLERİ

Edebiyatın her dalında eserler veren Tanpınar'ın çalışmaları şunlardır:

ŞİİR:

Şiirler (1961-Bütün Şiirleri).

HİKÂYE:

Abdullah Efendinin Rüyaları (1943), Yaz Yağmuru (1955).

ROMAN:

Huzur (1949), Saatleri Ayarlama Enstitüsü (1962), Sahnenin Dışındakiler (1973), Mahur Beste (1975), Aydaki Kadın (1987).

DENEME:

Beş Şehir (1946), Yahya Kemal (1967), Edebiyat Üzerine Makaleler (1969), Yaşadığım Gibi (1970).

EDEBİYAT TARİHİ :

XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi (1949).

MEKTUP:

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Mektupları (1974).

TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE KELİME GRUPLARI

TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE KELİME GRUPLARI

Tek kelime ile karşılanamayan varlık, kavram, nitelik, durum ve hareketlerin ifade edilebilmesi için birden fazla kelimenin belirli kurallar içinde yan yana gelmesiyle oluşan “kelime grubu”nun bugüne kadar değişik tanımları yapılmıştır.

I. Tanımlar

Jean Deny, *Türk Dili Grameri*'nde kelime grupları hakkında şunları söylemektedir: “Kelimelerin şekil bakımından olduğu gibi, mantık bakımından da bir bütün vücuda getiren her topluluğuna, biz, kelime grubu adını vereceğiz. Bir kelime grubu mantık bakımından az çok tam bir mânâyı içine almış bulunur. Şekil veya morfoloji bakımından ise esas itibarıyla tek bir kelimedenden ibaret imiş gibi insiraf hâllerini alabilir.”¹

Prof. Dr. Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*'nde kelime grubunu, “Birden fazla kelimeyi içine alan, yapısında ve mânâsında bir bütünlük bulunan, dilde bir bütün olarak muamele gören bir dil birliğidir.”² şeklinde tanımlamıştır.

Tahsin Banguoğlu, *Türkçenin Grameri*'nde kelime gruplarını “belirtme öbekleri” diye isimlendirerek, kelime gruplarıyla ilgili olarak, “Sözü geliştirmek üzere kelimeler öbekenirler, kavramlar arasında derece derece ilişkiler meydana getirirler. Böylece tek kavramdan anlatmaya doğru giderler. Bunlara kelime öbekleri (groupe de mot) diyoruz. Kimi kelime öbekleri sadece kavramları daha yakından belirtmeğe yararlar.”³ demektedir.

Dr. M. Kaya Bilgegil, *Türkçe Dilbilgisi*'nde kelime gruplarını “belirtme grupları” diye isimlendirerek bunları, “Birden ziyade kelimedenden meydana geldiği hâlde, cümledeki görevi bakımından bir tek kelimedenden farksız olan, gerektiği

¹ Jean Deny, *Türk Dili Grameri*, Tercüme: Ali Ulvi Elöve, İstanbul, 1941, s. 709.

² Prof. Dr. Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Boğaziçi Yay.(18. baskı), İstanbul, 1989, s. 353.

³ Tahsin Banguoğlu, *Türkçenin Grameri*, TDK Yay. (4. baskı), Ankara, 1995, s. 496.

takdirde yine bir kelime imiş gibi çekim eki alabilen isim soyundan kelimelerin teşkil ettiği bileşik sözlere belirtme (tâyin) grupları diyoruz.”⁴ şeklinde tarif eder.

Prof. Dr. Vecihe Hatiboğlu, *Türkçenin Sözdizimi*’nde “yargısız anlatımlar” dediği kelime grupları hakkında şunları söylemektedir: “Yargısız anlatımlar, yargılı anlatımlara çeşitli yönlerden yardımcı olurlar. Yargısız anlatımlar en az iki sözcüğün türlü ilgi ve nedenlerle yan yana sıralanmasından doğan birliklerdir. Yargı bildirmeyen bu birlikler, anlatımlar ya kalıplaşmamış sözcüklerden kurulan her türlü tamlamalardır ya da kalıplaşmış sözcüklerden kurulan birleşik sözcükler, deyimler veya ikilemelerdir.”⁵

Prof. Dr. Vecihe Hatiboğlu, “Kelime Grupları ve Kuralları” isimli makalesinde ise şunları ifade etmektedir: “Kelime grupları (Groupe de mots, Kelime birlikleri), kavramları, en verimli şekilde dile getirmek için başvurulan kolaylıklardır.”⁶ Yazar, bu makalede her dilin kendine göre kelime gruplarının olduğunu, bir dilde, bir kelime grubu için yapılan tanımın öteki dile uymayabileceğini de belirtmiştir.⁷

Haydar Ediskun, *Türk Dilbilgisi*’nde kelime gruplarını ayrı bir başlıkta incelememiş, “İsim Takımları” bölümünde “Türkçede kelimelerin öbekleşmesindeki temel kural şudur: Önce yardımcı, sonra ana öge.”⁸ demiştir.

Mazhar Kükey, *Türkçenin Sözdizimi*’nde, “sözcük öbekleri” dediği kelime grupları hakkında şöyle demektedir: “Birden çok sözcüğü içine alan, anlamında ve yapısında bir bütünlük bulunan, tümcede bir tek sözcük gibi iş gören; tümceden küçük, sözcükten büyük, anlamlı geniş dil birliğine “sözcük öbeği” adı verilir. Sözcükler, ek alarak ya da eksiz olarak birbirine bağlanma yolu ile sözcük öbeklerini oluştururlar.”⁹

⁴ Dr. M. Kaya Bilgegil, *Türkçe Dilbilgisi*, Güzel İstanbul Matbaası, İstanbul, 1963, s. 115.

⁵ Prof. Dr. Vecihe Hatiboğlu, *Türkçenin Sözdizimi*, TDK Yay., Ankara, 1972, s. 2.

⁶ Prof. Dr. Vecihe Hatiboğlu, “Kelime Grupları ve Kuralları”, TDAY-Belleten (1963), 1988, s. 203-244.

⁷ agm, s. 203.

⁸ Haydar Ediskun, *Türk Dilbilgisi*, Remzi Kitabevi (4. baskı), İstanbul, 1992, s. 114.

⁹ Mazhar Kükey, *Türkçenin Sözdizimi*, Kardeş Matbaası, Ankara, 1975, s. 3.

Rasim Şimşek, *Örneklerle Türkçe Sözdizimi*'nde kelime gruplarını "belirtme öbekleri" olarak isimlendirdikten sonra, şu görüşlere yer verir: "Sözcüklerin ikinci tür öbeklenmesi, kavramlar-arası ilişkilere dayanır. Burada adsoylu sözcükler, bir yüklem olmaksızın, doğrudan doğruya kendi aralarında ilişki içine girerler. Sözcüklerin bu tür ilişkisinden *belirtme öbeği* adı verilen *yargısız anlatımlar* doğar. Yargısız anlatımlar, sözdiziminin alt-birimini oluşturur. Belirtme öbekleri, yargı bildirmez. Bu dil birimlerinin ortak işlevi, *kavramları açıp genişleterek belli etmek'tir.*"¹⁰

Prof. Dr. Leylâ Karahan, *Türkçede Söz Dizimi*'nde kelime grubunu, "Bir varlığı, bir kavramı, bir niteliği, bir durumu veya bir hareketi karşılamak üzere, belirli kurallar içinde yan yana gelen kelimeler topluluğudur. Türkçede varlık, kavram, nitelik, durum ve hareketler, kelime ve kelime grupları ile karşılanır. İki dil birliği arasındaki fark, kelime grubunun bir kelimeler topluluğu oluşudur."¹¹ diye tanımlamıştır.

Ahmet Beserek, *Türkçede Cümle Yapısı*'nda kelime grupları hakkında şunları söylemektedir: "Birden fazla kelimenin çeşitli faktörler vasıtasıyla bir araya gelmesi, bir bütün oluşturması kelime gruplarını meydana getirir. Kelime gruplarının en ehemmiyetli fonksiyonu, bir kelimeymiş gibi işlem görmesidir. Çünkü; kelime grupları bir cümle içerisinde bir blok, bir unsur oluştururlar. Kelime grupları bilinmeden cümlenin tahlil edilmesi zordur. Cümle konusunu da anlayabilmek için kelime gruplarını anlamak gerekmektedir.

Kelimeler yan yana gelirken birtakım vazifeler üstlenirler. Aynı zamanda kelimelerin grup oluşturabilmesinin belirli ölçüleri vardır. Bu ölçüler, kelime gruplarının çeşitlerini gösterirler."¹²

Nurettin Koç, *Yeni Dilbilgisi*'nde bu grupları "sözcük öbekleri" diye isimlendirerek ayrı bir başlıkta ele almış, fakat detaylı bir açıklama yapmamıştır.

¹⁰ Rasim Şimşek, *Örneklerle Türkçe Sözdizimi*, Trabzon, 1987, s. 321.

¹¹ Prof. Dr. Leylâ Karahan, *Türkçede Söz Dizimi*, Akçağ Yay., Ankara, 1991, s. 3.

¹² Ahmet Beserek, *Türkçede Cümle Yapısı*, Milli Eğitim Bakanlığı Yay., İstanbul, 1991, s. 28.

Yazar, kelime grupları hakkında “Bir öbekteki en önemli sözcük, daima son sözcüktür. Dolayısıyla öbeğin kurucusu bu son sözcüktür. Öbekler, bu kurucu sözcüğün türüne göre ad alırlar.”¹³ demektedir.

Aynı yazarın *Açıklamalı Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*'nde kelime grupları “öbek” olarak isimlendirilerek, bu gruplar “Son sözcüğü eylem, ad, ilgeç ya da belirteç olan ve tümcenin kurulmasında görev alan dizim.” şeklinde tanımlanmıştır.¹⁴

Prof. Dr. Zeynep Korkmaz, *Grammer Terimleri Sözlüğü*'nde kelime grubunu “Cümle içinde kavramlar arasında ilişki kurmak üzere birden çok kelimenin belirli kurallar ile yan yana getirilmesinden oluşan, yapı ve anlamındaki bütünlük dolayısıyla cümle içinde tek bir nesne veya hareketi karşılayan ve herhangi bir yargı bildirmeyen kelimeler topluluğu.”¹⁵ şeklinde tarif eder.

Fuat Bozkurt, *Türkiye Türkçesi*'nde “birlik” olarak isimlendirdiği kelime grupları hakkında şöyle demektedir: “Her sözcük ya da dilsel simge, başka sözcüklerle belli kurallar uyarınca ilişki içindedir. Bu kurallar belli bir dizge oluşturur. ... Birlikler, Türkçenin yargısız anlatım olanaklarıdır. Sözcükten türemeye geçiş evresidir. Türkçenin dil kuralları içinde oluşan birimlerdir. Kimileyin tümceye yakın bir anlam taşırlar. Yan tümce işlevi görürler. Sözcüklerden kurulan her türlü tamlamalardır.”¹⁶

Prof. Dr. K. Yavuz, Prof. Dr. K. Yetiş, Prof. Dr. N. Birinci, *Türk Dili ve Kompozisyon* isimli eserde bu grupları şu şekilde tanımlamışlardır: “Birden fazla kelimedenden oluşan yapı ve anlamında bir bütünlük bulunan, cümlede bir bütün olarak ele alınan dil birliğine kelime grubu denir. Kelime grubu tek nesneyi veya hareketi karşıladığı için cümlelere bir bütün hâlinde katılır ve tek bir kelime gibi çekim görür. Sonuna gelen işletme eki bütün bir grubu içine alır. Kelime grupları belirtme gruplarıdır. Bu bakımdan kelime gruplarında genellikle; belirten-belirtilen,

¹³ Nurettin Koç, *Yeni Dilbilgisi*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1990, s. 334.

¹⁴ Nurettin Koç, *Açıklamalı Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1992, s. 200.

¹⁵ Prof. Dr. Zeynep Korkmaz, *Grammer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yay., Ankara, 1992, s. 100.

¹⁶ Fuat Bozkurt, *Türkiye Türkçesi*, Cem Yay., İstanbul, 1995, s. 139.

tamlayan-tamlanan, bağılı olan-bağılı olunan ve asıl-yardımcı şeklinde iki öge vardır.”¹⁷

Yukarıdaki tanımlardan da anlaşılacağı gibi Türkçemizin en büyük problemlerinden olan terim karmaşası, kelime grupları bahsinde de karşımıza çıkmaktadır. İncelediğimiz kitaplarda bu gruplar, araştırmacılar tarafından “belirtme öbekleri, yargısız anlatımlar, birlik, sözcük öbekleri, kelime grupları ve belirtme grupları” olarak isimlendirilmiştir. Hatta aynı araştırmacının farklı kitaplarında dahi terim birliği yoktur.¹⁸ Bu konunun isimlendirilmesinin de bir terim karmaşasına yol açmaması için TDK Yayınları arasında çıkan Prof. Dr. Zeynep Korkmaz’ın *Gramer Terimleri Sözlüğü*’nde kullandığı gibi “kelime grubu” denilmesi uygun olur kanaatindeyiz.

Terim karmaşasına rağmen eserlerini incelediğimiz araştırmacıların kelime grupları ile ilgili olarak söylediklerinde genel olarak bir paralellik vardır. Yazarların kelime gruplarını tanımlamalarından şu ortak görüşler ortaya çıkmaktadır:

I. Kelime grupları birden fazla kelimedenden meydana gelir. Bunlar, kavramlar arasında ilişki kurmak, bir niteliği, bir durumu, bir kavramı veya bir hareketi karşılamak üzere belirli kurallar içinde yan yana gelirler.

II. Kelime grupları yargı bildirmezler.

III. Kelime grupları, yapısında ve manasında bir bütünlük bulunan, dilde bir bütün olarak muamele gören, gerektiği takdirde çekim eki alabilen ve cümlede tek bir kelime gibi vazife gören bir dil birliğidir.

IV. Türkçenin cümle yapısında olduğu gibi, kelime grubunda da asıl unsur -birleşik fiil, edat grubu ve unvan grubu dışında- yardımcı unsurdan sonra gelmektedir.

¹⁷ Prof. Dr. K. Yavuz, Prof. Dr. K. Yetiş, Prof. Dr. N. Birinci, *Türk Dili ve Kompozisyon*, Bayrak Yay., İstanbul, 1996, s. 144.

¹⁸ bk. Nurettin Koç, *Yeni Dilbilgisi*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1990, s. 334 - *Açıklamalı Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1992, s. 200.

Muhtelif araştırcıların kelime grupları ile ilgili yapmış oldukları tanımları yukarıda sıralayıp, terim dışında ortak noktalarda birleştiklerini söyledikten sonra, Dr. M. Kaya Bilgegil'in *Türkçe Dilbilgisi*'nde belirttiği "İsim soyundan kelimelerin teşkil ettiği bileşik sözlere belirtme (tâyin) grupları diyoruz"¹⁹ ve Rasim şimşek'in *Örneklerle Türkçe Sözdizimi*'nde "Burada *adsoylu* sözcükler bir yüklem olmaksızın, doğrudan doğruya kendi aralarında ilişki içine girerler."²⁰ görüşlerine katılmadığımızı ifade edelim. Çünkü, Türkçemizde isim-fiil grubu, sıfat-fiil grubu ve zarf-fiil grubu -her ne kadar bu iki araştırıcının kitaplarında yer almamış olsa da- gibi kelime grupları vardır. Bunlarda da ana unsur isim-fiil, sıfat-fiil ya da zarf-fiil'dir. Bu kelimeler de fiil soyundandır. Bu bakımdan "isim soyundan kelimelerin teşkil ettiği birleşik sözlere belirtme grubu diyoruz" ve "burada *adsoylu* sözcükler bir yüklem olmaksızın, doğrudan doğruya kendi aralarında ilişki içine girerler" şeklindeki görüşler bize göre doğru değildir.

Kelime gruplarını incelediğimiz bu kitapların yanı sıra kimi gramer kitaplarında ise, bu konuya yazarları tarafından gerektiği kadar yer verilmemiştir.²¹ İlgili konuya bu çalışmalardan birkaçında yeri geldikçe değinilmiş, birkaçında ise hiç değinilmemiştir.

Bu arada Yard. Doç. Dr. Halil İbrahim Usta'nın "Türkiye Türkçesinde Kelime Grupları İle İlgili Bir Sınıflandırma"²² isimli makalesinde kelime grupları ile ilgili yapmış olduğu tasnif denemesine katıldığımızı da belirttikten sonra "Türkiye Türkçesinde Kelime Grupları" bölümüne geçiyoruz.

¹⁹ bk. Dr. M. Kaya Bilgegil, *Türkçe Dilbilgisi*, Ankara, 1963, s. 115.

²⁰ bk. Rasim şimşek, *Örneklerle Türkçe Sözdizimi*, Trabzon, 1987, s. 321.

²¹ Örneğin: Hikmet Dizdaroğlu *Türncebilgisi*, TDK Yay. Ankara, 1976; T. Nejat Gencan, *Dilbilgisi*, İstanbul, 1962; N. Atabay - İ. Kutluk - S. Özel, *Sözcük Türleri*, TDK Yay. Ankara, 1983.; N. Atabay - S. Özel - A. Çam, *Türkiye Türkçesinin Sözdizimi*, TDK Yay., Ankara, 1981.

²² bk: Yard. Doç. Dr. Halil İbrahim Usta, "Türkiye Türkçesinde Kelime Grupları İle İlgili Bir Sınıflandırma", *Türk Dili*, S.: 579, Mart 2000, s. 209-216.

II. Türkiye Türkçesindeki Kelime Gruplarına Toplu Bir Bakış

İncelediğimiz eserlerde kelime gruplarının sayısı birbirinden farklıdır. Bu da dilimizde kaç tane kelime grubunun olduğu ve öğretimde bunların hangilerinin esas alınacağı gibi problemleri karşımıza çıkarmaktadır.

Öncelikle kelime gruplarını tanımlamada kullandığımız yöntemle, muhtelif araştırmacıların kelime gruplarını kaçça ayırdıkları üzerinde teker teker durarak, sonunda, bize göre Türkçemizde bulunan kelime gruplarını örneklerle açıklayarak ortaya koymağa çalışacağız.

Jean Deny, *Türk Dili Grameri*'nde, kelime gruplarını "determinatif gruplar, appositionnel gruplar, complement regimeden yapılan gruplar"²³ olmak üzere üç ana bölüme ayırmıştır.

Prof. Dr. Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*'nde "tekrarlar (aynen tekrarlar, eş mânâlı tekrarlar, zıt mânâlı tekrarlar, ilâveli tekrarlar), bağlama grubu, sıfat tamlaması, iyelik grubu ve isim tamlaması, âitlik grubu, birleşik isim, birleşik fiil (isimle birleşik fiil yapan yardımcı fiiller, fiille birleşik fiil yapan yardımcı fiiller), ünvan grubu, ünlem grubu, sayı grubu, edat grubu, isnat grubu, genitif grubu, datif grubu, lokatif grubu, ablatif grubu, fiil grubu, partisip grubu, gerundium grubu ve kısaltma grupları"²⁴ olmak üzere kelime gruplarını yirmiye ayırmıştır.

Tahsin Banguoğlu, *Türkçenin Grameri*'nde "belirtme öbekleri" ismi altında incelediği kelime gruplarını "ad takımları, sıfat takımları, zarf öbekleri, takı öbekleri, çekim öbekleri (isim öbekleri, fiil öbekleri), bağlam öbekleri, yanaşma takımları (san öbekleri, ayama ve soyadı öbekleri, künye ve mahlas), katma öbekler (ünlem öbekleri, saplama öbekleri)"²⁵ olmak üzere sekiz bölümde incelemiştir.

²³ bk: Jean Deny, *Türk Dili Grameri*, Tercüme: Ali Ulvi Elöve, İstanbul, 1941, s. 711-772.

²⁴ bk: Prof. Dr. Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Boğaziçi Yay. (18. baskı), İstanbul, 1989, s. 355-375.

²⁵ bk: Tahsin Banguoğlu, *Türkçenin Grameri*, TDK Yay. (4. baskı), Ankara, 1995, s. 498-519.

Dr. M. Kaya Bilgegil, *Türkçe Dilbilgisi*'nde "belirtme grupları" olarak isimlendirdiği kelime gruplarını "isim tamlamaları, sıfat tamlamaları, bağlaç grupları, zarf grupları, isim grupları, edat grupları, ikizleme ve ünlem grupları"²⁶ olmak üzere sekiz başlık altında incelemiştir.

Prof. Dr. Vecihe Hatiboğlu, *Türkçenin Sözdizimi*'nde "yargısız anlatımlar" olarak isimlendirdiği kelime gruplarını, "yargısız anlatımların kalıplaşmamış olanları ve kalıplaşmış olanları" olmak üzere ikiye ayırmıştır. "Yargısız anlatımların kalıplaşmamış olanları"na [ad tamlaması, (belirtili tamlama, belirtisiz tamlama, takısız tamlama), adil tamlaması, sıfat tamlaması, zincirleme sıfat tamlaması, ikilemeli tamlama, iyelikli tamlama, çıkmalı tamlama, kalmalı tamlama, yönelmeli tamlama, ilgeçli tamlama, bağlaçlı tamlama, zincirleme ad tamlaması, karma tamlama, girişik tamlama]yı alırken, "yargısız anlatımların kalıplaşmış olanları"na da, "birleşik sözcükleri" ve "ikilemeleri"²⁷ almıştır. Bu şekliyle yazar kelime gruplarını üç ana başlık altında incelemiştir.

Haydar Ediskun, *Türk Dilbilgisi*'nde, "isim takımları, sıfat takımı ve birleşik fiiller"den bahsetmekle birlikte, diğer kelime gruplarına yer vermemektedir.²⁸

Mazhar Kükey, *Türkçenin Sözdizimi*'nde, "sözcük öbekleri" dediği kelime gruplarını, "ikilemeler, bağlama öbeği, iyelik öbeği, ad tamlaması (belirtili tamlama, belirtisiz tamlama, zincirleme tamlama), sıfat tamlaması, ilgeç öbeği, ünlem öbeği, unvan öbeği, sayı öbeği, yükleme öbeği, -'li sözcük öbeği (akkuzatif öbeği), -e'li sözcük öbeği (datif öbeği), -de'li sözcük öbeği (lokatif öbeği), -den'li sözcük öbeği (ablatif öbeği), belirteç öbeği"²⁹ şeklinde on beş başlıkta sınıflandırmıştır.

Rasim Şimşek, *Örneklerle Türkçe Sözdizimi*'nde, "belirtme öbekleri" dediği

²⁶ bk: Dr. M. Kaya Bilgegil, *Türkçe Dilbilgisi*, Güzel İstanbul Matbaası, İstanbul, 1963, s. 116-162.

²⁷ bk: Prof. Dr. Vecihe Hatiboğlu, *Türkçenin Sözdizimi*, YDK Yay., Ankara, 1972, s. 11-51.

²⁸ bk: Haydar Ediskun, *Türk Dilbilgisi*, Remzi Kitabevi (4. baskı), İstanbul, 1992, s. 114-144-228.

²⁹ bk: Mazhar Kükey, *Türkçenin Sözdizimi*, Kardeş Matbaası, Ankara, 1975, s. 3-40

kelime gruplarını "iyelik öbekleri [ad takımı (belirtili ad takımı, belirtisiz ad takımı, adıl takımı)], niteleme öbekleri (ön ad takımı, sayı öbeği, san öbeği, belirteç öbeği), çekim öbekleri [ad öbekleri (yönelmeli ad öbeği, kalmalı ad öbeği, çıkmalı ad öbeği, belirtmeli ad öbeği, katımlı ad öbeği, iyelikli ad öbeği, başka ad öbekleri), eylem öbekleri, ilgeç öbekleri], ikileme, bağlaç öbekleri, ünlem öbeği"³⁰ olmak üzere altı ana bölümde değerlendirmektedir.

Prof. Dr. Leylâ Karahan, *Türkçede Söz Dizimi*'nde; "isim tamlaması (belirli isim tamlaması, belirsiz isim tamlaması), sıfat tamlaması, sıfat-fiil grubu, zarf-fiil grubu, isim-fiil grubu, tekrar grubu (unsurları aynı olan tekrar grubu, unsurları yakın anlamlı olan tekrar grubu, unsurları zıt anlamlı olan tekrar grubu), edat grubu, bağlama grubu, unvan grubu, birleşik isim, ünlem grubu, sayı grubu, birleşik fiil (bir isim unsuru ile bir yardımcı fiilden kurulan birleşik fiiller, bir fiil unsuru ile bir yardımcı fiilden kurulan birleşik fiiller, anlamca kaynaşmış birleşik fiiller), kısaltma grupları (isnat grubu, yükleme grubu, yaklaşma grubu, bulunma grubu, uzaklaşma grubu, vasıta grubu)"³¹ olmak üzere on dört kelime grubundan bahsetmektedir.

Ahmet Beserek, *Türkçede Cümle Yapısı*'nda, kelime gruplarını "isim tamlaması, sıfat tamlaması, isim grupları, edat grubu, unvan grubu, zarf grubu, tekrarlar (ikilemeler), ünlem grubu, bağlaç grupları" olmak üzere dokuz başlık altında toplamıştır.³²

Nurettin Koç, *Yeni Dilbilgisi*'nde, "sözcük öbekleri" olarak isimlendirdiği kelime gruplarını "eylem öbeği, ad öbeği [ad tamlaması (belirtili ad tamlaması, belirtisiz ad tamlaması, eksiz (takısız) ad tamlaması, zincirleme ad tamlaması), adıl tamlaması, ön ad (sıfat) tamlaması, ad durumu ekleriyle kurulmuş tamlamalar (-dan (-den) ekiyle yapılan tamlama, -da (-de) ekiyle yapılan tamlama, -a (-e) ekiyle yapılan tamlama), ilgeçli tamlama, ikilemeli tamlama, iyelikli tamlama,

³⁰ bk. Rasim Şimşek, *Örneklerle Türkçe Sözdizimi*, Trabzon , 1987, s. 322-400.

³¹ bk. Prof. Dr. Leylâ Karahan, *Türkçede Söz Dizimi*, Akçağ Yay., Ankara, 1991, s. 5-40.

³² bk. Ahmet Beserek, *Türkçede Cümle Yapısı*, Milli Eğitim Bakanlığı Yay., İstanbul, 1991, s. 28-31.

bağlaçlı tamlama, ilgi ekiyle yapılan tamlama, ünlemlili tamlama, eylemsili tamlama, eylemli tamlama], belirteç öbeği, ilgeç öbeği³³ olmak üzere dört bölümde incelemiştir.

Aynı yazar *Açıklamalı Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*'nde kelime gruplarını "öbek" olarak isimlendirerek bunları "eylem öbeği, ad öbeği, ilgeç öbeği ve belirteç öbeği"³⁴ diye dört gruba ayırmıştır.

Prof. Dr. Zeynep Korkmaz, *Grammer Terimleri Sözlüğü*'nde "isim tamlaması (belirli isim tamlaması, belirsiz isim tamlaması, zincirleme isim tamlaması), sıfat tamlaması (zincirleme sıfat tamlaması), sıfat-fiil grubu, ikileme, edat grubu, bağlaç grubu, unvan grubu, birleşik fiil, birleşik isim"³⁵ olmak üzere dokuz kelime grubuna işaret etmiştir.

Fuat Bozkurt, *Türkiye Türkçesi*'nde kelime gruplarını "birlik" olarak isimlendirerek, bunları "ad tamlaması (belirtili tamlama, belirtisiz tamlama), sıfat tamlaması, ikileme, ilgi birliği, ilgeç birliği, eylem birliği, eylemlilik birliği, ortaç birliği, ulaç birliği, san birliği, sayı birliği, ünlem birliği, bağlama birliği ve kısaltma birliği"³⁶ olarak on dört bölümde incelemiştir.

Prof. Dr. K. Yavuz, Prof. Dr. K. Yetiş, Prof. Dr. N. Birinci, *Türk Dili ve Kompozisyon*'da kelime gruplarını, "isim tamlaması (belirli isim tamlaması, belirsiz isim tamlaması, zincirleme isim tamlaması), sıfat tamlaması, tekrar grubu, aitlik grubu, edat grubu, birleşik fiil (bir isme yardımcı fiil getirilerek yapılan birleşik fiiller, bir fiile yardımcı fiil getirilerek yapılan birleşik fiiller, anlamca kaynaşmış, deyimleşmiş birleşik fiiller), isim-fiil grubu, sıfat-fiil grubu, zarf-fiil grubu, unvan grubu, sayı grubu, ünlem grubu, bağlama grubu, kısaltma grubu"³⁷ olmak üzere on dört başlıkta toplamışlardır.

³³ bk. Nurettin Koç, *Yeni Dilbilgisi*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1990, s. 334-357.

³⁴ bk. Nurettin Koç, *Açıklamalı Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1992, s. 200.

³⁵ bk. Prof. Dr. Zeynep Korkmaz, *Grammer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yay., Ankara, 1992, ilgili maddeler.

³⁶ bk. Fuat Bozkurt, *Türkiye Türkçesi*, Cem Yay., İstanbul, 1995, s. 141-157.

³⁷ bk. Prof. Dr. K. Yavuz, Prof. Dr. K. Yetiş, Prof. Dr. N. Birinci, *Türk Dili ve Kompozisyon*, Bayrak Yay., İstanbul, 1996, s. 145-149.

Emine Gürsoy-Naskali, *Türk Dünyası Gramer Terimleri Klavuzu*'nda, kelime gruplarına madde başı olarak yer verip "isim tamlaması (belirli isim tamlaması, belirsiz isim tamlaması), sıfat tamlaması, ikizleşme, edat grubu, birleşik isim ve birleşik fiil"³⁸ olmak üzere bunları altıya ayırmıştır.

İncelediğimiz eserlerin hemen hepsinde kelime gruplarına yer verilmiş ve bu gruplar örneklendirilmiştir. Hemen belirtelim ki, bu gruplar isimlendirilirken de büyük bir terim karmaşası yaşandığı dikkatleri çekmektedir. Örnek olarak "isim tamlaması"nın değişik araştırmacılarca nasıl isimlendirildiğini dikkatlere sunuyoruz: M. Ergin, L. Karahan, Z. Korkmaz, A. Beserek ve K. Yavuz - K. Yetiş - N. Birinci "isim tamlaması"; T. Banguoğlu ve R. Şimşek "ad takımı"; V. Hatiboğlu, M. Kükey, N. Koç ve F. Bozkurt "ad tamlaması"; H. Ediskun "isim takımı"³⁹. Bize göre kelime gruplarının isimlendirilmesinde Prof. Dr. Zeynep Korkmaz'ın *Gramer Terimleri Sözlüğü*'ne uyulmalı, bu sözlükte olmayan kelime gruplarının isimlendirilmesinde de en yaygın kullanımlar esas alınmalıdır. Böylelikle, en azından bu konuda terim birliği sağlanabilecektir.

Yukarıda bahsedilen kitaplardaki söz konusu kelime gruplarını tek tek tespit edince aşağıdaki tablo ortaya çıkmaktadır:

(Tablodaki sıralama, incelediğimiz kitapların yazarlarının soyadlarına göredir.)

³⁸ bk. Emine Gürsoy-Naskali, *Türk Dünyası Gramer Terimleri Klavuzu*, TDK Yay., Ankara, 1997, ilgili maddeler.

³⁹ bk: İsmi verilen yazarların kitaplarındaki ilgili bölümler.

	İsim Tamlaması	Sıfat Tamlaması	Sıfat-Fiil Grubu	Zarf-Fiil Grubu	İsim-Fiil Grubu	Ünlem Grubu	Birleşik İsim	Zarf Grubu	Edat Grubu	Unvan Grubu	Birleşik Fiil	Tekrar Grubu	Bağlama Grubu	Sayı Grubu	Kısaltma Grupları
ay-S.	Ad Tamlaması	Sıfat Tamlaması													
şlu	Ad Takımları	Sıfat Takımları				Ünlem Öbekleri	Soyadı Öbeği	Zarf Öbekleri	Takı Öbekleri	San Öbekleri			Bağlam Öbekleri		Çekim Öbekleri
rek	İsim Tamlaması	Sıfat Tamlaması				Ünlem Grubu		Zarf Grubu	Edat Grubu	Unvan Grubu		Tekrarlar	Bağlaç Grupları		İsim Grupları
şil	İsim Tamlaması	Sıfat Tamlaması				Ünlem Grupları		Zarf Grupları	Edat Grupları			İkizleme	Bağlaç Grupları		İsim Grupları
urt	Ad Tamlaması	Sıfat Tamlaması	Ortaç Birliği	Ulaç Birliği	Eylemlik Birliği	Ünlem Birliği			İlgeç Birliği	San Birliği	Eylem Birliği	İkileme	Bağlama Birliği	Sayı Birliği	Kısaltma Birliği
r	Terkibi İzzafı	Terkibi Tavsihi													
ikun	İsim Takımları	Sıfat Takımları									Birleşik Fiiller				
n	İsim Tamlaması	Sıfat Tamlaması	Partisip Grubu	Gerundium Grubu	Fiil Grubu	Ünlem Grubu	Birleşik İsim		Edat Grubu	Unvan Grubu	Birleşik Fiil	Tekrarlar	Bağlama Grubu	Sayı Grubu	Kısaltma Grupları
i	İsim Tamlaması	Sıfat Tamlaması					Birleşik İsim		Edat Grubu		Birleşik Fiil	İkizleme			
şlu	Ad Tamlaması	Sıfat Tamlaması									Birleşmiş Eylemler	İkileme			
ihan	İsim Tamlaması	Sıfat Tamlaması	Sıfat-Fiil Grubu	Zarf-Fiil Grubu	İsim-Fiil Grubu	Ünlem Grubu	Birleşik İsim		Edat Grubu	Unvan Grubu	Birleşik Fiil	Tekrar Grubu	Bağlama Grubu	Sayı Grubu	Kısaltma Grupları
	Ad Tamlaması	Ön Ad Tamlaması						Belirteç Öbeği	İlgeç Öbeği		Eylem Öbeği				
(A.Ü)	Ad Tamlaması	Ön Ad Tamlaması						Belirteç Öbeği	İlgeç Öbeği		Eylem Öbeği				
maz	İsim Tamlaması	Sıfat Tamlaması	Sıfat-Fiil Grubu				Birleşik İsim		Edat Grubu	Unvan Grubu	Birleşik Fiil	İkileme	Bağlaç Grubu		
ey	Ad Tamlaması	Sıfat Tamlaması				Ünlem Öbeği		Belirteç Öbeği	İlgeç Öbeği	Unvan Öbeği		İkilemeler	Bağlama Öbeği	Sayı Öbeği	Kısaltma Grupları
şek	Ad Takımı	Ön Ad Takımı				Ünlem Öbeği		Belirteç Öbeği	İlgeç Öbekleri	San Öbeği	Eylem Öbekleri	İkileme	Bağlaç Öbekleri	Sayı Öbeği	Çekim Öbekleri
uz-Ş.N.	İsim Tamlaması	Sıfat Tamlaması	Sıfat-Fiil Grubu	Zarf-Fiil Grubu	İsim-Fiil Grubu	Ünlem Grubu			Edat Grubu	Unvan Grubu	Birleşik Fiil	Tekrar Grubu	Bağlama Grubu	Sayı Grubu	Kısaltma Grubu

Yukarıdaki tabloda hangi araştırmacının, eserinde kaç tür kelime grubundan bahsettiği ve söz konusu gruba hangi terimle karşıladığı belirlenmiştir. Böylece, çalışmamıza esas olan kelime grupları daha net olarak dikkatlere sunulmuştur.

Şimdi “Türkiye Türkçesinde kaç tane kelime grubu vardır?” sorusunun cevabına geçiyoruz. İncelediğimiz kaynak eserlerde birbirinden farklı olarak birçok kelime grubundan bahsedilmektedir. Biz, bu eserlerden Prof. Dr. Leylâ Karahan’ın *Türkçede Söz Dizimi* isimli kitabındaki kelime gruplarının doğru olarak tespit edildiğini düşünerek, bu kitabı örnek aldık. Bu kitaptaki kelime gruplarına bir de “zarf grubu”nu ekledik.

III. Kelime Grupları

1. İsim Tamlaması

Bir isim unsurunun, iyelik sistemi içinde bir başka isim unsuruyla kurduğu kelime grubudur.

İsim tamlamasında birinci unsur, ikinci unsura ilgi hâli ile bağlanır. Bu hâl, zamirlerde ekli, isimlerde ise ekli veya eksizdir. Tamlamanın ikinci unsuru daima iyelik eki taşır.

Bu tamlamada ana unsur sonda bulunur. Birinci unsur tamlayan, ikinci unsur tamlanandır.

1.1. Belirli İsim Tamlaması

Birinci unsuru ilgi hâli eki taşıyan isim tamlaması “belirli isim tamlaması”dır.

Onun yumuşak ve şekilsiz varlığı her şekli her iradeyi, hatta düşünceyi bile kabul edebilirdi. (28/4)

Mümtâz, çocuğun yüzünü solgun gördü. (170/1)

Yavaşça evin kapısından uzaklaştı. (302/3)

1.2. Tamlayan Unsurları İşaretlenmeyen İsim Tamlamaları (Tamlayan Unsurları İşaretlenmeyen İyelik Grupları)

Biraz sabırla her şey [sizin] ayağınıza gelir. (6/4)

O yatakta çivili idi; [onun] göğsü zorlukla inip kalkıyordu. (8/1)

[Bizim] gözlerimiz yolda kaldı. (97/4)

1.3. Tamlayan Unsurları İlgili Hâli Eki Yerine -dan / -den Çıkma Hâli Eki (-dan / -den Tamlayan Eki) Alan İsim Tamlamaları

Belki de komşulardan biri söylemişti. (10/1)

Bunlardan biri annesinin yola çıkar çıkmaz değişmesiydi. (20/3)

Atılardan biri, terkisinden bir şey indirdi. (21/2)

1.4. Belirsiz İsim Tamlaması

Birinci unsurunda ilgili hâli eki bulunmayan isim tamlaması, "belirsiz isim tamlaması"dır.

İlâç vakti gelmişti. (100/10)

Ayrılık manzarası buradan gelir. (243/6)

Serçeler pencerenin pervazı üstünde birbirlerini ite ite ekmek ufaklarını topluyorlardı. (316/7)

Bu bölüme takısız (eksiz), zincirleme ve karma gibi isim tamlamalarını alan yazarlar da vardır.

Takısız (eksiz) isim tamlamasına verilen "taş köprü, demir kapı, baş köşe, cam kavanoz, yedinci kat, bayan yolcu"⁴⁰ gibi örnekler "isim tamlaması" değil,

⁴⁰ bk. Takısız (eksiz) isim tamlamasına ve verilen örneklere: Prof. Dr. Vecihe Hatiboğlu, *Türkçenin Sözdizimi*, TDK Yay., Ankara, 1972, s. 18-21. ; Nurettin Koç, *Yeni Dilbilgisi*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1990, s. 346-347.

aslında birer “sıfat tamlaması”dır.⁴¹

Zincirleme isim tamlamasına verilen örneklerin de “*dilbilgisi kitabının kabı, okulun bahçe kapısı, gece bekçisinin kontrol saati, plânlama dairesi uzmanlarının önerileri*”⁴² dikkatli bakınca “zincirleme isim tamlaması” olmadıkları, birer “belirli isim tamlaması” oldukları görülecektir. Bu tür tamlamaların ya tamlayanı ya tamlananı ya da hem tamlayanı hem de tamlananı birer isim tamlamasıdır. Böyle bir kuruluşta, ikiden ziyade ismin bulunduğu düşünülmemelidir. Zincirleme isim tamlamasına verilen yukarıdaki örneklerin birincisi ve sonuncusunun tamlayanları birer isim tamlaması, ikinci örneğin tamlananı bir isim tamlaması, üçüncü örneğin de hem tamlayanı hem tamlananı birer isim tamlamasıdır. Kelime grupları tek bir kelime gibi vazife gördüğüne göre, bu durumda, bu tür tamlamalarda ikiden ziyade isim unsurundan bahsedilemez. Zincirleme isim tamlaması diye söylenen tamlamalar aslında birer belirli isim tamlamalarıdır.

Prof. Dr. Vecihe Hatiboğlunun “Ad tamlaması ile sıfat tamlamasının birlikte kullanıldığı tamlamaya karma tamlama denir: ‘tok evin aç kedisi, güzel evin güzel kızı, yeşil köşkün lâmbası, evin güzel bahçesi’ vb.”⁴³ ifadesine katılmadığımızı belirtelim. Tamlayanı, tamlananı ya da hem tamlayanı hem de tamlananı sıfat tamlaması olan tamlamalar “karma tamlama” değil, “isim tamlaması”dır. Verilen örneklerin ilk ikisinde belirli isim tamlamalarının hem tamlayanları hem tamlananları birer sıfat tamlamasıdır. Üçüncü örneğin tamlayanı, dördüncü örneğin de tamlananı birer sıfat tamlamasıdır.

⁴¹ Eski Türkçede *İrk Bitig* ‘Fal Kitap’, *Yinçü Ögüz* ‘İnci Irmak’, *Tabgaç bodun* ‘Çin millet’ gibi az sayıdaki örneklerde takısız (eksiz) isim tamlaması vardı. Fakat günümüzde bu tür tamlamalar kullanılmamaktadır.

⁴² bk. Nurettin Koç, *Yeni Dilbilgisi*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1990, s. 347.; Haydar Ediskun, *Türk Dilbilgisi*, Remzi Kitabevi (4. baskı), İstanbul, 1992, s. 123.; Tahsin Banguoğlu, *Türkçenin Grameri*, TDK Yay.(4.baskı), Ankara, 1995, s. 338-339.; Prof. Dr.Vecihe Hatiboğlu, *Türkçenin Sözdizimi*, TDK Yay.,Ankara, 1972, s. 33-34.

⁴³ bk. Prof. Dr. Vecihe Hatiboğlu, *Türkçenin Sözdizimi*, TDK Yay., Ankara, 1972, s. 34.

2. Sıfat Tamlaması

Bir isim unsurunun, bir sıfat unsuruyla nitelendiği kelime grubudur.

Sıfat tamlamasında ana unsur isimdir, sonda bulunur. Sıfat, yardımcı unsurdur; ismin önünde yer alarak ismi nitelik bakımından tamamlar. Yani sıfat tamlayan, isim tamlanan unsurdur.

Bu tamlamada, isim ve sıfat unsuru eksiz birleşir.

2.1. Sıfat Unsuru Niteleme Sıfatı Olan Sıfat Tamlamaları

*O **zalim kadına** kaç defa yalvardım, bırak şu adamın yakasını diye...* (15/5)

*Cebinden **küçük bir şişe** çıkardı.* (100/10)

*Garip şeydi bu, bütün ayın boyunca bir defa olsun **mistik bir ürperme** duymamıştı.* (268/4)

2.2. Sıfat Unsuru Belirtme Sıfatı Olan Sıfat Tamlamaları

***Üç insan**, ağacın dalına astıkları bir fenerin altında çalışıyorlardı.* (19/3)

***Bu yara** yüze garip bir sertlik veriyordu.* (25/1)

***Bütün kayıkçılar** ihtiyar adamın dostuydular.* (195/5)

2.3. Sıfat Unsuru Sıfat-Fiil Olan Sıfat Tamlamaları

*Zannetmem ki **korkulacak bir şey** olsun.. dedi.* (13/1)

***Geçen sefer Fâhir'i** tanımadan yaptığı Paris seyahati hiçbir işe yaramamıştı.*
(93/7)

*O **yıpranmamış insanlıktı.*** (173/2)

2.4. Sıfat Unsuru Birleşik Sıfat (Kelime Grubu) Olan Sıfat Tamlamaları

Sabîha'nın iki türlü ağlaması vardır. (10/4)

*Biraz ilerilerindeki bir telgraf direğinin ucundan **geniş kanatlı bir kuş** havalanmıştı. (24/1)*

*Bu **birkaç saatlik gezinti**, fırtınalı ve karlı gecede burnunu bir lâhza kapıdan çıkarmak gibi, ona bir yığın şeyi birden öğretmişti. (37/2)*

3. Sıfat-Fiil Grubu

Bir sıfat-fiil ile bu sıfat-fiile bağlı unsur veya unsurlardan kurulan kelime grubudur.

Grubun ana unsuru sıfat-fiildir, sonda bulunur. Grupta yüklem görevi yapan sıfat-fiilin anlamı, bir veya birden fazla unsurla tamamlanır.

***Yeni gelenler**, demin, odalara çay getiren hancı çırağının uzattığı testiden su içtiler, hancını verdiği ekmekleri aldılar, kıl torbaları arpa ile doldurdular. (21/3)*

*Yaşanmış bir hayatı vardı, **erkeğinden ayrılmış** kadındı. (107/4)*

*Genç kadın **içinden çıkılmaz** bir muammaya rastlamış gibi, başını sallıyordu. (183/8)*

4. Zarf-Fiil Grubu

Bir zarf-fiil ile bu zarf-fiile bağlı unsur veya unsurlardan kurulan kelime grubudur.

Grubun ana unsuru zarf-fiildir. Zarf-fiil, grubun sonunda bulunur ve yüklem görevi yapar.

Bütün bunları şimdi hatırlamak, hazin oluyordu. (47/2)

Mayısın dördünde tezini bitirmek, yazı kazanmaktı. (73/6)

Bir şeyden korkmak, biraz da onun geleceğini beklemektir. (131/1)

6. Ünlem Grubu

Bir ünlem edatı ile bir isim unsurundan kurulan kelime grubudur.

Bu grupta ünlem edatı başta, isim unsuru sonda bulunur. Ünlem grubunun oluşumunda yalnızca seslenme ünlemleri kullanılır. Ünlem edatı ve isim unsuru eksiz birleşir.

*İnsanı teganni etmek istiyorum, derdim; maddeyi uykusundan uyandıran ve kâinata kendi ruhunu geçireni teganni edeceğim, **ey bütün büyüklüğü ihata eden lisan!** (89/5)*

A kızım hiç unuttur muyum onun sıhhatini?.. (97/8)

Ey gözüm, ey boynum, ey kollarım, karanlık ve aydınlıklarım... size sesleniyorum, bu dakikanın sarayında, bu anın mucizesinde beraberce var

Ihsân sık sık tekrarlarıdır. (113/11)

Elbise hiç de aynı olmamakla beraber, meselâ, Alî Şîr Nevâyî'ye şarap kadehini sunan gece... (113/11)

Ewelâ Yahya Kemal'in dediği gibi Don ve Volga, Tuna suları Karadeniz'e akacak. (149/10)

8. Edat Grubu

Bir isim unsuru ile bir çekim edatından kurulan kelime grubudur.

Bu grupta isim unsuru başta, çekim edatı sonda bulunur. Bu grupta birleşme, isim unsurunun ve edatın türüne göre ekli veya eksiz olur.

Bir şey yapmamak için siyah gözlüklerini taktı. (61/10)

Ertesi akşam söz vermiş gibi iskelede birbirini buldular. (101/3)

Mümtâz tembel tembel kapıya doğru yürüdü. (316/3)

⁴⁴ Bu konu tam netliğe kavuşmamıştır. Ancak, isimlendirme nasıl yapılırsa yapılsın bunların bir kelime grubu olduğu muhakkaktır. Çünkü, birden ziyade isim bir arada kullanılıyor ve hepsi birlikte çekime giriyor. Bu konu için bk. *Türk Gramerinin Sorunları* II. TDK. Yay., Ankara, 1999, s. 3-42.

9. Unvan Grubu

Bir şahıs ismiyle, bir unvan veya akrabalık isminden kurulan kelime grubudur.

Bu grupta şahıs ismi başta, unvan ve akrabalık ismi sonda bulunur.

Behçet Bey elindeki baston sapını bıraktı. (52/2)

Âdile Hanım, lclâl'i tanımazdı. (75/12)

Mümtâz o zaman ona **İhsân ağabeyi** anlattı. (180/4)

10. Birleşik Fiil

Bir hareketi karşılamak üzere bir arada bulunan kelimeler topluluğudur.

10.1. Bir İsim Unsuru İle Bir Yardımcı Fiilden Kurulan Birleşik Fiiller

Bu birleşik fiillerde isim unsuru başta, yardımcı fiil sonda bulunur. Yardımcı fiil, anlamı üzerinde bulunduran isim unsurunu fiilleştirir.

*O kadar ki, aradan birkaç hafta geçince mektebe yatılı girdiğine **üzülmeğe** başladı.* (34/1)

*Hiç farkına vardırmadan çocuğu **takip etmiş**, istidat ve temayüllerini öğrenmiş, onları beslemişti.* (34/4)

*Daha ilk günden bütün sınıf ona **hayran olmuştu.*** (35/1)

10.2. Bir Fiil Unsuru İle Bir Yardımcı Fiilden Kurulan Birleşik Fiiller

Bu birleşik fiillerde, ana fiil unsuru başta bulunur. Anlamı üzerinde bulunduran bu unsur, -a /-e, -ı / -i / -u / -ü, -ıp / -ip / -up / -üp zarf-fiil eklerinden birini taşır.

*Buradaki zamanı, hayatın **sürüp giden** kötü tesadüflerine rağmen onun için ayrı bir mevsim oldu. (25/3)*

*Fakat saadeti bir yük gibi taşıyoruz ve bir gün farkında olmadan yolun bir ucunda, bir köşeye **bırakıveririz**. (201/7)*

*Ne billûr, ne elmas bu içten parıltıyı **verebilirdi**. (373/7)*

10.3. Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller (Anlam Kaymasına Uğramış ve Deyimleşmiş Olan Birleşik Fiiller)

Bu birleşik fiiller, bir isim ve bir fiil unsurundan meydana gelir. İsim başta, fiil unsuru sonda bulunur. Unsurları biri veya hepsi, kendi sözlük anlamları dışında kullanılır. Bunların bir kısmı deyimleşmiştir.

*Siz, Mümtâz'ın eski musikimize **merak sardı**ğını biliyor muydunuz?. (75/7)*

*Ve Polonya meselesine, Alman iktisadî hayatına dair son okuduğu makaleleri **başından sonuna kadar onlara anlatmağa karar verdi**. (98/1)*

*Demircili iki efe **bahse girdiler**. (148/4)*

11. Tekrar Grubu

Bir nesneyi, bir hareketi karşılamak üzere eş görevli iki kelimenin meydana getirdiği kelime grubudur.

Grupta yer alan kelimeler arasında, şekil ve anlamca bir ilişki vardır.

11.1. Unsurları Aynı Olan Tekrar Grubu

*Mümtâz bu ışığa **dalgın dalgın** baktı. (14/4)*

Bunu da az çok İhsân'a borçluydu. (36/3)

Eski musikimizi seviyoruz, iyi kötü anlıyoruz. (164/4)

Tevfik Bey ise sabah akşam ısrar ediyor. (307/5)

11.4. İlâveli Tekrar Grubu

Kiracı meselesi büsbütün başka bir dertti. (6/5)

Bahçedekiler şimdi kıpkırmızı bir göğün altında çalışıyorlardı. (19/3)

Uzakta simsiyah cüssesini gördüğü vapur onun için hoşuna gidiyordu. (33/1)

12. Bağlama Grubu

Bağlaçlar ile birbirine bağlanmış iki veya daha fazla isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubudur.

Bağlaçlar, iki isim unsurunun arasında bulunur. İsim unsurları, grubun kuruluşuna eşit olarak katılırlar.

İçinde ikiden fazla isim unsuru bulunan bir bağlama grubunda bağlaç, son iki isim unsurunun arasında yer alır. İkiden fazla isim unsuru, “ve” bağlacı ile birbirine bağlanır.

Hayat ve insan ayrı şeylerdi. (324/15)

Belki de o küçük kız da, Nûrân da onu kendisi gibi hatırlıyorlardı. (330/6)

Ne hayat, ne eşya bütün değildir. (373/2)

13. Sayı Grubu

Basamak sistemine göre sıralanmış sayı isimleri topluluğudur.

Gruptaki sayı isimlerinin dizilişi basamak sistemine göredir. Sayılar sondan başa doğru büyür. Küçük sayı sonda bulunur. Sayı isimleri eksiz birleşir.

Bin dokuz yüz otuz yedi senesinde yaşıyor, aşağı yukarı zamanımın elbisesini giyiyorum. (122/2)

Kırk sekiz saatten beri hayatı alabildiğine büyüyor, alabildiğine genişliyordu. (222/6)

Eve geldiği zaman saat on bire yaklaşıyordu. (307/1)

14. Zarf Grubu (Zarf Tamlaması)

Bir zarfla, bunun, anlamını tamamladığı sıfatın ya da başka bir zarfın oluşturduğu niteleme grubuna zarf grubu denir.

Grup oluşturan zarflar, yalnızca, sıfatlarla zarfların anlamını güçlendirenlerdir.

Mümtâz o günü çok iyi hatırlardı. (31/6)

Âdile sokakta kocasına dayanmadan pek az yürüdü. (82/2)

Onun için Mümtâz'ın temin edemeyeceği her şeyi kader dediğimiz o meçhul çeşmeden birbiri ardınca istedi; hermin kürkleri, mücevherler, yakutlar, en lüks otomobiller genç kadının bu bolluktan ürkmüş gözleri önünden geçtiler... (141/3)

15. Kısaltma Grupları

Kelime grupları ve cümlelerden yıpranma ve kalıplaşma yoluyla ortaya çıkan gruplardır. Bu gruplar genellikle isim-fiil, sıfat-fiil veya zarf-fiil gruplarından kısaltmış ve bunların bir kısmı kalıplaşmıştır.

İsnat, yükleme, yönelme, bulunma, çıkma ve vasıta grubu başlıkları altında incelediğimiz bu kısaltma gruplarının ortak özelliği, iki isim unsurundan meydana gelmeleri ve vurgunun ikinci unsur üzerinde bulunmasıdır.

a. İsnat Grubu

Biri diğerine isnat edilen iki isim unsuru bu grubu meydana getirir.

Bu grupta isnat olunan unsur başta, isnat edilen unsur sonda bulunur. İsnat edilen unsur bir vasıf ismidir.

İsnat olunan unsur hâl eki almaz. Bu unsur iyelik eki taşıyabilir.

*Bir yığın eski eşya, karyolalar, kırık dökük mobilyalar, **bezi yırtık** paravanlar, mangallar yol boyunca iki tarafta üst üste, yan yana diziliydi. (50/1)*

*Mâcide sevdiği insanları **gözü kapalı** dinlerdi. (186/2)*

*Hep **eli boş** dönüyorum. (236/7)*

b. Yükleme Grubu

Yükleme ekli bir isim unsurunun bir başka isim unsuru ile kurduğu kelime grubudur.

Grubun birinci unsuru, yükleme hâli eki “-ı / -i / -u / -ü” taşır. İkinci unsur genellikle bir vasıf ismidir.

*Bunlar sonu cemiyete dayanan realiteler olsa bile, bizi **kendimizi inkâra** değil, şartları değiştirmeye götürmelidir. (39/3)*

*Mümtâz'ın **bu saatin mevcudiyetini inkâra** hiç niyeti yoktu. (173/9)*

c. Yönelme Grubu

Yönelme ekli bir isim unsurunun bir başka isim unsuru ile kurduğu kelime grubudur.

Grubun birinci unsuru yönelme hâli eki “-a / -e” taşır. İkinci unsur genellikle bir vasıf ismidir.

*Siyah baş örtüsünün altında tazeliğini gizleyemeyen bir çehre, **bütün sevap fikirlerine yabancı** gözlerle ona dik dik bakıyordu. (41/2)*

*Sanki güneş parçalarıyla dolu, berrak, **davudîye yakın** bir sesi vardı. (137/1)*

*Bazen de, **her şeye küskün**, evinde kalırdı. (299/1)*

ç. Bulunma Grubu

Bulunma ekli bir isim unsurunun bir başka isim unsuru ile kurduğu kelime grubudur.

Grubun birinci unsuru bulunma hâli eki “-da / -de / -ta / -te” taşır. İkinci unsur genellikle bir vasıf ismidir.

Genç kız ikide bir benirleyip uyanıyordu. (22/1)

İhsân ki bu işe o kadar meraklıdır, o hâlde mevcudun yüzde birini bilmiyoruz, diyor. (75/5)

Emîn dede maddesinde ve medeniyetinde gizli bir adamdı. (250/4)

d. Çıkma Grubu

Çıkma ekli bir isim unsurunun bir başka isim unsuru ile kurduğu kelime grubudur.

Bu grupta birinci unsur çıkma hâli eki “-dan / -den / -tan / -ten” taşır. İkinci unsur genellikle bir vasıf ismidir.

Sözünü bitirmekten âciz gibi durdu. (13/15)

Bundan büyük azap olur mu? (108/3)

Babanızdan gizli çekmişler. (113/2)

e. Vasıta Grubu

Vasıta ekli bir isim unsurunun bir başka isim unsuru ile kurduğu kelime grubudur.

Bu grupta birinci unsur vasıta hâli eki “-la / -le” taşır. İkinci unsur bir vasıf ismidir.

Mümtâz, ince satırlarla dolu kâğıtları gözünün önünde gibi görüyordu. (15/2)

*Bu sevgi onun sadece **başkalarının hayatıyla dolu** ruhunda kendine ayırabildiği tek yerd. (123/10)*

***İnsanla ve kâinatla barışık** kalmak için onların bendeki çehresinin tam ve yerinde durması lâzımdır. (280/16)*

İNCELEME

I. İSİM TAMLAMASI

Metnimizdeki isim tamlamaları belirli veya belirsiz tamlama şeklindedir. Bu tamlamaların tamlayan ve tamlanan unsurları birer isimden ibaret olabildikleri gibi, tamlamanın genişliği nispetinde, bunlar, birer kelime grubu da olabilmektedir.

İsim tamlamaları, içinde bulunduğu cümlenin özelliğine göre özne, nesne, yer tamlayıcısı, zarf ve yüklem olabilmekte; ayrıca, başka kelime gruplarının yapısına da katılabilmektedir.

I.I. BELİRLİ İSİM TAMLAMASI

Belirli isim tamlamalarında, tamlayan unsur belirli bir nesneyi göstermektedir. Bu tür tamlamalarda her iki unsur arasında ekle sağlanan geçici bir ilişki vardır.⁴⁵

1. Yapı Bakımından Belirli İsim Tamlamaları

Belirli isim tamlamalarının tamlayan ve tamlanan unsurları tek kelimedenden ibaret olabildikleri gibi birer kelime grubu da olabilmektedir.

1.1. Unsurları Tek Kelime Olan Belirli İsim Tamlamaları

Bu kuruluştaki olan belirli isim tamlamalarının tamlayan ve tamlanan unsurlarının arasına herhangi bir kelime veya kelime grubu girmemiştir.

Metnimizde bulunan bu yapıdaki belirli isim tamlamalarından bazıları şunlardır:

Mâcide'nin sıhhati (6/2)

hayatın ağırlığı (7/2)

⁴⁵ bk. Belirli isim tamlaması için s. 23-24.

<i>piyasanın durgunluğu (7/2)</i>	<i>günün biri (8/4)</i>
<i>İhsân'ın annesi (8/6)</i>	<i>herkesin yaptığı (9/3)</i>
<i>adanın sahibi (9/3)</i>	<i>İhsân'ın hastalığı (9/3)</i>
<i>onun terlikleri (9/4)</i>	<i>evin masalı (10/1)</i>
<i>evin içi (11/1)</i>	<i>Sabîha'nın doğuşu (11/1)</i>
<i>tramvayın basamağı (12/4)</i>	<i>yorganın üstü (13/3)</i>
<i>şahsiyetin yarısı (13/9)</i>	<i>evin kızı (14/5)</i>
<i>kadının yüzü (15/2)</i>	<i>onların türküsü (16/4)</i>
<i>çocukların hepsi (16/5)</i>	<i>onun hayatı (18/3)</i>
<i>çitlerin dışı (20/1)</i>	<i>şehrin yanışı (20/2)</i>
<i>hastanın yatağı (30/2)</i>	<i>çocuğun sesi (30/4)</i>
<i>annesinin mezarı (32/4)</i>	<i>dükânın kepenği (49/2)</i>
<i>onun düşüncesi (97/1)</i>	<i>Mümtâz'ın gözleri (373/13)</i>

1.2. Unsurlarından Biri veya İki Kelime Grubu Şeklinde Olan Belirli İsim Tamlamaları

Bu yapıdaki belirli isim tamlamalarının gerek tamlayanları gerek tamlananları gerekse de hem tamlayanları hem de tamlananları birer kelime grubu olmaktadır.

1.2.1. Tamlayan Unsuru Kelime Grubu Olan Belirli İsim Tamlamaları

Bu yapıdaki tamlamaların tamlayan unsurları belirsiz isim tamlaması, belirli isim tamlaması, sıfat tamlaması, bağlama grubu, unvan grubu, birleşik isim, sıfat-fiil grubu, isim-fiil grubu ve bulunma grubu olabilmektedir.

1.2.1.1. Tamlayan Unsuru Belirsiz İsim Tamlaması Olan Belirli İsim Tamlamaları

- barut fiçisinin üzeri (17/3)**
- silâh sesinin arkası (19/1)**
- petrol lâmbasının ışığı (19/2)**
- bahçe kapısının bir kanadı (19/3)**
- bahçe kapısının önü (97/3)**

1.2.1.2. Tamlayan Unsuru Belirli İsim Tamlaması Olan Belirli İsim Tamlamaları

- İhsân'ın annesinin bu küçük dükkânı (6/5)**
- hanın kapısının önü (20/5)**
- Nûrân'ın dayısının oğlu (98/4)**

1.2.1.3. Tamlayan Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Belirli İsim Tamlamaları

- gelecek ayın ortası (7/3)**
- son ümitlerin iflâsı (12/3)**
- genç adamın yüzü (14/2)**
- Mümtâz'a verilen adreslerin çoğu (14/5)**
- bu düşüncenin azabı (15/2)**
- bu aile faciasının eşiği (15/6)**
- bu medresenin avlusu (16/4)**
- biraz evvelki çeşmenin kitabesi (16/4)**
- bir barut fiçisinin üzeri (17/3)**
- kıpkırmızı bir göğün altı (19/3)**
- o günün ikindisi (23/3)**
- uzak bir akrabanın evi (25/2)**

insanın içindeki ölüm mayasının dili (28/1)
bu ziyafetin dışı (32/2)
tek başına kalmış insanın bîçareliği (32/3)

1.2.1.4. Tamlayan Unsuru Bağlama Grubu Olan Belirli İsim Tamlamaları

İhsân'la karısının çok büyük bir yeri (17/10)
İclâl'le Muazzez'in araları (73/1)
Fâhir'le Emma'nın münasebetleri (100/2)
hayatın ve ölümün sahibi (166/2)

1.2.1.5. Tamlayan Unsuru Unvan Grubu Olan Belirli İsim Tamlamaları

Ârife Hanımın ikameti (8/6)
Hâlet Efendinin hayatı (35/2)
Nûrhayat Hanımın ölümü (52/1)
Emîn Beyin talebesi (101/10)
Nâdir Paşanın yaveri (103/3)

1.2.1.6. Tamlayan Unsuru Birleşik İsim Olan Belirli İsim Tamlamaları

Albert Sorel'in bu cümlesi (13/2)
Münîr Nurettin'in bildikleri (75/5)
Selîm Sâlis'in kaderi (142/4)

1.2.1.7. Tamlayan Unsuru Sıfat-Fiil Grubu Olan Belirli İsim Tamlamaları

zalim olanların ağlaması (10/4)

oyunu bozmamak isteyenlerin sabrı (15/2)

1.2.1.8. Tamlayan Unsuru İsim-Fiil Grubu Olan Belirli İsim Tamlamaları

oturup beklemenin yeri (6/4)

bu zalim oyundan kurtulmanın tek çaresi (277/10)

1.2.1.9. Tamlayan Unsuru Bulunma Grubu Olan Belirli İsim Tamlamaları

yüzde binin kat'iliği (61/14)

1.2.2. Tamlanan Unsuru Kelime Grubu Olan Belirli İsim Tamlamaları

Bu yapıdaki belirli isim tamlamalarının tamlanan unsurları belirsiz isim tamlaması, sıfat tamlaması, bağlama grubu, sayı grubu, sıfat-fiil grubu, isim-fiil grubu, zarf grubu ve bulunma grubu olabilmektedir.

1.2.2.1. Tamlanan Unsuru Belirsiz İsim Tamlaması Olan Belirli İsim Tamlamaları

bizim mal sahibimiz (7/3)

1.2.2.2. Tamlanan Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Belirli İsim Tamlamaları

çocukluğunun mühim bir devri (6/3)

peygamberin bu sözü (7/2)

paranın bir kısmı (8/5)

doğuşunun hazin tesadüfleri (9/5)
çıkmanın geniş sediri (10/2)
kızın solmuş yüzü (10/3)
evin tek saltanatı (11/1)
Sabîha'nın küçük çocuk hayatı (11/1)
İhsân'ın bu seferki hastalığı (18/3)
annesinin dalgın sükûtu (22/1)
kayaların dev gölgeleri (28/2)
onun yumuşak ve şekilsiz varlığı (28/4)

1.2.2.3. Tamlanan Unsuru Bağlama Grubu Olan Belirli İsim Tamlamaları

onun neşesi ve şamatası (10/1)
onun hem babası hem hocası (18/1)
Nûrân'ın yüzünde ve muhayyilesinde (173/10)

1.2.2.4. Tamlanan Unsuru Sayı Grubu Olan Belirli İsim Tamlamaları

ayın on beşi (46/3)
ayın on üçü (170/1)

1.2.2.5. Tamlanan Unsuru Sıfat-Fiil Grubu Olan Belirli İsim Tamlamaları

herkesin mes'ut olabilecek(i) (9/3)
şu adamın kim olduk(u) (14/4)
arabacının elinde tuttuk(u) (23/5)

1.2.2.6. Tamlanan Unsuru İsim-Fiil Grubu Olan Belirli İsim Tamlamaları

onun kiracıya uğraması (8/5)

kızının hastahaneye gelmesi (12/4)

Mâcide'nin eve gelişi (18/4)

1.2.2.7. Tamlanan Unsuru Zarf Grubu Olan Belirli İsim Tamlamaları

zevklerin en büyüğü (154/3)

1.2.2.8. Tamlanan Unsuru Bulunma Grubu Olan Belirli İsim Tamlamaları

mevcudun yüzde biri (75/5)

1.2.3. Hem Tamlayan Unsuru Hem de Tamlanan Unsuru Kelime Grubu Olan Belirli İsim Tamlamaları

Bu özellikteki tamlamaların hem tamlayan hem de tamlanan unsurları birer sıfat tamlaması olmaktadır.

ihtiyar kadının biricik eğlencesi, lüksü (9/2)

çok sevdiği bir şairin acı kehaneti (13/2)

büyükçe bir evin iki odası (15/6)

aydınlık evlerin tahta duvarları (31/6)

bir şairin en büyük keşfi (35/3)

1.3. Tamlayan Unsurları İşaretlenmeyen Belirli İsim Tamlamaları (Tamlayan Unsurları İşaretlenmeyen İyelik Grupları)

Metnimizdeki bu tür tamlamalarda tamlayan unsur bulunmamaktadır. Tamlanan unsurun aldığı iyelik ekinden dolayı bu tür tamlamaların tamlayan unsurları işaretlenmemiştir.

- [sizin] *ayağınız* (6/4)
- [onun] *gözleri* (7/2)
- [bizim] *velinimetimiz* (7/3)
- [onun] *göğsü* (8/1)
- [onun] *çenesi* (8/6)
- [benim] *hatırım* (10/1)
- [benim] *saçlarım* (11/1)
- [benim] *büyük yengem* (13/12)
- [benim] *yarabbim* (14/2)
- [sizin] *vaktiniz* (21/4)
- [onların] *atları* (21/5)
- [onların] *evleri* (25/4)
- [senin] *annen* (31/5)
- [bizim] *gözlerimiz* (97/4)

1.4. Tamlayan Unsurları İlgi Hâli Eki Yerine -dan / -den Çıkma Hâli Eki (-dan / -den Tamlayan Eki) Alan Belirli İsim Tamlamaları

Metnimizdeki bu tür tamlamaların tamlanan unsurları birer belgisiz sözcüktür. Bu yapıdaki tamlamaların tamlayan unsurları ilgi hâli eki yerine -dan / -den çıkma hâli eki (-dan / -den tamlayan eki) almaktadır.

beyefendilerden biri (6/5)

beylerden biri (7/4)

komşulardan biri (10/1)

bunlardan biri (20/3)

bu odalardan biri (20/5)

atlılardan biri (21/2)

2. Cümledeki Görevi Yönünden Belirli İsim Tamlamaları

2.1. Belirli İsim Tamlamasının Özne Olarak Kullanılması

Öznesi belirli isim tamlaması olan cümleler, yüklemi bakımından hem fiil hem de isim cümlesi olabilmektedir. Bu cümleler, anlam bakımından ise olumlu veya olumsuz cümle şeklinde görülebilmektedir.

Bu durumda tamlama yalın hâlde bulunmaktadır.

2.1.1. Öznesi Belirli İsim Tamlaması Olan Fiil Cümleleri

İhsân'ın annesi, Arife Hanımı hem sever, hem de çenesine tahammül edemezdi. (8/6)

İhsân'ın annesi kızın ısrarlarına ve ağlamasına iki gün karşı gelmişti. (12/4)

Sadece evin kızı hasta bakıcı kursuna girmişti. (14/5)

Kadının yüzü bir harabeye benziyordu. (15/2)

Babasının ve annesinin birkaç hafta ara ile ölümünden sonra onu amcasının oğlu büyütmişti. (18/1)

Bunların hepsi beş dakika bile sürmemişti. (19/1)

Onun yumuşak ve şekilsiz varlığı her şekli, her iradeyi, hatta düşünceyi bile kabul edebilirdi. (28/4)

Yaşar'ın yüzü kül gibi sararmıştı. (100/2)

2.1.2. Öznesi Belirli İsim Tamlaması Olan İsim Cümleleri

Mâcide'nin sıhhati de öyle düzgün değildi. (6/2)

Çünkü İhsân'ın hastalığı ağırdı. (9/3)

Sabihâ'nın iki türlü ağlaması vardır. (10/4)

Mümtâz'a verilen adreslerin çoğu yanlıştı. (14/5)

Çocukların hepsi gülbüz ve güzeldi. (16/5)

İhsân'ın nefesi muntazamdı. (17/8)

Mümtâz'ın hayatında İhsân'la karısının çok büyük bir yeri vardır. (17/10)

Çocuğun sesi güzel ve gürdü. (30/4)

2.2. Belirli İsim Tamlamasının Nesne Olarak Kullanılması

Belirli isim tamlamaları bu görevle kullanılırken yükleme hâli eki almaktadır. Bu ek, tamlamayı belirli nesne yapmaktadır. Tabii olarak belirli isim tamlamaları belirsiz nesne olamamaktadır.

Çift günlerin daha sakın geçeceğini ona söylemişlerdi. (9/3)

Ahmet bile kalplerdeki yerini almaya başlayan kardeşinin bu saltanatını tabii bulurdu. (11/1)

Mâcide kızının hastahaneye gelmesini bir kere olsun istememişti. (12/4)

Albert Sorel'in bu cümlesini son yılların vaziyetini daima beraber konuştukları İhsân sık sık tekrarları. (13/2)

Mümtâz şimdi bu dikkate çok sevdiği bir şairin acı kehanetini ilâve etmişti. (13/2)

Genç kadınla yan yana, âdeta vücudu vücuduna girmiş, sıcakta, alınındaki terleri silerek konuşa konuşa bu medresenin avlusuna girmişler, biraz evvelki çeşmenin kitabesini okumuşlardı. (16/4)

Mümtâz onların türküsünü dinledi. (16/4)

Hangi tepeden şehrin yanışını seyretmişler? (20/2)

Mümtâz ilk ve son defa, bu güneşin içinde onun yüzünü gördü. (25/1)

*Karanlıkta su sesi **insanın içindeki ölüm mayasının dilini** konuşur. (28/1)*

*Mümtâz daha sokağın başında iken **onun sesini** tanırdı. (30/3)*

*Mümtâz, **çocuğun yüzünü** solgun gördü. (170/1)*

2.3. Belirli İsim Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması

Belirli isim tamlamalarının bu görev ile kullanıldığı cümleler, daha çok fiil cümleleri şeklindedir. Yer tamlayıcıları fiilin yerini ve yönünü gösteren unsurlar olduğu için, isim cümlelerinde az görülmesi normal bir durumdur.

Belirli isim tamlamaları cümlelerde yer tamlayıcısı olurken; yönelme, bulunma ve çıkma hâli eklerinden birini almaktadır.

2.3.1. Yönelme Hâli Eki alarak Yer Tamlayıcısı Olan Belirli İsim Tamlamaları

*Mümtâz, bunu düşünürken **küçük yeğenin hâllerine** içinden gülümsedi. (5/4)*

*Sonra, eve döndüğünden beri, **akrabasına karşı olan sevgisinin daha başka bir hâl aldığına** dikkat etti. (6/1)*

*Eli, bir çaresizlik ve yalvarma işaretiyle **yorganın üstüne** düştü. (13/3)*

*Bundan iki gün sonra bir akşamüstü Mümtâz'la annesi A.. ya geldiler ve **uzak bir akrabanın evine** indiler. (25/2)*

*Akşam oldu mu **pencerenin yanına** otururdu. (30/3)*

*O, zihninde annesini **babasının yanına** gömdü. (31/5)*

*İşte boş düğme yeri **onun düşüncesine** garip bir hürriyet vermişti. (97/1)*

2.3.2. Bulunma Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Belirli İsim Tamlamaları

*Hatta yolda boş bir araba bulabilmek için **tramvayın basamağında** beklemişti. (12/4)*

*Mümtâz, Mâcide'nin yorulmaması için elbette bir çare bulurdu, ve gözü **genç adamın yüzünde** kaldı. (14/2)*

***Büyükçe bir evin iki odasında** oturuyorlardı. (15/6)*

*Zavallı çocuklar, **bir barut fıçısının üzerinde** oynuyorlardı. (17/3)*

*Bahçedekiler şimdi **kıpkırmızı bir göğün altında** çalışıyorlardı. (19/3)*

*Üç insan, **ağacın dalına astıkları bir fenerin altında** çalışıyorlardı. (19/3)*

*Uyandığı zaman kendisini **çitlerin dışında** buldu. (20/1)*

***Hanın kapısının önünde** araba ve ahıra sığmayan bir yığın deve ile katır vardı. (20/5)*

*Âdile ile çok sevdiği Sabîh'i hemen **bahçe kapısının önünde** karşıladı. (97/3)*

2.3.3. Çıkma Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Belirli İsim Tamlamaları

*Bir adam **bahçenin çitinden** içeriye atladı. (19/3)*

*Babası, evde **kardeşinin oğlundan** çok bahsetmişti. (33/2)*

*Mümtâz koluna girerek onu **çeşmenin önünden** ayırdı. (164/9)*

***Istırabın içinden** geçeriz. (201/7)*

*Yavaşça **evin kapısından** uzaklaştı. (302/3)*

***Dışçi mektebinin önünden**, sabahleyin yem verdiği güvercinleri ürküterek yürüdü. (333/5)*

2.4. Belirli İsim Tamlamasının Zarf Olarak Kullanılması

Zarf olarak kullanılan belirli isim tamlamaları hâl eklerinden birini almaktadır.

2.5. Belirli İsim Tamlamasının Yüklemler Olarak Kullanılması

Cümlelerde yüklemler görevi üstlenen belirli isim tamlamaları ya bildirme eki almakta ya da "imek" fiili ile çekime girmektedir.

Mümtâz, üç gündür bu hasta bakıcının peşinde idi. (6/4)

O, evin masalıydı. (10/1)

O, hiç olmazsa bu hastalığa kadar evin tek saltanatı idi. (11/1)

Fakat Mâcide'de, bu garip ve sonsuz derecede zengin mahlûkta, tebessüm şahsiyetin yarısıdır. (13/9)

İhsân kendisinin gölgesiydi. (13/12)

İhsân, onun hem babası, hem hocası idi. (18/1)

Bunlardan biri annesinin yola çıkar çıkmaz değişmesiydi. (20/3)

Ben hayatın efendisiyim. (26/1)

3. Belirli İsim Tamlamasının Kelime Grupları İçinde Durumu

Belirli isim tamlamalarının kelime grupları içindeki durumunu şu başlıklar altında inceledik:

3.1. Belirli İsim Tamlamasının, Başka Belirli İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması

İhsân'ın hastalığının verdiği (5/2)

İhsân'ın annesinin bu küçük dükkânı (6/5)

hanın kapısının önü (20/5)

hastanın yatağının yanbaşı (30/2)

Nûrân'ın dayısının oğlu (98/4)

3.2. Belirli İsim Tamlamasının, Belirsiz İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması

hastanın başı ucu (5/3)

merhum Selîm Paşanın kızı refakati (8/4)

babasının yatağı ucu (12/5)

S..nin işgali gecesi (18/5)

dükkânın döşemesi üzeri (42/4)

dükkânın kepengi önü (49/2)

benim nezaretim altı (228/1)

onların zarureti altı (241/1)

3.3. Belirli İsim Tamlamasının, Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

- amcasının oğlu İhsân* (5/1)**
- İhsân'ın hastalığının verdiği üzüntü* (5/2)**
- kötü uyumanın verdiği hâlsizlik* (9/4)**
- Sabîha'nın kendi kendisine bulduğu bir sūs* (11/1)**
- ölümün bulunduğu yer* (11/2)**
- annesinin yattığı hastahane* (12/2)**
- Mâcide'nin tebessümünü kaybettiği günler* (13/9)**
- şehitlerin bulunduğu yer* (16/4)**
- babasının dostu İhsân Bey* (100/9)**

3.4. Belirli İsim Tamlamasının, Edat Gruplarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması

- Sabîha'nın doğuşu ile* (11/1)**
- Mâcide'nin felâketi haber almaması için* (11/2)**
- Mâcide'nin yorulmaması için* (14/2)**
- gözünün önünde gibi* (15/2)**
- Mâcide'nin eve gelişi ile* (18/4)**
- arabanın içine doğru* (23/4)**
- annesinin mezarı gibi* (32/4)**
- Ganimed'in kartalı gibi* (35/1)**
- Mümtâz'ın burnuna doğru* (373/5)**

3.5. Belirli İsim Tamlamasının, Bağlama Gruplarının Unsuru Olarak Kullanılması

- şarabın neşesi ve balın tadı* (26/1)**

I.II. BELİRSİZ İSİM TAMLAMASI

Belirsiz isim tamlamaları belirsiz, genel bir nesneyi karşılar. İki unsur arasında daimî bir ilişki mevcuttur.⁴⁶

1. Yapı Bakımından Belirsiz İsim Tamlamaları

Belirsiz isim tamlamalarının tamlayan ve tamlanan unsurları birer isimden ibaret olabildikleri gibi, tamlamanın genişliği nispetinde, tamlamanın tamlayan unsuru bir kelime grubu da olabilmektedir. Türkçenin yapısı gereği iki unsur arasına herhangi bir kelime veya kelime grubu giremez.

1.1. Unsurları Tek Kelime Olan Belirsiz İsim Tamlamaları

<i>kiracı meselesi</i> (6/5)	<i>ev halkı</i> (6/6)
<i>devlet memuriyeti</i> (7/2)	<i>baba mirası</i> (8/2)
<i>mide ağrıları</i> (9/2)	<i>saz parçası</i> (10/1)
<i>uyku taklidi</i> (10/2)	<i>çocuk ağlayışı</i> (10/4)
<i>keci yavruları</i> (11/1)	<i>çocuk hayatı</i> (11/1)
<i>sabah ışığı</i> (12/6)	<i>tren sesleri</i> (13/11)
<i>su küpleri</i> (15/6)	<i>Fatih şehitleri</i> (16/4)
<i>yol ortası</i> (16/4)	<i>top sesleri</i> (19/1)
<i>kazma sesleri</i> (19/3)	<i>su sesi</i> (28/1)
<i>güneş içi</i> (31/6)	<i>tatil günleri</i> (34/3)
<i>tarih zevki</i> (34/4)	<i>Bayezit kahvesi</i> (37/2)
<i>müzayede salonu</i> (54/5)	<i>ilâç vakti</i> (100/10)

⁴⁶ bk. Belirsiz isim tamlaması için s. 23-24.

1.2. Tamlayan Unsuru Kelime Grubu Şeklinde Olan Belirsiz İsim Tamlamaları

Bu özellikteki belirsiz isim tamlamalarının tamlayan unsurları; belirli isim tamlaması, belirsiz isim tamlaması, sıfat tamlaması, bağlama grubu, unvan grubu, birleşik isim, isim-fiil grubu ve sayı grubu olabilmektedir.

1.2.1. Tamlayan Unsuru Belirli İsim Tamlaması Olan Belirsiz İsim Tamlamaları

hastanın başı ucu (5/3)

kayaların dev gölgeleri arası (28/2)

dükkânın döşemesi üzeri (42/4)

dükkânın kepengi önü (49/2)

1.2.2. Tamlayan Unsuru Belirsiz İsim Tamlaması Olan Belirsiz İsim Tamlamaları

ağustos sonu sabahı (15/2)

barut fıçısı üzeri (17/3)

top sesleri arası (19/3)

bahar kokusu içi (101/3)

1.2.3. Tamlayan Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Belirsiz İsim Tamlamaları

cam perde arkası (7/2)

1.2.4. Tamlayan Unsuru Bağlama Grubu Olan Belirsiz İsim Tamlamaları

humma ve sancılar içi (6/6)

çaresizlik ve yalvarma işareti (13/3)

yara ve yırtık içi (29/2)

1.2.5. Tamlayan Unsuru Unvan Grubu Olan Belirsiz İsim Tamlamaları

İhsân Bey Adası (9/3)

1.2.6. Tamlayan Unsuru Birleşik İsim Olan Belirsiz İsim Tamlamaları

Lokman Hekim başlığı (44/3)

Orhan Gazi zamanı (163/2)

1.2.7. Tamlayan Unsuru İsim-Fiil Grubu Olan Belirsiz İsim Tamlamaları

tek başına iş görmek hevesi (79/1)

Nûrân'ın evine kabul edilmek saadeti (154/3)

beş on kuruş kazandırmak imkânı (166/2)

1.2.8. Tamlayan Unsuru Sayı Grubu Olan Belirsiz İsim Tamlamaları

bin dokuz yüz otuz yedi senesi (122/2)

1.3. Kalıcı İsim Olan Belirsiz İsim Tamlamaları

gözyaşları (20/4)
akşamüstü (25/2)
yılbaşı (81/2)
ayakkabı (108/3)
denizaltı (135/1)
Çengelköyü (161/2)
balayı (186/8)
Şehzadebaşı (215/2)
Tepebaşı (219/2)
gökyüzü (234/7)
âdemoğlu (274/6)
Rumeli (293/8)
Beyoğlu (300/2)

2. Cümledeki Görevi Yönünden Belirsiz İsim Tamlamaları

2.1. Belirsiz İsim Tamlamasının Özne Olarak Kullanılması

Öznesi belirsiz isim tamlaması olan cümleler, yüklemi bakımından hem fiil, hem de isim cümlesi olabilmektedir.

Bu durumda tamlama yalın hâlde bulunmaktadır.

2.1.1. Öznesi Belirsiz İsim Tamlaması Olan Fiil Cümleleri

Çünkü ev halkı kiracılarının biricik vasfının görünmemek, gizlenmek, aranmazsa, hatta arandığı zamanlarda bile mümkün mertebe geç ve güç meydana çıkmak olduğunu bilirlerdi. (6/6)

*İnsanlar bazen doğuştan mahkûm olurlar, **saz parçası** kendiliğinden kırılırdı.*
(10/1)

***Su küpleri** bile sofada duruyordu. (15/6)*

***Fatih şehitleri**, küçük taş lâhitlerde yan yana uyuyorlardı. (16/4)*

*Daha onlar, olup bitenin şaşkınlığı içinde iken, yakından **top sesleri** duyulmaya başlamıştı. (19/1)*

*Ay'da **lâv dereleri** kurur. (63/2)*

***İlâç vakti** gelmişti. (100/10)*

***Üsküdar açıkları**, Iodoslu akşamın suda kırılmış malikânesi olmağa başlamıştı. (106/2)*

***Kanlıca koyu** eski mehtap safalarının cümbüşünü yaşıyordu. (178/5)*

***Ayrılık manzarası** buradan gelir. (243/6)*

2.1.2. Öznesi Belirsiz İsim Tamlaması Olan İsim Cümleleri

*İşte **hasta bakıcı meselesi** böyleydi. (6/4)*

***Kıracı meselesi** büsbütün başka bir dertti. (6/5)*

***Müzayede salonu** boştu. (54/5)*

***Boğaz vapuru** başka türlü bir kalabalıkla doluydu. (109/2)*

***İnsan kafası** böyleydi. (335/3)*

2.2. Belirsiz İsim Tamlamasının Nesne Olarak Kullanılması

Belirsiz isim tamlamaları metnimizde, belirli ya da belirsiz nesne biçiminde olabilmektedir.

2.2.1. Belirsiz İsim Tamlamasının Belirli Nesne Olarak Kullanılması

Tamlama bu durumdayken yükleme hâli ekini almaktadır.

İhsân Bey Adası'nı çok defa onun neşesi ve şamatası doldururdu. (10/1)

Eski divanları okumuş, **tarih zevkini** almıştı. (34/4)

Yemek listesini o hazırlamış, malzemeyi o seçmişti. (228/1)

Orhan'la Nuri birbiri ardınca **Rumeli ve Anadolu türkülerini** söylüyorlar, Cemil onlara neyle bazen yardım ediyordu. (293/8)

Serçeler pencerenin pervazı üstünde birbirlerini ite ite **ekmek ufaklarını** topluyorlardı. (316/7)

2.2.2. Belirsiz İsim Tamlamasının Belirsiz Nesne Olarak Kullanılması

Bu durumda tamlama yalın hâlde bulunmaktadır.

Bu polis romanları hulâsalarının bu Jules Verneler'in, Binbir Geceler'in, Tûtînâmeler'in, Hayatü'lhayvanların ve Künzü'lhavasların yerini alabilmesi için bütün bir cemaat yüz sene bunalmış, didinmiş, **doğum sancıları** çekmişti. (43/3)

Ölü kökleri atacağız; yeni bir istihsale gireceğiz. (87/8)

İşsizlikten sıkılan garson, hiç durmadan gramofonu kuruyor, **dans havaları** çalıyordu. (219/3)

Çocuklar, bu bahisten kurtulmamızı istiyorsanız Orhan'la Nuri bize **halk havaları** söylesinler. (292/7)

2.3. Belirsiz İsim Tamlamasını Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması

Belirsiz isim tamlamalarının bu görev ile kullanıldığı cümleler, normal olarak, daha çok fiil cümleleri şeklindedir.

Belirsiz isim tamlamaları cümlelerde yer tamlayıcısı olurken; yönelme, bulunma ve çıkma hâli eklerinden birini almaktadır.

2.3.1. Yönelme Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Belirsiz İsim Tamlamaları

*Bu düşünceden kurtulmak için tekrar **hasta bakıcı meselesine** döndü. (6/2)*

*Sadece evin kızı **hasta bakıcı kursuna** gitmişti. (14/5)*

*Öğleden sonra kiracıyı görmek için sokağa çıkmış, dönüşte **Bayezit kahvesine** uğramıştı. (37/2)*

*Fakat **yağ kokusuna** tahammül edemiyorum. (74/8)*

*Bir sabah erkenden **Emirgân korusuna** gidelim. (205/1)*

*Bir eski paşa konağından gelen bu sobayı **çalışma odasına** kurmuşlardı. (313/5)*

2.3.2. Bulunma Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Belirsiz İsim Tamlamaları

*Zaten **İhsân Bey Adası'nda** herkesin yaptığı hoş görünür, her fantezi, her merak, kahkaha ile değilse bile tebessümle karşılanırdı. (9/3)*

*İki katlı fakat o küçük spor otomobilleri gibi, neredeyse mukavvadan zannedilecek fakir bir evin penceresinden bir tango sesi geliyor, **yol ortasında** toza bulanmış kız çocukları oyun oynuyorlardı. (16/4)*

***Bebek önlerinde** gölgeler denizin büyük bir kısmını kaplamıştı. (179/12)*

2.3.3. Çıkma Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Belirsiz İsim Tamlamaları

*Birtakım köşelerden saptı, **yol ağızlarından** geçti. (53/2)*

***İskele meydanından** beraberce geçtiler. (113/13)*

***Tortum şelâlesinden** işe başla. (240/1)*

2.4. Belirsiz İsim Tamlamasının Zarf Olarak Kullanılması

Zarf göreviyle kullanılan belirsiz isim tamlamaları hâl eklerinden birini almaktadır.

Hasta bile, humma ve sancılar içinde buna şaşıyordu. (6/6)

O, bu saadeti taş taş, seneler boyunca örmüştü. (9/3)

Bütün gece tren seslerinden uyuyamadım. (13/11)

Benim bildiğim Suat yaz başında hastaydı, şimdi iyi olmuş olması lâzım.

(213/2)

Balkan harbinde bir kere felâketi önlemeyi aklına getirdi mi? (339/2)

2.5. Belirsiz İsim Tamlamasının Yüklem Olarak Kullanılması

Cümlelerde yüklem görevi yapan belirsiz isim tamlamaları ya "imek" fiili ile çekime girmekte ya da bildirme eki almaktadır.

Sokak ışık içindeydi. (14/4)

Her taraf güneş içinde idi. (31/6)

İstanbul'un her tarafı kar içindeydi. (36/3)

Öbürleri mizaç zenginlikleridir. (280/11)

Yüzü ter içindeydi. (281/5)

3. Belirsiz İsim Tamlamasının Kelime Grupları İçinde Durumu

Metnimizde geçen belirsiz isim tamlamalarının kelime grupları içindeki durumunu şu başlıklar altında inceledik:

3.1. Belirsiz İsim Tamlamasının, Başka Belirsiz İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması

ağustos sonu sabahı (15/2)

barut fıçısı üzeri (17/3)

top sesleri arası (19/3)

aşk kadını hayatı (95/2)

bahar kokusu içi (101/3)

ev sahibi vazifeleri (270/3)

3.2. Belirsiz İsim Tamlamasının, Belirli İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması

aile faciasının eşiği (15/6)

barut fıçısının üzeri (17/3)

silâh sesinin arkası (19/1)

petrol lâmbasının ışığı (19/2)

bahçe kapısının bir kanadı (19/3)

bahçe kapısının önü (97/3)

3.3. Belirsiz İsim Tamlamasının, Belirli İsim Tamlamalarında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması

Bu durumda tamlanan unsur kendi iyelik ekini değil, ana tamlamanın iyelik ekini taşımaktadır.

bizim mal sahibimiz (7/3)

Suat'ın konuşma tarzı (291/7)

3.4. Belirsiz İsim Tamlamasının, Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

- hayat döküntüsü evler** (16/5)
kireç sıvalı geniş bir han (20/5)
insan dışı hiçkırıklar (22/1)
yosun bakışlı uçurum (27/2)
yaprak yeşili bir aydınlık (29/2)
Mâcide adlı acayip bir mahlûk (34/3)
Rus işi semaver borusu (49/2)
üzüm gözlü bir delikanlı (75/2)
kül rengi deniz (104/5)
kireç sıvalı duvarlar (109/3)
kafa dengi arkadaş (190/2)
kül rengi bir çamur (217/2)

3.5. Belirsiz İsim Tamlamasının, Sıfat Tamlamalarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması

- o yıkım psikolojisi** (5/1)
bu saz parçası (6/3)
bir kudret tılsımı (7/2)
bu kira hikâyesi (8/2)
yeni çocuk karyolası (11/1)
bir haziran sabahı (12/2)
bu aile faciası (15/6)
bir kömür kamyonu (16/2)
toza bulanmış kız çocukları (16/4)
milyonlarca çocuk başı (17/2)
bir barut fiçisi (17/3)
tek tük şarapnel parçaları (19/3)

yeni açmış gül demetleri (101/3)

3.6. Belirsiz İsim Tamlamasının, Edat Gruplarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması

fırın ağzı gibi (15/2)

gece yarısına doğru (21/2)

anne rahmi gibi (27/2)

kadın hukuku için (108/3)

tül ve arz daireleri gibi (139/1)

çocuk sesi gibi (274/3)

isyan duygusu ile (321/2)

3.7. Belirsiz İsim Tamlamasının, Bağlama Gruplarının Unsuru Olarak Kullanılması

Emirgân kahvesi ve meydan (202/5)

II. SIFAT TAMLAMASI

Metnimizdeki sıfat tamlamalarında sıfat olan unsur, tek kelimedenden ibaret nitelendirme ve belirtme sıfatı olabildiği gibi bir kelime grubu da olabilmektedir. Sıfat unsuru kelime grubu şeklinde olan sıfat tamlamalarında, bu kelime grubu; sıfat-fiil grubu, belirli isim tamlaması, belirsiz isim tamlaması, sıfat tamlaması, edat grubu, sayı grubu, bağlama grubu, tekrar grubu, zarf grubu, yönelme grubu, bulunma grubu, çıkma grubu, isnat grubu ve vasıta grubu şeklinde görülmektedir.⁴⁷

⁴⁷ bk. Sıfat tamlaması için s. 26-27.

Metindeki sıfat tamlamaları cümle içinde özne, nesne, yer tamlayıcısı, zarf ve yüklem görevi üstlenmektedir. Sıfat tamlamaları, başka kelime grupları içinde de tamlayan ve tamlanan unsur olarak görülebildiği gibi, asıl unsura bağlı bir yardımcı unsur da olabilmektedir.

1. Yapı Bakımından Sıfat Tamlamaları

1.1. Sıfat Unsuru Tek Kelime Olan Sıfat Tamlamaları

1.1.1. Sıfat Unsuru Niteleme Sıfatı Olan Tamlamalar

<i>mühim bir devir (6/3)</i>	<i>siyah gözlük (7/2)</i>
<i>çürük bina (7/3)</i>	<i>acayip kafes (7/3)</i>
<i>keskin hiddet (8/6)</i>	<i>hazin tesadüfler (9/5)</i>
<i>geniş sedir (10/2)</i>	<i>kırmızı kurdele (10/4)</i>
<i>yün ceket (12/5)</i>	<i>zalim kadın (15/5)</i>
<i>taş lâhitler (16/4)</i>	<i>fakir kıyafet (16/5)</i>
<i>garip düşünceler (16/5)</i>	<i>gergin vaziyet (17/2)</i>
<i>zavallı çocuklar (17/3)</i>	<i>dalgın sükût (22/1)</i>
<i>garip bir sertlik (25/1)</i>	<i>maden kuşaklar (26/2)</i>
<i>karanlık ayna (28/2)</i>	<i>canlı bir tabiat (28/4)</i>
<i>sarı boya (31/6)</i>	<i>eski divanlar (34/4)</i>
<i>büyük uzletler (257/1)</i>	<i>geniş mekân (259/3)</i>
<i>keskin bir isyan (265/1)</i>	<i>zalim bir işkence (267/2)</i>
<i>garip şey (268/4)</i>	<i>mistik bir ürperme (268/4)</i>
<i>manasız üzüntü (274/6)</i>	<i>küçük büro (302/2)</i>

1.1.2. Sıfat Unsuru Belirtme Sıfatı Olan Tamlamalar

<i>biraz sabır (6/4)</i>	<i>altı ay (6/4)</i>
--------------------------	----------------------

<i>bizim memleket</i> (6/4)	<i>dün akşam</i> (7/5)
<i>her fantezi</i> (9/3)	<i>tek saltanat</i> (11/1)
<i>sekiz sene</i> (12/2)	<i>bütün gece</i> (13/11)
<i>şu adam</i> (14/4)	<i>üç ay</i> (14/5)
<i>bu yaz</i> (15/2)	<i>birinci cilt</i> (15/2)
<i>üç çocuk</i> (15/6)	<i>iki oda</i> (15/6)
<i>sağ taraf</i> (16/1)	<i>aynı oyun</i> (16/5)
<i>son adres</i> (17/4)	<i>hangi tepe</i> (20/2)
<i>yarın akşam</i> (21/4)	<i>ikinci hatıra</i> (23/3)
<i>her şey</i> (24/1)	<i>bu yara</i> (25/1)
<i>bir gün</i> (29/2)	<i>o gün</i> (31/6)
<i>o insanlar</i> (32/3)	<i>yirmi sene</i> (51/4)
<i>bizim ev</i> (81/2)	<i>bizim fakülte</i> (100/8)
<i>alt salon</i> (101/11)	<i>bizim semt</i> (370/6)

1.1.3. Sıfat Unsuru Sıfat-Fiil Olan Tamlamalar

<i>gelecek ay</i> (7/3)
<i>bilinen bir şey</i> (8/2)
<i>solmuş yüz</i> (10/3)
<i>dolan gözler</i> (10/5)
<i>hazırlanmış ceset</i> (11/2)
<i>korkulacak bir şey</i> (13/1)
<i>çözülmez yumak</i> (62/2)
<i>geçen sefer</i> (93/7)
<i>susamış hayvanlar</i> (124/5)
<i>yıpranmamış insanlık</i> (173/2)

güneşli hava (21/1)

bir aylık arkadaşlar (31/6)

sarı boyalı duvar (31/6)

birkaç saatlik gezinti (37/2)

iki günlük bir rahatsızlık (45/1)

kaç türlü rüya (50/2)

on üç senelik bir tecrübe (91/1)

kırk beş derecelik bir zaviye (98/2)

küçük mescitli köyler (109/3)

küçük meyilli tümsekler (161/1)

1.3. Kalıcı İsim Olan Sıfat Tamlamaları

bugün (5/3)

Akdeniz (25/3)

Karaoğlan (26/3)

sonbahar (232/12)

Büyükdere (258/3)

delikanlı (361/2)

Dolmabahçe (362/2)

2. Sıfat Unsuru Kelime Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

2.1. Sıfat Unsuru Sıfat-Fiil Grubu Olan Tamlamalar

- akrabasına karşı olan sevgi*** (6/1)
insan denen bu saz parçası (6/3)
evcek inanılmayan bir hâdise (6/6)
tayin edilen gün (8/4)
kendisini kabahatli bulan adam (9/5)
içeriye kaçmış gözler (10/3)
onunla yaşayan Ahmet (12/4)
toza bulanmış kız çocukları (16/4)
cevapsız kalan sualler (20/2)
tek başına kalmış insan (32/3)
tahammül edilmez bir azap (218/8)

2.2. Sıfat Unsuru Belirli İsim Tamlaması Olan Tamlamalar

- amcasının oğlu İhsân*** (5/1)
İhsân'ın hastalığının verdiği üzüntü (5/2)
kötü uyumanın verdiği hâlsizlik (9/4)
Sabîha'nın kendi kendisine bulduğu bir sūs (11/1)
ölümün bulunduğu yer (11/2)
annesinin yattığı hastahane (12/2)
şehitlerin bulunduğu yer (16/4)
babanızın dostu İhsân Bey (100/9)
sizin tanıdığınız İhsân Bey (103/2)

2.3. Sıfat Unsuru Belirsiz İsim Tamlaması Olan Tamlamalar

- hayat döküntüsü evler (16/5)**
kireç sıvalı geniş bir han (20/5)
insan dışı hiçkırıklar (22/1)
yosun bakışlı uçurum (27/2)
Mâcide adlı acayip bir mahlûk (34/3)
Rus işi semaver borusu (49/2)

2.4. Sıfat Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Tamlamalar

- bir yığın adres (6/4)**
bir parça şey (7/3)
kaç cins uyku (50/2)
iki yüz sene (274/1)

2.5. Sıfat Unsuru Edat Grubu Olan Tamlamalar

- doktor çağırarak, eczaneye reçete götürüp ilâç getirmek, komşunun evinden telefon etmek gibi şeyler (5/1)**
bu kadar yorgunluk (6/2)
bu kadar zaman (6/3)
annesinin mezarı gibi bir yer (32/4)
bu kadar kitap (33/3)

2.6. Sıfat Unsuru Sayı Grubu Olan Tamlamalar

- on beş gün (7/3)**
yirmi üç yaş (33/2)

on iki yaş (34/1)
yüz elli kuruş (74/8)
otuz iki diş (96/1)
otuz beş sene (97/2)
kırk beş derece (98/2)

2.7. Sıfat Unsuru Bağlama Grubu Olan Tamlamalar

keskin ve yenilmez acı (24/2)
ölçüsüz ve sakin mahlûklar (26/2)
altın ve gümüş zırhlar (27/1)
yumuşak ve şekilsiz varlık (28/4)
fırtınalı ve karlı gece (37/2)
taze ve yumuşak yaprak (117/5)

2.8. Sıfat Unsuru Tekrar Grubu Olan Tamlamalar

koskoca adam (19/1)
kıpkırmızı bir gök (19/3)
tek tük şarapnel parçaları (19/3)
ayrı ayrı yerler (31/5)
ufak tefek yardımlar (35/2)
kırk dökük mobilyalar (50/1)
tül tül bulutlar (104/5)
ayrı ayrı perdeler (370/5)

2.9. Sıfat Unsuru Zarf Grubu Olan Tamlamalar

pek az çocuk (6/3)

çok uzak zaman (7/3)
en eğlenceli safha (8/4)
çok uzun bir ayrılış (14/3)
çok büyük bir yer (17/10)
epeyce uzak bir yer (29/2)
en parlak devir (36/3)
daha kalın bir çizgi (73/5)
en lüks otomobiller (141/3)
pek az eser (143/3)

2.10. Sıfat Unsuru Yönelme Grubu Olan Tamlamalar

ona ait bir müessese (11/1)
kendisine mahsus bir hayat (34/2)
kendine ait bir macera (109/2)
büyük sanat eserlerine has bir derinlik (182/3)
karanlığa gömülü yalı dipleri (198/5)
büyüye yakın sır (199/4)

2.11. Sıfat Unsuru Bulunma Grubu Olan Tamlamalar

maddesinde ve medeniyetinde gizli bir adam (250/4)

2.12. Sıfat Unsuru Çıkma Grubu Olan Tamlamalar

kendisinden çok küçük iki çocuk (23/3)
şehirden epeyce uzak bir yer (29/2)
birinciden daha kalın bir çizgi (73/5)
bundan büyük azap (108/3)

içten zengin bir yer (122/3)
onlardan ayrı bir ufuk (145/1)

2.13. Sıfat Unsuru İsnat Grubu Olan Tamlamalar

üstü açık mukavvalar (42/3)
bezi yırtık paravanlar (50/1)
perdeleri inik oda (171/2)

2.14. Sıfat Unsuru Vasıta Grubu Olan Tamlamalar

ince satırlarla dolu kâğıtlar (15/2)
onların hatırasıyla dolu bir temas (23/5)
eski şeylerle dolu bir tavan arası (81/2)
başkalarının hayatıyla dolu ruh (123/10)
tezhiplerle kapalı tabaklar (147/2)

3. Cümledeki Görevi Yönünden Sıfat Tamlamaları

Metnimizdeki sıfat tamlamaları, içinde bulunduğu cümlenin özelliğine göre özne, nesne, yer tamlayıcısı, zarf ve yüklem olmaktadır.

3.1. Sıfat Tamlamasının Özne Olarak Kullanılması

Öznesi sıfat tamlaması olan cümleler, yüklemi bakımından hem fiil hem de isim cümlesi olabilmektedir. Bu cümleler anlam yönünden ise, olumlu veya olumsuz cümle şeklinde görülebilmektedir.

Bu durumda tamlama yalın hâlde bulunur.

3.1.1. Öznesi Sıfat Tamlaması Olan Fiil Cümleleri

İhtiyar hizmetçi, Ahmet'le şöyle böyle meşgul olabilirdi. (5/4)

Pek az çocuk bu kadar zamanda bir eve teselli ve sevinç getirebilirdi. (6/3)

Gerek İhsân, gerek doktorlar, Mâcide'nin felâketi haber almaması için ellerinden geleni yapmışlar, fakat **hiç kimse** telâş ve ıstırabını ilk sancılar arasında kıvranan kadından saklayamamıştı. (11/2)

Zavallı çocuklar, bir barut fıçısının üzerinde oynuyorlardı. (17/3)

Üç insan, ağacın dalına astıkları bir fenerin altında çalışıyorlardı. (19/3)

Bu kızılık evin bulunduğu taraftan geliyordu. (19/3)

Fakat çok gecikmeyin, arkadan **büyük kalabalık** geliyor. (21/4)

Bu yara yüze garip bir sertlik veriyordu. (25/1)

Kaç gündür sokakta **küçük bir çocuk** peyda olmuştu. (30/3)

O insanlar çoktan kendisinden bıkmış olmalıydılar. (32/3)

Sonra evin hayatına alışınca **bu kütüphane** onu çekmişti. (33/3)

3.1.2. Öznesi Sıfat Tamlaması Olan İsim Cümleleri

Bu sual hiç olmazsa bu anda garipti. (15/2)

Etrafında **bir yığın perişan ve hasta yüzlü insan** vardı. (17/5)

İkinci hatıra böyle karışık değildi. (23/3)

Her şey olduğu gibi gözlerinin önünde idi. (24/1)

Her taraf güneş içinde idi. (31/6)

Bütün kayıkçılar ihtiyar adamın dostuydular. (195/5)

3.2. Sıfat Tamlamasının Nesne Olarak Kullanılması

Nesne görevi üstlenen sıfat tamlamaları ya belirsiz ya da belirli nesne durumunda olmaktadır. Belirli nesne olan tamlamalar, yükleme hâli eki almaktadır.

3.2.1. Sıfat Tamlamasının Belirli Nesne Olarak Kullanılması

O yazı hiç unutmayacağım. (13/12)

Mümtâz, ince satırlarla dolu kâğıtları gözünün önünde gibi görüyordu.
(15/2)

Nûrân, çocukluğunda bu oyunu muhakkak oynamıştı. (16/5)

Mümtâz bu psikolojiyi ömründe ilk defa olarak tanımıyordu. (18/4)

İkinci geceyi, bozkırı âdeta tek başına bekleyen beyaz, kireç sıvalı geniş bir handa geçirmişlerdi. (20/5)

Mümtâz bu genç kıızı yalnız birkaç saat gördü. (22/1)

Mümtâz bu anı bütün hayatında unutamazdı. (23/5)

Fakat Mümtâz bu mezarı bir türlü benimsememişti. (31/5)

Mümtâz o günü çok iyi hatırlardı. (31/6)

Sabîh, Âdile'nin gözlerinde parlayan istihza ve istihfafı görmedi. (101/2)

3.2.2. Sıfat Tamlamasının Belirsiz Nesne Olarak Kullanılması

Evet, gidip bir hasta bakıcı bulmalıydı. (6/2)

Uzayan tıraşı yüzüne garip bir ifade veriyordu. (12/6)

Hasta eliyle müphem bir işaret yaptı. (12/7)

Atlılardan biri, terkisinden bir şey indirdi. (21/2)

Fakat genç kız ne ona, ne de atını arabanın yanından ayırmayan jandarmaya, ne de hiç kimseye tek kelime söylemiyordu. (23/4)

Cebinden küçük bir şişe çıkardı. (100/10)

Birkaç kişi yeni açmış gül demetleri taşıyorlardı. (101/3)

Nûrân onu uzaktan görünce eliyle küçük bir işaret yaptı. (101/4)

3.3. Sıfat Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması

Yer tamlayıcısı olarak kullanılan tamlamalar; yönelme, bulunma ve çıkma hâli eklerinden birini almaktadır.

3.3.1. Yönelme Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Sıfat Tamlamaları

Sonra zihni tekrar küçük Sabîha'ya gitti. (6/3)

Pek az çocuk bu kadar zamanda bir eve teselli ve sevinç getirebilirdi. (6/3)

Mümtâz bu ışığa dalgın dalgın baktı. (14/4)

O zalim kadına kaç defa yalvardım, bırak şu adamın yakasını diye... (15/5)

Fakat mal sahibi kömürlüğü bir kömürcüye kiralamıştı. (16/1)

Belki de ondan kaçmak için koşa koşa bir tramvaya atladı. (342/10)

3.3.2. Bulunma Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Sıfat Tamlamaları

Çocuğu ayrı yerde, Mâcide'yi ayrı yerde buldum. (13/12)

İlk uğradığı evde Fatma ismindeki hasta bakıcı hiç oturmamıştı. (14/5)

İkinci uğradığı evde hakikaten bir hasta bakıcı oturuyordu. (14/5)

Yalnız şehitlerin bulunduğu yerde meydanımsı bir şey genişliyordu. (16/4)

Sonra yere serilen bir örtü üzerinde yemeğe oturmuşlardı. (18/5)

Bulduğum yerde yeis ve üzüntü olamaz. (26/1)

3.3.3. Çıkma Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Sıfat Tamlamaları

*Gerek İhsân, gerek doktorlar, Mâcide'nin felâketi haber almaması için ellerinden geleni yapmışlar, fakat hiç kimse telâş ve ıstırabını **ilk sancılar arasında kıvranan kadından saklayamamıştı.** (11/2)*

*O, **yattığı yerden** vaziyeti düşünüyordu. (13/3)*

*Bu kızılık **evin bulunduğu taraftan** geliyordu. (19/3)*

***Hangi tepeden** şehrin yanışını seyretmişler? (20/2)*

*Sanki **her şeyden** öğreniyordu. (217/3)*

3.4. Sıfat Tamlamasının Zarf Olarak Kullanılması

Zarf olarak kullanılan sıfat tamlamalarının isim unsuru ya yalın hâlde bulunmakta ya da hâl eklerinden birini almaktadır.

*Fakat **bu sefer** iş farklı idi. (7/5)*

***Bütün gece** tren seslerinden uyuyamadım. (13/11)*

*Fakat **o zaman** cami böyle değildi. (14/3)*

***Büyük bir kederle** düşüncesini tamamladı. (14/3)*

*Şimdi **üç çocukla** kaldık. (15/5)*

***Eve geldiği zaman** Mâcide'yi uyuyor buldu. (17/8)*

*Evlerinin karşısındaki otel **her gün** yeni baştan dolup boşalıyordu. (25/4)*

***Bir gün** arkadaşları onu Güvercinlik'e götürdüler. (29/2)*

***Mektebe gideceği saatte** Mâcide yine yanibaşındaydı. (34/3)*

***O hafta** Mümtâz mektebe gitmemişti. (36/3)*

***Küçük bir gripten** evde yatıyordu. (36/3)*

*Behçet Bey, **yirmi sene** karısı Atiye Hanımı sevmiş ve kıskanmıştı. (51/4)*

*Fakat Mümtâz **o yaz**, insan ruhunu olduğundan çok hür sanıyordu. (160/4)*

3.5. Sıfat Tamlamasının Yüklemler Olarak Kullanılması

Cümlelerde yüklemler görevi üstlenen sıfat tamlamaları ya "imek" fiili ile çekime girmekte ya da bildirme eki almaktadır.

Kıracı meselesi büsbütün başka bir dertti. (6/5)

Bu, evcek inanılmayan bir hâdise idi. (6/6)

O, kendisini kabahatli bulan adamdı. (9/5)

Bu, her yerde tesadüf edilen şeylerdendir. (10/1)

Bu kurdele, Sabiha'nın kendi kendisine bulduğu bir süstü... (11/1)

Devam etmesi lâzım gelen, işte bu türküdür. (16/6)

Bu, her türlü sesten bir mahşerdi. (19/3)

Bunlar cevapsız kalan suallerdi. (20/2)

Bu o zamana kadar tatmadığı bir duyguydu. (22/2)

Bu çok korkunç bir duygu idi. (24/3)

Bu soğuk bir kıştı. (36/3)

4. Sıfat Tamlamalarının Kelime Grupları İçinde Durumu

Metnimizdeki sıfat tamlamalarının kelime grupları içinde kullanımını şu başlıklar altında inceledik:

4.1. Sıfat Tamlamasının, Belirli İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması

gelecek ayın ortası (7/3)

merhum Selim Paşanın kızı (8/4)

son ümitlerin iflâsı (12/3)

genç adamın yüzü (14/2)

Mümtâz'a verilen adreslerin çoğu (14/5)

- bu düşüncenin azabı** (15/2)
büyükçe bir evin iki odası (15/6)
bu medresenin avlusu (16/4)
biraz evvelki çeşmenin kitabesi (16/4)
büyükçe bir ağacın dibi (19/2)
kıpkırmızı bir göğün altı (19/3)
tek başına kalmış insanın bîçareliği (32/3)

4.2. Sıfat Tamlamasının, Belirli İsim Tamlamalarında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması

- çocukluğunun mühim bir devri** (6/3)
peygamberin bu sözü (7/2)
paranın bir kısmı (8/5)
ihtiyar kadının biricik eğlencesi (9/2)
doğuşunun hazin tesadüfleri (9/5)
çıkmanın geniş sediri (10/2)
kızın solmuş yüzü (10/3)
evin tek saltanatı (11/1)
Albert Sorel'in bu cümlesi (13/2)
büyükçe bir evin iki odası (15/6)
annesinin daldın sükûtu (22/1)
onun yumuşak ve şekilsiz varlığı (28/4)

4.3. Sıfat Tamlamasının, Belirsiz İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması

- cam perde arkası** (7/2)

4.4. Sıfat Tamlamasının, Başka Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

bir yığın iş (5/3)

bir yığın adres (6/4)

bir parça şey (7/3)

bir yığın lâtife (8/2)

ilk andaki hiddet (8/3)

bir yığın eşya (8/4)

bu cins hediyeler (11/1)

dün geceki inilti (23/4)

bir yığın deve (26/2)

bir yığın arkadaş (26/3)

kaç cins uyku (50/2)

iki yüz sene (274/1)

4.5. Sıfat Tamlamasının, Başka Sıfat Tamlamalarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması

bu küçük dükkân (6/5)

o keskin hiddet (8/6)

boş bir araba (12/4)

garip bir ifade (12/6)

bu üç kelime (14/2)

o zalim kadın (15/5)

küçük taş lâhitler (16/4)

bu genç kız (22/1)

ayrı bir mevsim (25/3)

bu karanlık ayna (28/2)

soğuk bir kış (36/3)

4.6. Sıfat Tamlamasının, Edat Gruplarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması

- bu üzüntü ile (5/3)**
her şeyden evvel (5/3)
birkaç seneden beri (6/7)
büyülü bir silâh gibi (7/2)
üç günden beri (10/3)
her çocuk gibi (10/4)
iki seneden beri (11/1)
hususî bir irade ile (11/1)
bu evi kökünden saran bir felâketten sonra (11/1)
ölünün bulunduğu yere kadar (11/2)
ağır bir humma ile (12/1)
çok uzun bir ayrılıştan sonra (14/3)
bir fırın ağzı gibi (15/2)
iki sene için (18/2)
bu işler için (18/5)
büyük bir şamata ile (21/2)
yarın akşama kadar (21/4)
altın bir ejder gibi (25/6)
şehrin dışındaki cevizliğe kadar (26/3)
canlı bir tabiat parçasından ziyade (28/4)
o zamana kadar (34/1)
yedi seneden beri (97/2)
realist romancılar gibi (103/5)

4.7. Sıfat Tamlamasının, Bağlama Gruplarının Unsuru Olarak Kullanılması

- her şey ve herkes (11/1)**

III. SIFAT- FİİL GRUBU

Yazı dilimizdeki sıfat-fiil ekleri metnimizde sık sık geçmektedir. Bu grup, cümlelerde, özne, nesne, zarf ve yer tamlayıcısı olabildiği gibi başka kelime gruplarının yapısında da görev alabilmektedir.⁴⁸

Aşağıda verdiğimiz örnekler, metnimizdeki sıfat-fiil gruplarından bazılarıdır:

ağızlardan düşmeyen (5/1)

uğramaktan çekindik(i) (7/5)

baba mirası olduk(u) (8/2)

içeriye kaçmış (10/3)

onu doğurduk(u) (11/1)

ellerinden gelen (11/2)

getirmesini unuttuk(u) (12/2)

onunla yaşayan (12/4)

evinde bulduk(u) (15/2)

toza bulanmış (16/4)

devam etmesi lâzım gelen (16/6)

değişmeyecek olan (17/1)

eve geldik(i) (17/8)

cevapsız kalan (20/2)

bu cevizliğe benzettik(i) (26/3)

henüz düzeltilmiş (31/5)

tek başına kalmış (32/3)

İstanbul'a götürecek (32/4)

mektebe gidecek(i) (34/3)

yeni açmış (101/3)

erkeğinden ayrılmış (107/4)

yarın sabah doğacak (126/2)

sırrına erilmez (160/2)

⁴⁸ bk. Sıfat-fiil grubu için s. 27.

içinden çıkılmaz (183/8)

tahammül edilmez (218/8)

1. Cümledeki Görevi Yönünden Sıfat - Fiil Grubu

1.1. Sıfat-Fiil Grubunun Özne Olarak Kullanılması

Bu durumda grup yalın hâlde bulunmaktadır. Öznesi sıfat-fiil grubu olan cümleler, genellikle isim cümlesi olmaktadır.

Bu işte büyük bir talihsizlik olduğu muhakkaktı. (11/2)

Devam etmesi lâzım gelen işte bu türküdür. (16/6)

Değişmeyecek olan, hayata şekil veren, ona bizim damgamızı basan şeylerdir. (17/1)

Yeni gelenler, demin, odalara çay getiren hancı çırağının uzattığı testiden su içtiler, hancının verdiği ekmekleri aldılar, kıl torbaları arpa ile doldurdular. (21/3)

1.2. Sıfat-Fiil Grubunun Nesne Olarak Kullanılması

Sıfat-fiil grubu nesne olarak kullanılırken yükleme hâli eki almakta; dolayısıyla da belirli nesne olmaktadır.

Doktor onda geleceğini söylemişti; fakat onu beklemeğe mecbur değildi. (5/3)

Hiddetle vicdan azabı arasında bulunan bu ihtiyar kadını atlatamayacağını kiracı bu üçüncü ziyarette öğrenmişti. (9/2)

Bu taraflarda hiç kimseyi bulamayacağını anlamıştı. (17/4)

Benim çıkışımı beklediğinizi söylesenize... (102/12)

Fakat hiçbirisi içinde geçeni bilmiyordu. (128/1)

1.3. Sıfat-Fiil Grubunun Zarf Olarak Kullanılması

Grup bu görevle kullanılırken yalın hâlde bulunmaktadır.

Marmara serveti içine gömülmüş uyuyor. (240/1)

1.4. Sıfat-Fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması

Sıfat-fiil grubu bu görevle kullanılırken, daha çok yönelme hâli ekini almaktadır.

Kendisi bahçe kapısının bir kanadına yapışmış, büyülenmiş gibi orada ağacın dibinde çalışanlara bakıyordu. (19/3)

2. Sıfat - Fiil Grubunun Kelime Grupları İçinde Durumu

Metnimizde geçen sıfat-fiil gruplarının çoğu, sıfat tamlamalarında sıfat unsuru olarak vazife görmekte; ayrıca, edat gruplarında isim unsuru, belirli isim tamlamalarında da tamlayan ve tamlanan unsur olabilmektedir.

2.1. Sıfat-Fiil Grubunun, Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

uğramaktan çekindik(i) yer (7/5)

kendisini kabahatli bulan adam (9/5)

içeriye kaçmış gözler (10/3)

toza bulanmış kız çocukları (16/4)

cevapsız kalan sualler (20/2)

İstanbul'a gönderilmek için vapura bindirilecek(i) gün (31/5)

tek başına kalmış insan (32/3)
mektebe gidecek(i) saat (34/3)
yeni açmış gül demetleri (101/3)
erkeğinden ayrılmış kadın (107/4)
tahammül edilmez bir azap (218/8)
oldukça güç varılacak bir merhale (279/1)

2.2. Sıfat-Fiil Grubunun, Edat Gruplarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması

eve döndük(ü)nden beri (6/1)
baba mirası olduk(u) için (8/2)
her akşam yaptık(ı) gibi (19/3)
bu cevizliğe benzettik(i) için (26/3)
gündelik bir meşgalenin, bir fikrin arasında unutmuş gibi (159/7)
bir devaya kavuşmuş gibi (292/11)

2.3. Sıfat-Fiil Grubunun, Belirli İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması

zalim olanların ağlaması (10/4)
oyunu bozmamak isteyenlerin sabrı (15/2)

2.4. Sıfat-Fiil Grubunun, Belirli İsim Tamlamalarında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması

herkesin mes'ut olabilecek(i) (9/3)
şu adamın kim olduk(u) (14/4)
arabacının elinde tuttuk(u) (23/5)

IV. ZARF - FİİL GRUBU

Yazı dilindeki zarf-fiil ekleri eserde sıkça kullanılmaktadır. Zarf-fiil grupları, metnimizde, normal olarak, daima cümlelerin zarfı olmaktadır.⁴⁹

Bir müddet yatağının kenarına oturup düşündü. (5/3)

Atlar yelelerini sallayarak koşuyorlardı. (24/1)

Mümtâz daha sokağın başında iken onun sesini tanırdı. (30/3)

İnsanın sevdiği bir ev olunca kendisine mahsus bir hayatı da olur. (34/2)

Bu kelimeyi söyler söylemez, yüzünü ateş basmıştı. (96/6)

Âdile kocasının birdenbire ekşiyen yüzüne hiç sevincini gizlemeden baktı. (97/6)

Mümtâz ona baktıkça şaşırıyordu. (149/1)

1. Zarf - Fiil Grubu Oluşturan Ekler

Bu başlık altında çeşitli zarf-fiil ekleriyle oluşturulmuş zarf-fiil gruplarını ele alacağız.

1.1. “-ArAk” eki:

Kötü uyumanın verdiği hâlsizliği silkerek aşağıya indi. (9/4)

Doktor, iyi haberler bırakarak gitmişti. (17/8)

Annesi biraz geriye çekilerek ona yer açtı. (22/1)

Âdile bu teminattan memnun, birkaç akşam evvel öğrendiği tangoyu mırıldanarak verandaya doğru yürüdü. (98/1)

Mâcide gözlerini silerek ona doğru yaklaştı. (379/1)

⁴⁹ bk. Zarf-fiil grubu için s. 27-28.

1.2. “-IncA” eki:

İhsân, onu görünce sevindi. (12/6)

O kadar ki, aradan birkaç hafta geçince mektebe yatılı girdiğine üzülmeye başladı. (34/1)

Fakat ders başlayınca bunun tanıdığı insandan büsbütün başka biri olduğunu anlamıştı. (35/1)

Nûrân, onu uzaktan görünce eliyle küçük bir işaret yaptı. (101/4)

İçeriye girince rakı masasını hazır bulmuştu. (270/4)

1.3. “-ken” eki :

Mümtâz, bunu düşünürken küçük yeğeninin hâllerine içinden gülümsedi. (5/4)

Elbisesini giyinirken “İnsan denen bu saz parçası....” diye birkaç defa tekrarlardı. (6/3)

Fakat Mümtâz’a bakarken gözlerinin içi güldü ve çehresi yumuşadı. (25/1)

Evet, Lu de onlara dair yazılan şeyleri okurken aynen böyle düşünmüştü. (98/2)

Evi döşerlerken Mümtâz İstanbul’a bir zaman ne kadar çok ecnebi eşyası geldiğini anladı. (205/7)

Satıhta yaşarken mes’ut oluyoruz. (238/1)

1.4. “-mAdAn” eki:

Mümtâz şaşkın şaşkın etrafına bakındı; hiçbir şey anlamadan “yürürüm” dedi. (20/1)

Hiç farkına vardırılmadan çocuğu takip etmiş, istidat ve temayüllerini öğrenmiş, onları beslemişti. (34/4)

Dikkatle tıpasını açtı; **ambalâj kâğıdına el değdirmeden** iki komprimeyi şişenin ağzını biraz eğerek döktü. (100/10)

1.5. “-Ar... -mAz” eki:

Onun için gelir gelmez kahvesini ısmarlar, masası üstünde yalancıkdan bir iki hesap yapar, **kahve biter bitmez** eline bir zarf tutuşturarak onu savardı. (9/2)

Fakat **uykuya dalar dalmaz**, bacakları ve kollarıyla Mümtâz'ı kavırıyor, sanki annesinin koynundan zorla çekiyor, yüzü bütün bir saç ve nefes kalabalığıyla yüzüne geçiyor, yahut onu göğsünün tam ortasına çekip bastırıyordu. (22/1)

Onu görür görmez gözlerini kıstı. (60/3)

Mümtaz **onlardan ayrılır ayrılmaz**, acele ettiğine pişman oldu. (82/2)

Âdile Hanım **onu görür görmez** çok sevinmişti. (138/1)

Ay doğar doğmaz Mehmet geldi. (170/1)

1.6. “-Ip” eki:

Ölüleri **saçlarından tutup** silker, uykularından uyandırırım. (26/1)

Ben bir daha **günlerce oturup** onları düşünemem... (196/1)

Nitekim o kış sonunda geçirdiği hastalıktan sonra bir daha denize çıkamayacağını doktorlardan öğrenince bir sabah kimse görmeden sahile inmiş, kayığa binmiş ve **ayaklarına bir taş bağlayıp** kendisini akıntıya atarak ölmüştü. (196/5)

İkide bir “Ah Yarabbim...” diyor, sonra **tekrar içeriye kaymak ister gibi ayaklarının ucuna basıp** içeriye bakıyordu. (371/5)

Zavallı romatizma oldu, dediler ve **ahırını açıp** gösterdiler. (284/6)

Ah, **bir tarafa kapanıp** ağlamak ne kadar iyi olacaktı. (301/4)

Her kapıyı açıp bakıyordum. (330/5)

1.7. “-dikçA / -tikçA” eki:

Ârife Hanımın ikameti evde uzadıkça ta çocukluğundan beri tanıdığı o keskin hiddet çoğalır, büyürdü. (8/6)

Gece kızıdan âdeta korkuyor, ve bu korku zaman zaman omuzunu omuzuna dayadıkça çok insafsız bir şey oluyordu. (23/4)

O söyledikçe İclâl'in her zamanki tebessümü dudaklarına geldi. (67/6)

Çocuğa baktıkça bu işin çıkmayacağını anlıyordu. (81/1)

Genç kadın İstanbul'u tanıdıkça Mümtâz'a hak veriyordu. (180/3)

Fakat onlar bağırdıkça çocuk hızını arttırıyordu. (208/1)

1.8. “-di / -ti mi” eki:

Akşam oldu mu pencerenin yanına otururdu. (30/3)

V. İSİM - FİİL GRUBU

Bir hareket ismi ile ona bağlı unsur veya unsurlardan kurulan kelime grubunda, hareket ismi, “-mak / -mek” ekiyle yapılır. “-ma / -me” ve “-ış / -iş / -uş / -üş” ekleri ile yapılan isim-fiil grupları da vardır. Fakat, bu eklerin kalıcı isimler yaptığı da unutulmamalıdır. Grubun ana unsuru hareket ismidir. Bu isim, kendisinin gerektirdiği unsurları alarak cümlede özne, nesne, yer tamlayıcısı, zarf ve yüklem görevi üstlenebilmektedir. Ayrıca, isim-fiil grupları başka kelime gruplarının yapısına da katılabilmektedir.⁵⁰

Metnimizdeki isim-fiil gruplarından bazıları şunlardır:

Komşunun evinden telefon etmek... (5/1)

Doktor çağırma... (5/1)

⁵⁰ bk. İsim-fiil grubu için s. 28.

- Bir hasta bakıcı bulmak...* (5/3)
Bu düşünceden kurtulmak... (6/2)
Kendi kendisiyle konuşma... (6/7)
Kiracıya uğrama(sı)... (8/5)
Akla ve hayata dönüş(ü)... (11/1)
Başını her arkaya çeviriş(i)... (20/4)
Bu gözleri görmemek... (23/2)
Su bağlamak... (26/2)
Gördüğü şeyi annesine anlatmak... (30/1)
Onu dinlemek... (30/4)
Ayrı ayrı yerlerde yattıklarını düşünmek... (31/5)
Anadolu'ya geçme(si)... (33/2)
Büyük bir Türk tarihi yazmak... (35/2)
Kiracıyı görmek... (37/2)
Tek başına iş görmek... (79/1)
Nûrân'ın evine kabul edilmek... (154/3)
Eşyayı kendisinde bulmak... (370/4)

1. Cümledeki Görevi Yönünden İsim - Fiil Grupları

1.1. İsim-Fiil Grubunun Özne Olarak Kullanılması

Bu grubun özne olarak kullanıldığı cümleler, hem fiil, hem de isim cümlesi olabilmektedir. Bu cümleler, anlam bakımından ise olumlu veya olumsuz cümle şeklinde görülebilmektedir. Bu tür cümlelerde isim-fiil grubu normal olarak yalın hâlde bulunmaktadır.

1.1.1. Öznesi İsim-Fiil Grubu Olan Fiil Cümleleri

Küçük yeğenini sade eve döndüğü için sevdiğini düşünmek hoşuna gitmiyordu. (6/3)

Belki de bütün ömrünce ikisini beraber görmeğe alıştığı için, ayrı ayrı yerlerde yattıklarını düşünmek ona ağır geliyordu. (31/5)

Bütün bunları şimdi hatırlamak, hazin oluyordu. (47/2)

1.1.2. Öznesi İsim-Fiil Grubu Olan İsim Cümleleri

Böyle bir haletiruhiye içinde gelen bir mal sahibini atlatmak elbette güçtür. (9/2)

Fakat onları o yaşta bilmemesi onlardan lezzet almaması demek değildi. (25/3)

Mayısın dördünde tezini bitirmek, yazı kazanmaktı. (73/6)

Bir şeyden korkmak, biraz da onun geleceğini beklemektir. (131/1)

Hepsini tekrar değiştirmek lâzımdı. (177/5)

Daha ziyade eşyayı kendisinde bulmak, her şeyi kendi içinde kendisinden bir parça gibi seyretmektir. (370/4)

1.2. İsim-Fiil Grubunun Nesne Olarak Kullanılması

İsim-fiil grupları, cümlelerde belirli ya da belirsiz nesne olabilmektedir. Belirli nesne olan isim-fiil grupları yükleme hâli eki almaktadır. Bu tür cümleler normal olarak geçişli fiil cümleleri olmaktadır.

1.2.1. İsim-Fiil Grubunun Belirli Nesne Olarak Kullanılması

*Çocukluğunun mühim bir devrinde çok yalnız kalan Mümtâz, **kendi kendisiyle konuşmayı** severdi. (6/3)*

*Mümtâz **burada, yoldan denize kadar inen büyük kayalar üstünde oturup akşam saatlerini geçirmeyi** severdi. (26/4)*

*İhsân **kronolojik bir tarih olmasını** istiyordu. (35/3)*

*Fakat muvaffak olamadı; **saadet hulyası kurmayı unutmuştu**. (54/7)*

***Orada Mümtâz'ı beklemeyi, ona kara gezintilerinde arkadaşlık etmeyi** tercih ediyordu. (129/3)*

*Hem bana **Ferahfeza Ayini'ni çalmayı** vadetti. (228/13)*

1.2.2. İsim-Fiil Grubunun Belirsiz Nesne Olarak Kullanılması

*Mümtâz ise, **baba mirası olduğu için bir türlü bu kirayı aklından çıkarmayan yengesini kırmak** istemezdi. (8/2)*

***Gördüğü şeyi annesine anlatmak** istiyordu. (30/1)*

*İhsân **büyük bir Türk tarihi yazmak** istiyordu. (35/2)*

*Kendi kendine bir masal uydurmuştu; ona inanıyor, **hayatın efendisi olmak** istiyordu. (64/1)*

***Dünyayı yeni gözle görmek** istiyorum. (87/12)*

*Belki de bu yüzden **hislerimden ziyade aklımla yaşamak** istedim. (103/13)*

1.3. İsim-Fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması

Yer tamlayıcısı olan isim-fiil grupları; yönelme, bulunma ve çıkma hâli eklerinden birini almaktadır.

İsim-fiil grubu cümlelerde yer tamlayıcısı olurken grubun yapısında en çok yönelme ve çıkma hâli eki bulunmaktadır.

Ya kendisini de çağırırlarsa, İhsân'ı hasta bırakarak gitmeğe mecbur kalırsa? (17/7)

Bununla beraber onu dinlemekten de vazgeçemezdi. (30/4)

Hatta son sınıflarda yatılı talebe olmaktan bunun için vazgeçmişti. (37/1)

Buna rağmen onu yalancı çıkarmaktan da hoşlanırdı. (40/5)

Kendi akrabaları bile onun etrafından birisini almaktan hoşlanırlardı. (78/2)

1.4. İsim-Fiil Grubunun Zarf Olarak Kullanılması

İsim-fiil grubu cümlelerde zarf görevi üstlenirken; yönelme, bulunma ve çıkma hâli eklerinden birini almaktadır.

Babası her akşam yaptığı gibi büyük kesme billûr lâmbanın şişesini çıkarmış, onu yakmağa çalışıyordu. (19/3)

Sonra arabada, başını her arkaya çevirişinde onu biraz daha solgun, erimiş yüzü, hapsedilmiş gözyaşlarıyla âdeta bir yara hâline gelmiş, her şeyden biraz daha uzak görürdü. (20/4)

Orada İstanbul'a götürecek eski bir memurla karısına teslim ettiler, Mümtâz talihe küskünlüğü içinde onlarla oracıkta vedalaşmaktan memnun oldu. (32/4)

Hastahane köşesinde, derdiyle pençeleşen bir adam, dışarıdakilerin dünyasını zehirlemeğe çalışıyordu. (214/3)

Başka milletlerin tecrübesini yaşamağa çalışıyoruz. (243/2)

1.5. İsim-Fiil Grubunun Yüklem Olarak Kullanılması

Cümlelerde yüklem görevi üstlenen isim-fiil grupları ya "imek" fiili ile çekime girmekte ya da bildirme eki almaktadır.

2.1. İsim-Fiil Grubunun, Belirli İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması

oturup beklemenin yeri (6/4)

bu zalim oyundan kurtulmanın tek çaresi (277/10)

2.2. İsim-Fiil Grubunun, Belirli İsim Tamlamalarında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması

onun kiracıya uğraması (8/5)

kızının hastahaneye gelmesi (12/4)

Mâcide'nin eve gelişi (18/4)

Mümtâz'ın eve gitmesi (300/2)

2.3. İsim-Fiil Grubunun, Belirsiz İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması

tek başına iş görmek hevesi (79/1)

kendimize mahsus yeni bir hayat şekli yaratmak devri (86/3)

Nûrân'ın evine kabul edilmek saadeti (154/3)

beş on kuruş kazandırmak imkânı (166/2)

2.4. İsim-Fiil Grubunun, Edat Gruplarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması

bu düşünceden kurtulmak için (6/2)

kiralari almak gibi (6/7)

yolda boş bir araba bulabilmek için (12/4)

bu gözleri görmemek için (23/2)

İstanbul'a gönderilmek için (31/5)

balayınızı bozmamak için (186/8)

VI. ÜNLEM GRUBU

Bir ünlem edatı ile bir isim unsurundan meydana gelen ünlem grubu, metnimizde "a" ve "ey" ünlemleriyle kurulmuştur.⁵¹

İnsanı teganni etmek istiyorum, derdim; maddeyi uykusundan uyandıran ve kâinata kendi ruhunu geçireni teganni edeceğim, ey bütün büyüklüğü ihata eden lisan! (89/5)

A kızım hiç unuttur muyum onun sıhhatini?.. (97/8)

Ey gözüm, ey boynum, ey kollarım, karanlık ve aydınlıklarım... size şükrediyorum, bu dakikanın sarayında, bu anın mucizesinde beraberce var

⁵¹ bk. Ünlem grubu için s. 28-29.

olduğumuz için; sizinle bir andan öbürüne geçebildiğim için; anları birleştirip düz ve yekpare zaman kurabildiğim için! (231/2)

*Mümtâz Nûrân'ın elinde kendi tespahi, musikinin uçurumunda sanki bir nezir gibi sıra beklediğini gördü; genç kadın "Yak beni **ey sonsuzluk!**" der gibiydi; o kadar, mustarip, kendi içine çekilmiş bir yüzü vardı, fakat omuzları yerindeydi.* (261/1)

Cümlelerde anlamı kuvvetlendirici bir unsur olan ünlem grubu, cümlenin kuruluşuna katılmaz. Bu grup, cümlenin herhangi bir yerinde bulunabilir.

VII. BİRLEŞİK İSİM

Birden fazla özel ismin bir araya gelerek herhangi bir varlığı bildirmesiyle oluşan bu gruba, metnimizden şu örnekleri tespit ettik:⁵²

Albert Sorel (13/2)

Lokman Hekim (44/3)

İkinci Mahmut (112/13)

Alî Şîr Nevâyî (113/11)

Şeyh Galip (119/6)

Dördüncü Murat (121/6)

Selîm Sâlis (142/4)

Seyit Nuh (143/3)

Yahya Kemal (149/10)

Dördüncü Mehmet (161/1)

Orhan Gazi (163/2)

André Gide (335/2)

⁵² bk. Birleşik isim için s. 29.

1. Cümledeki Görevi Yönünden Birleşik İsim

1.1. Birleşik İsmın Özne Olarak Kullanılması

Bu durumda grup yalın hâlde bulunur.

*Hatta annemin dedesini **İkinci Mahmut**, Manastır'a sürmüş. (112/13)*

***Dördüncü Murat**, gözdesine hemen hemen küçük bir ev yaptırmıştı. (121/6)*

*Sonra, **İkinci Mahmut Nûrân'ın büyük dedesini Bektaşî'dir diye İstanbul'dan Manastır'a nefyedecek; orada Merzifonlu zengin bir binbaşının kızıyla evlenecek. (149/10)***

2. Birleşik İsmın Kelime Grupları İçinde Durumu

2.1. Birleşik İsmın, Belirli İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması

***Albert Sorel'in** bu cümlesi (13/2)*

***Münîr Nurettin'in** bildikleri (75/5)*

***Selîm Sâlis'in** kaderi (142/4)*

2.2. Birleşik İsmın, Belirsiz İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması

***Lokman Hekim başlığı** (44/3)*

***Orhan Gazi zamanı** (163/2)*

2.3. Birleşik İsmi, Edat Gruplarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması

Sultan Selim'e kadar (217/4)

İkinci Mahmut'la beraber (261/4)

André Gide gibi (335/2)

VIII. EDAT GRUBU

Günümüz yazı dilinde zarf ve sıfat olarak kullanılan bu grubun yapısında en az bir isim unsuru ile bir çekim edatının bulunması gerekir. Gruptaki isim unsuru kendisinin ve edatın türüne göre değişik çekim ekleri alır.⁵³

1. Yapısı Bakımından Edat Grubu

Bu başlık altında çeşitli edatlarla oluşturulmuş olan edat gruplarını ele alacağız.

1.1. "Aşağı" İle Kurulan Edat Grubu

Çıkma hâli eki almış kelimelerden sonra gelerek **yer ve yön** ifade eden edatın, metnimizdeki kullanılışı da aynıdır.

*Orada bir umman kabarıyor, burada bir orman kül oluyor, yıldızlar birbirleriyle öpüşüyorlar, Mümtâz'ın elleri erimiş baldan imişler gibi **dizinden aşağı** akıyordu.*
(263/1)

*Ve **yokuştan aşağı** acele acele inmeğe başladı, Mümtâz arkasından bağırdı.*
(287/14)

⁵³ bk. Edat grubu için s. 29.

1.2. “Başka” İle Kurulan Edat Grubu

Çıkma hâli eki almış kelimelerden sonra gelen ve **başkalık** ifade eden edatın, metnimizdeki kullanılışı da aynı şekildedir.

Hocalığından başka evde de birçok yazması, okuması vardı. (33/3)

Nûrân'dan başka hiç kimse ile mes'ut olmayacağını üst üste söylüyordu. (212/1)

1.3. “Benzer” İle Kurulan Edat Grubu

Yönelme hâli eki almış kelimelerden sonra gelen ve **benzerlik** ifade eden edatın, metnimizdeki kullanılışı da aynıdır.

Tabîî, böyle değil ama, buna benzer şeyler. (336/1)

1.4. “Beraber” İle Kurulan Edat Grubu

Vasıta hâli eki almış kelimelerden sonra kullanılan ve **beraberlik** ifade eden bu edatın, metnimizdeki kullanılışı da aynı şekildedir.

Üç gecedir ki, o da doğru dürüst uyumamış, babasının odasında, çıkmanın geniş sedirinde uyku taklidi yaparak onlarla beraber hastayı beklemişti. (10/2)

Zeynep, annesinin yattığı hastahaneye büyük annesiyle beraber gelmiş... (12/2)

Bununla beraber ağlamak istemiyordu. (32/3)

Onunla beraber yürüyordu. (107/3)

Bizimle beraber kurulmuş, bizimle beraber olmuştu. (109/3)

1.5. "Beri" İle Kurulan Edat Grubu

Çıkma hâli eki almış kelimelerden sonra kullanılan ve **zaman** ifade eden bu edatın, metnimizdeki kullanılışı da aynı şekildedir.

Mümtâz, ağabeyi dediği amcasının oğlu İhsân'ın hastalandığından beri doğru dürüst sokağa çıkmamıştı. (5/1)

Hayır, ona doğduğu günden beri bağlıydı. (6/3)

Birkaç seneden beri kontratı yenilemek, kiraları almak gibi işleri yüklenen Mümtâz, onu hatta dükkânında ve karşısında iken bile görmenin ne kadar güç olduğunu bilirdi. (6/7)

Bu kurdele iki seneden beri süs olmaktan çıkmış, evin içinde, ona ait bir müessese hâline gelmişti. (11/1)

O günden beri Mümtâz Baudelaire'i elinden bırakmadı. (36/4)

Yedi seneden beri bol bol misafir çağırıyor, sırrına pek az eşinin sahip olduğu bir mutfağın bütün nefasetini tanıdıklarına ikram ediyordu. (97/2)

1.6. "Dair" İle Kurulan Edat Grubu

Yönelme hâli eki almış kelimelerden sonra gelerek **hakkında ve üzerinde** anlamları ifade eden bu edatın, metnimizdeki kullanılışı da aynı şekildedir.

Babası, bütün gün akşama kadar peşinden koştuğu yük arabasına dair bir haber zannıyla koşmuştu. (18/5)

1.7. "Diye" İle Kurulan Edat Grubu

Yalın hâldeki kelimelerden sonra gelerek **amaç** ve **sebepl** ifade eden bu edatın, metnimizdeki kullanılışı da aynıdır.

Harp olursa bir işe yarayayım diye kursa yazıldım. (14/5)

Yaşıyorum diye başka başka ölümler yaratıyordu. (64/1)

Bu lokantayı iskeleye yakın diye seçmiş. (84/6)

1.8. “Doğru” İle Kurulan Edat Grubu

Yönelme hâli eki almış kelimelerden sonra kullanılan ve yer isimlerinden sonra **yön**; zaman isimlerinden sonra **yakın, yakınlarda** anlamları ifade eden bu edatın, metnimizdeki kullanılışı da aynıdır.

1.8.1. Yer ve Yön İsimlerinden Sonra Kullanılan “Doğru”

Mümtâz bu gözleri görmemek için gözlerini tekrar kapadı ve korka korka annesine doğru döndü. (23/2)

Arabacı B...’a yaklaştığını söylüyor, ikide bir fırsat bularak arabanın içine doğru başını çeviriyordu. (23/4)

Bedesten’e doğru saptı. (54/5)

Âdile bu teminattan memnun, birkaç akşam evvel öğrendiği tangoyu mırıldanarak verandaya doğru yürüdü. (98/1)

Avucunu Mümtâz’ın burnuna doğru uzattı. (373/5)

Ve kadehini ona doğru kaldırdı. (274/5)

Acele acele, Beyoğlu’na doğru yürüdü. (300/2)

Mümtâz tembel tembel kapıya doğru yürüdü. (316/3)

1.8.2. Zaman İsimlerinden Sonra Kullanılan “Doğru”

Gece yarısına doğru büyük bir şamata ile uyandılar. (21/2)

Akşama doğru bir tesadüfle oraya kadar gelmiş bir kayık kolayca onları iskeleye getirdi. (29/4)

Vapur ikindiye doğru kalkacaktı. (32/4)

Akşama doğru Tevfik Bey ortadan kayboldu. (149/3)

Eylül sonlarına doğru Lüfer avı Boğaz'ı tatmak için yeni bir vesile verdi. (189/6)

1.9. "Evvel" İle Kurulan Edat Grubu

Çıkma hâli eki almış kelimelerden sonra kullanılan ve zaman ifade eden bu edatın, metnimizdeki kullanılışı da aynı şekildedir.

Her şeyden evvel bir hasta bakıcı bulmak zorunda idi. (5/3)

Ondan evvel annesi, annesinin annesi de aynı türküyü söylemişler ve aynı oyunu oynamışlardı. (16/5)

Ölmeden evvel oğlundan su istemiş, sonra ona bir şeyler söylemeğe çalışmış, fakat bir türlü muvaffak olamamış, sonra yüzü birdenbire sapsarı kesilmiş, gözleri kaymış, dudakları bir iki defa titredikten sonra kaskatı kesilmişti. (31/4)

Hastalığımdan evvel de vardı. (186/4)

Ben her şeyden evvel kendime sadık olmak isterim. (245/6)

1.10. "Fazla" İle Kurulan Edat Grubu

Çıkma hâli eki almış kelimelerden sonra gelen edatın, metnimizdeki kullanılışı da aynıdır.

Yalnız kendisi çok can sıkıcı; hem senden fazla, seninle hiç olmazsa alay edilir. (332/1)

1.11. "Gibi" İle Kurulan Edat Grubu

İsimlerin yalın; şahıs zamirlerinin de ilgi hâlimden sonra gelen ve **benzerlik** ifade eden bu edatın metnimizdeki kullanılışı da aynıdır.

*Büyük yengem **deli gibiydi.** (13/12)*

*Bu ağustos sonu sabahı büyü sokaklar **bir fırın ağzı gibi** insanı kapıyor, çığnıyor, yutuyor, sonra kendisinden bir sonrakine geçiriyordu. (15/2)*

*Kendisi bahçe kapısının bir kanadına yapışmış, **büyülenmiş gibi** orada ağacın dibinde çalışanlara bakıyordu. (19/3)*

*Ne kadar mustarip olursanız olun, güneş bu ıstırapın arasında er geç bir çatlak buluyor, oradan **altın bir ejder gibi** kayıyor. (25/6)*

*Her şeyi, herkesi peşinden sürükleyen, **bir büyü gibi** değiştiren küçük bir kadın.. (34/3)*

*Ertesi akşam **söz vermiş gibi** iskelede birbirini buldular. (101/3)*

*İclâl **realist romancılar gibidir.** (103/5)*

1.12. "Göre" İle Kurulan Edat Grubu

Yönelme hâli eki almış kelimelerden sonra gelen ve **düşünceme göre, göz önünde tutulursa, uygun olarak** gibi anlamlar ifade eden bu edatın, metnimizdeki kullanılışı da aynıdır.

*Ayrıca bu kira hikâyesi bu iç içe yaşayan insanların hayatında, **Mümtâz'a göre** İhsân Bey Adası'nda bir yığın lâtifeye vesile olurdu. (8/2)*

***Mümtâz'a göre** Mahur Beste Dede'nin bazı beste ve semaîleri gibi, Tab'i Efendinin bayatı yürük semaîsi gibi hususî yürüyüşü olan, insanı büyük manasında kaderle karşılaştıran bir parçaydı. (52/1)*

*Uzviyetinde bir gizli zehirlenme vardı; **onun değişikliklerine göre** etrafla konuşuyordu. (54/1)*

***Fâhir'e göre** Nûrân ruhen tembeldi. (70/1)*

Mümtâz'a göre insan Ada'ya giderken anonim bir şey olurdu. (109/3)

Ona göre şiirin asıl kaderi, her şeyin ve her ümidin ötesindeydi. (267/2)

Bir bakıma göre bu çok doğru bir şeydi. (295/2)

1.13. "İçin" İle Kurulan Edat Grubu

İsimlerin yalın; zamirlerin ilgi hâlinde sonra gelen edat, iyelik eki almış kelimelerden sonra da kullanılabilir. **Amaç** ve **sebepl** ifade eden edatın bu kullanılışı metnimizde de aynıdır.

*İşte Mümtâz o gün öğleden sonra da, her ay istemeye istemeye, **alacağı cevabı ezberden bildiği için** uğramaktan çekindiği yere gidecekti. (7/5)*

*Hatta **yolda boş bir araba bulabilmek için** tramvayın basamağında beklemişti. (12/4)*

***Onun için** herkes bu felâketten kendisini mes'ul tutmuştu. (12/4)*

*Bütün günü **bu işler için** dışarıda geçirmişti. (18/5)*

*Buradaki zamanı, hayatın sürüp giden kötü tesadüflerine rağmen **onun için** ayrı bir mevsim oldu. (25/3)*

*Öğleden sonra **kiracıyı görmek için** sokağa çıkmış, dönüşte Bayezit kahvesine uğramıştı. (37/2)*

***Bir şey yapmamak için** siyah gözlüklerini taktı. (61/10)*

*Çocukluktan beri beni büyük anneme benzetirler; **onun için** büyük annemi çok düşündüm. (103/13)*

***Bizim için** hayatın ve ölümün sahibi oluyor. (166/2)*

1.14. "İle" İle Kurulan Edat Grubu

İsimlerin yalın; zamirlerin de ilgi hâlinde sonra gelen ve **beraberlik** ifade eden edatın, metnimizdeki kullanılışı da aynıdır.

*Akla ve hayata dönüşü, **Sabiha'nın doğuşu ile** olmuştu. (11/1)*

***Ağır bir humma ile** günlerce yatmış, Ahmet'i bu humma içinde doğurmuştu.
(12/1)*

*Herkes **Mâcide ile** meşguldü. (13/12)*

*Mümtâz, **oyunu bozmamak isteyenlerin sabrı ile** bir kâğıda adresini yazdı.
(15/2)*

*Gece yarısına doğru **büyük bir şamata ile** uyandılar. (21/2)*

*Bir hafta sonra da İhsân **Mâcide ile** evlendi. (33/3)*

1.15. "İtibaren" İle Kurulan Edat Grubu

Çıkma hâli eki almış kelimelerden sonra kullanılan edatın, metnimizdeki kullanılışı da aynı şekildedir.

***Doktorun ağzından zatürree kelimesini duyduğu andan itibaren,** garip bir teheyyüç içinde yaşıyordu. (18/3)*

*Ondan sonra **1197'den itibaren** başlayan bir yığın doğum, ölüm tarihi geliyordu. (45/1)*

***Daha ikinci kadehten itibaren** hızını artıran bir samimilik dalgası içinde, evvelâ onun güzelliğini övdü, genç kızlık arkadaşlarından birisinin arabasını, kürkünü, evlerinde verdiği ziyafetleri anlattı. (141/3)*

*Bana öyle geliyor ki, halkımız bütün bunlara **başından itibaren** kayıtsızdır.
(243/5)*

1.16. "Kadar" İle Kurulan Edat Grubu

Metnimizdeki "kadar" edatı normal bir şekilde hem **miktar** edatı, hem de **yer ve yön** edatı olarak kullanılmaktadır. Miktar edatı olarak kullanılan "kadar", isimlerin yalın; zamirlerin de ilgi hâline sonra kullanılmaktadır. Yine miktar edatı

olarak kullanılan bu edat, iyelik eki almış kelimelerden sonra da kullanılabilir.

Aynı edat, yer ve yön edatı olarak kullanıldığında ise, yönelme hâli eki almış kelimelerden sonra gelmektedir.

1.16.1. Miktar Edatı Olan "Kadar"

*Hatta **bu kadar** yorgunluğa nasıl tahammül ettiğine şaşıyordu. (6/2)*

*Pek az çocuk **bu kadar** zamanda bir eve teselli ve sevinç getirebilirdi. (6/3)*

*Mümtâz, kızın solmuş yüzüne, içeriye kaçmış gözlerine **elinden geldiği kadar** neşe ile baktı. (10/3)*

*İhsân, bunları **ne kadar** güzel anlardı. (17/2)*

*Bu, belki **annesinin dalgın sükûtu kadar** acı bir şeydi. (22/1)*

*Ölüm bile **bizim kadar** kısır değildir. (28/4)*

*Âdile Hanım da **herkes kadar** hata işler, fakat bir meziyeti vardır; hatasını anlayınca tashih etmekten çekinmez. (79/2)*

*Hâlbuki bu karar, bir nevi **idam kararı kadar** ciddi idi. (80/1)*

*Hiçbir şey **insan oğlunun cesareti kadar** güzel olamaz. (89/5)*

*Bazen **bir fikir kadar** güzel, bazen **tabiat kadar** haşindir. (244/7)*

*İç **kaînat kadar** genişti. (262/3)*

*Delikanlı beni **imanlarım, şüphelerim kadar** mustarip eder. (364/4)*

*Bu cins hastalıklardan kurtulmak **zannettiğimiz kadar** kolay değildir. (365/3)*

1.16.2. Yer ve Yön Edatı Olan "Kadar"

*Ve koskoca adam bir eli karnının üstünde, âdeta sürünerek, **yukarıya kadar** çıkmış ve orada sofada yere yıkılmıştı. (19/1)*

***Sağ şakağından çenesine kadar** henüz iyi olmuş bir bıçak yarası vardı. (25/1)*

Hatta şehrin dışındaki cevizliğe kadar uzanmışlardı. (26/3)

Onu bütün aile iskeleye kadar indirdiler. (32/4)

Mümtâz misafirini yokuşun başına kadar uğurladı. (270/3)

Nûrân'la Mümtâz onu kapiya kadar götürdüler. (286/3)

1.17. "Karşı" İle Kurulan Edat Grubu

Yönelme hâli eki almış kelimelerden sonra gelen ve **-a doğru, karşıtlık** gibi anlamlar ifade eden edatın, metnimizdeki kullanılışı da aynı şekildedir.

Hatta doğuşunun şartları düşünülürse ona karşı minnettardı da. (6/3)

Kim onları sabaha karşı o yaylıya koymuş, kendisini arabacının yanına oturtmuştu? (20/2)

Annesi o hafta içinde bir gece sabaha karşı öldü. (31/4)

Kapiya karşı oturmuştu. (85/10)

Vakıa genç adama karşı herhangi bir şey yapmıyordu. (206/3)

Ona karşı garip bir düşmanlığı vardı. (295/3)

Herkes birbirinden korkuyor, herkes birbirine karşı az çok silâhlanıyordu. (338/5)

1.18. "Mukabil" İle Kurulan Edat Grubu

Yönelme hâli eki almış kelimelerden sonra gelen ve **karşı, karşılık** ifade eden edatın, metnimizdeki kullanılışı da aynıdır.

Buna mukabil kendi vatanımızda belki hayat şartlarının ve görgüsüzlüğün, öpüşmenin zevkine bile yabancı bıraktığı insanlar vardır. (167/4)

Öteki avların bir nevi iş içinde pişme, uzak seferler istemesine mukabil, o bulunduğunuz yerde, hemen herkesle beraber yapılan oyundur. (189/7)

Buna mukabil Mümtâz'la ahbapça konuşuyor, yeni gitmeğe başladığı mektepten, arkadaşlarından bahsediyordu. (206/3)

1.19. "Rağmen" İle Kurulan Edat Grubu

Yönelme hâli eki almış kelimelerden sonra kullanılan ve **zıtlık** ifade eden bu edatın, metnimizdeki kullanılışı da aynıdır.

Dışarıdan dökülmüş boyasına rağmen ne kadar itinalı yapıldığı görülüyordu. (15/6)

Buradaki zamanı, hayatın sürüp giden kötü tesadüflerine rağmen onun için ayrı bir mevsim oldu. (25/3)

Elleri ve diz kapakları yara ve yırtık içinde kalmasına rağmen, bu koyu tirse ile neftî arasında değişen aydınlık Mümtâz'ı çıldırtmıştı. (29/2)

Buna rağmen onu yalancı çıkarmaktan da hoşlanırdı. (40/5)

Bütün bunlara rağmen kendisi işte Fâhir'den boşanmıştı. (133/1)

Yaşına rağmen büyük ve kuvvetliydi. (176/4)

1.20. "Sonra" İle Kurulan Edat Grubu

Çıkma hâli eki almış kelimelerden sonra kullanılan ve **zaman** ifade eden edatın, metnimizdeki kullanılışı da aynı şekildedir.

Öğleden sonra da o kiracı denen derde uğraması lâzımdı. (6/2)

Çünkü Sabîha, bu evi kökünden saran bir felâketten sonra gelmişti. (11/1)

Onu hastahaneye yatırdıktan sonra vazifeme döneceğim. (15/2)

Onu da yokladıktan sonra, Amerikan Hastahanesindeki bir akrabasına telefon edecek, bir de o taraflarda arayacaktı. (17/4)

Öğleden sonra kiracıyı görmek için sokağa çıkmış, dönüşte Bayezit kahvehanesine uğramıştı. (37/2)

Nûrân'la tanıştıktan sonra bu sanat onun için bütün kapılarını açmış gibiydi.

(161/5)

Hastalıktan sonra bir çocukları daha oldu. (357/6)

1.21. "Üzere" İle Kurulan Edat Grubu

Yalın hâldeki kelimelerden sonra kullanılan ve **amaç, niyet, tarz** ifade eden edatın, metnimizdeki kullanılışı da aynıdır.

Kül rengi bir tıkıklık, akışı bile belli olmayan bir nehir gibi, başta kendi varlığının şuuru olmak üzere, her şeyi alıp götürürdü. (54/2)

İhsân ona cevap vermek üzereydi; fakat birdenbire hakikî bir telâşa kapılan Mâcide onun sözünü kesti. (279/3)

1.22. "Yakın" İle Kurulan Edat Grubu

Yönelme hâli eki almış kelimelerden sonra kullanılan edatın, metnimizdeki kullanılışı da aynı şekildedir.

Fakat ekseriya gündüzleri Mermerlide veya iskelede deniz kenarında vakit geçiriyorlar, akşama yakın Hastahane üstüne çıkıyorlardı. (26/3)

1.23. "Yana" İle Kurulan Edat Grubu

Çıkma hâli eki almış kelimelerden sonra gelerek **yer ve yön** ifade eden edatın, metnimizdeki kullanılışı da aynı şekildedir.

Doğrusu Fâhir, Nûrân'dan yana üzölmene lüzum yok. (210/8)

Hayır; sobadan yana zenginiz ama... (313/5)

1.24. “Yüzünden” İle Kurulan Edat Grubu

İsimlerin yalın; şahıs zamirlerinin de ilgi hâlimden sonra gelen bu edatın metnimizdeki kullanılışı da aynı şekildedir.

*Bu sade **Fatma'nın münasebetsizliği yüzünden** olamaz. (211/9)*

1.25. “Ziyade” İle Kurulan Edat Grubu

Çıkma hâli eki almış kelimelerden sonra kullanılan edatın, metnimizdeki kullanılışı da aynıdır.

*Onlar **canlı bir tabiat parçasından ziyade**, kim bilir hangi felâketle oldukları vaziyette donup kalmış mahlûklara benzerlerdi. (28/4)*

*Fakat bunu **sıhhî bir endişeden ziyade**, içkiye hayattaki yerini vermek için yapardı. (84/6)*

*Bunlar **bir erkeğin hayatına kadın varlığının girebileceği şeylerden ziyade**, küçük kaçışlar, ufak arzular, kendi can sıkıntısının ve küçük iştahlarının değişik yüzleri idiler. (105/6)*

*Zaten Nûrân **söylediklerinden ziyade** tebessümü ile, bakışı ile konuşur, dinler, kabul veya reddederdi. (158/2)*

*Hâlinde **ıstıraptan ziyade** yaralanmış gururun acısı vardı. (215/3)*

2. Cümledeki Görevi Yönünden Edat Grubu

Metnimizdeki edat grupları, içinde buldukları cümlelerde zarf ve yüklem görevi üstlenmektedir.

2.1. Edat Grubunun Zarf Olarak Kullanılması

*Hayır, ona **doğduğu gündən beri** bağlıydı. (6/3)*

*Herkes **Mâcide ile** meşguldü. (13/12)*

***Onu hastahaneye yatırdıktan sonra** vazifeme döneceğim. (15/2)*

*Bütün günü **bu işler için** dışarıda geçirmişti. (18/5)*

*Ne kadar mustarip olursanız olun, güneş **bu ıstırabın arasında** er geç bir çatlak buluyor, oradan **altın bir ejder gibi** kayıyor. (25/6)*

*Onu bütün aile **iskeleye kadar** indirdiler. (32/4)*

***Bedesten'e doğru** saptı. (54/5)*

***Fâhir'e göre** Nûrân ruhen tembeldi. (70/1)*

***Kapıya karşı** oturmuştu. (85/10)*

***Yaşına rağmen** büyük ve kuvvetliydi. (176/4)*

2.2. Edat Grubunun Yüklem Olarak Kullanılması

Cümlelerde yüklem görevi üstlenen edat grupları ya bildirme eki almakta ya da "imek" fiili ile çekime girmektedir.

*Büyük yengem **deli gibiydi**. (13/12)*

*Sesi, yalvarmağa çalıştığı hâlde **alay ediyor gibiydi**. (41/2)*

*Büyük nehirden ayrıldıktan sonra, **ilk rast geldiği çukuru dolduran bir su gibiydi**. (64/1)*

*Ona göre musiki ve her şey **şu zaman dediğimiz boşluğu doldurmak içindi**. (75/12)*

*Bütün kalabalık **bir çiçek yağmasından geliyor gibiydi**. (101/3)*

*İclâl **realist romancılar gibidir**. (103/5)*

*Her şey, **herkeste olduğu gibiydi**. (107/3)*

3. Edat Grubunun Kelime Grupları İçinde Durumu

Edat grupları cümledeki herhangi bir unsurun sıfatı olarak görev yapmaktadır.

bu kadar yorgunluk (6/2)

bu kadar zaman (6/3)

kiralari almak gibi işler (7/1)

annesinin mezarı gibi bir yer (32/4)

bu kadar kitap (33/3)

Ganimed'in kartalı gibi bir şey (35/1)

Mümtâz'la kendisinin oturabileceği kadar bir yer (121/6)

kendi gibi bir fâni (197/5)

IX. UNVAN GRUBU

Metnimizdeki unvan gruplarında, unvan isimleri grubun sonunda bulunmaktadır. Bu grup cümlelerde özne, nesne ve yer tamlayıcısı olabilmekte; ayrıca, belirli ve belirsiz isim tamlamalarında tamlayan unsur; sıfat tamlamalarında ve edat gruplarında isim unsuru; bağlama gruplarının da unsuru olabilmektedir.⁵⁴

Metnimizdeki unvan gruplarından bazıları şunlardır:

Selîm Paşa (8/4)

Ârife Hanım (9/2)

Sâbire Hanım (9/2)

İhsân Bey (9/3)

Mehmet Efendi (14/4)

Ali Paşa (16/5)

Mehmet Emîn Efendi (45/1)

⁵⁴ bk. Unvan grubu için s. 30.

Emine Hanım (45/1)

Abdülcelâl Bey (45/1)

Mesut Efendi (45/3)

Nâşit Beyefendi (46/1)

Atiye Hanım (51/4)

Talât Bey (52/1)

Nûrhayat Hanım (52/1)

Behçet Bey (52/2)

Sabriye Hanım (97/4)

Nâdir Paşa (103/3)

1. Cümledeki Görevi Yönünden Unvan Grubu

1.1. Unvan Grubunun Özne Olarak Kullanılması

Unvan grubu bu durumda, normal olarak yalın hâlde bulunur.

Behçet Bey, yirmi sene karısı *Atiye Hanımı* sevmiş ve kıskanmıştı. (51/4)

Behçet Bey, elindeki baston sapını bıraktı. (52/2)

Âdile Hanım, İclâl'i tanımazdı. (75/12)

Sabriye Hanım, böyle günlerde çok sevdiği kaynanasının hediyesi bu küpeleri takmaktan vazgeçmezdi; fakat küpelerden birinin orta kafesi telinden koptuğu için ince bir tireyle bağlı dururdu. (97/4)

Âdile Hanım bu yaz Taksim'deki evinden çıkmamıştı. (137/5)

Akşama doğru ***Tevfik Bey*** ortadan kayboldu. (149/3)

Tevfik Bey kalın sesiyle ilâve etti. (227/10)

1.2. Unvan Grubunun Nesne Olarak Kullanılması

Unvan grupları bu görevle kullanılırken belirli nesne olabilmekte ve normal olarak yükleme hâli eki almaktadır.

*İhsân'ın annesi, **Ârife Hanımı** hem sever, hem de çenesine tahammül edemezdi. (8/6)*

*Mümtâz o zaman ona **İhsân ağabeyi** anlattı. (180/4)*

*Bahçeye döndüğü zaman **Tevfik Beyi** olduğu yerde buldu. (208/4)*

*Mümtâz, **Emîn Beyi** de çağırmış. (228/8)*

1.3. Unvan Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması

Unvan grupları yer tamlayıcısı olurken grubun yapısında en çok yönelme hâli eki bulunmaktadır.

*Nûrân'ın tebessümü **Âdile Hanıma** döndü. (77/2)*

2. Unvan Grubunun Kelime Grupları İçinde Durumu

2.1. Unvan Grubunun, Belirli İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması

***Ârife Hanımın** ikameti (8/6)*

***Hâlet Efendinin** hayatı (35/2)*

***Nûrhayat Hanımın** ölümü (52/1)*

***Emîn Beyin** talebesi (101/10)*

***Nâdir Paşanın** yaveri (103/3)*

babanızın dostu İhsân Bey (100/9)

2.4. Unvan Grubunun, Edat Gruplarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması

Ârife Hanımla beraber (9/2)

Tevfik Bey'e göre (191/4)

Tevfik Bey'e doğru (227/2)

2.5. Unvan Grubunun, Bağlama Gruplarının Unsuru Olarak Kullanılması

Makbule Hanımla Şükrü Bey (194/6)

X. BİRLEŞİK FİİL

Bir hareketi karşılamak üzere bir araya gelen kelimeler topluluğu olan birleşik fiil konusunu işlerken; Prof. Dr. Leylâ Karahan'ın sistemini örnek alıp, birleşik fiilleri, "bir isim unsuru ile bir yardımcı fiilden kurulan birleşik fiiller", "bir fiil unsuru

ile bir yardımcı fiilden kurulan birleşik fiiller” ve “anlamca kaynaşmış birleşik fiiller” başlıkları altında inceledik.⁵⁵

1. Bir İsim Unsuru İle Bir Yardımcı Fiilden Kurulan Birleşik Fiiller

Metnimizde isimlerden sonra gelerek birleşik fiil yapan yardımcı fiiller “et-, ol-, başla-, yap-, al-“ fiilleridir.

1.1. Yardımcı Fiili “et-“ Olan Birleşik Fiiller

Bu yapıdaki birleşik fiiller, imlâları bakımından farklılık gösterirler. Bu tür fiillerin bir kısmı ayrı yazılırken bir kısmı bitişik yazılır.

Ayrı yazılanlar:

<i>şikâyet et-</i> (5/1)	<i>ilân et-</i> (5/1)
<i>tahammül et-</i> (6/2)	<i>teşrif et-</i> (6/5)
<i>rica et-</i> (6/5)	<i>takdim et-</i> (7/3)
<i>tembih et-</i> (7/5)	<i>tecrübe et-</i> (8/2)
<i>hediye et-</i> (11/1)	<i>ilâve et-</i> (13/2)
<i>devam et-</i> (17/3)	<i>telefon et-</i> (17/4)
<i>israf et-</i> (18/2)	<i>terk et-</i> (18/5)
<i>dikkat et-</i> (19/3)	<i>veda et-</i> (21/5)
<i>cesaret et-</i> (23/4)	<i>arzu et-</i> (23/5)
<i>teşkil et-</i> (29/2)	<i>tespit et-</i> (31/4)
<i>teslim et-</i> (32/4)	<i>rahatsız et-</i> (32/4)
<i>takip et-</i> (34/4)	<i>münakaşa et-</i> (35/3)
<i>tayin et-</i> (45/1)	<i>ikram et-</i> (97/2)

⁵⁵ bk. Birleşik fiil için s. 30-31.

Bitişik yazılanlar:

Özellikle Arapça ve Farsça kökenli isimlerle yardımcı fiiller birleştirilirken tek başına kullanılmayan veya kullanıldıklarında aslî şekillerini koruyamayan bazı isimler, yardımcı fiile bitişik yazılır.

keşif et- > *keşfet-* (36/1)

nakil et- > *naklet-* (36/2)

şükür et- > *şükret-* (87/4)

zannet- (zann > zan) (101/5)

hallet- (hall > hal) (101/8)

bahis et- > *bahset-* (103/4)

fetih et- > *fethet-* (118/11)

kayıp et- > *kaybet-* (147/3)

hapis et- > *hapset-* (150/5)

seyir et- > *seyret-* (373/2)

affet- (afv > af) (299/5)

1.2. Yardımcı Fiili "ol-" Olan Birleşik Fiiller

Bu yapıdaki birleşik fiillerin de bir kısmı ayrı; bir kısmı bitişik yazılır.

Ayrı yazılanlar:

meşgul ol- (5/4)

mahkûm ol- (10/1)

sahip ol- (11/1)

kabil ol- (13/9)

peyda ol- (30/3)

hayran ol- (35/1)

vesile ol- (8/2)

razı ol- (11/1)

şahit ol- (12/3)

sebep ol- (24/3)

memnun ol- (32/4)

Bitişik yazılanlar:*kayıp ol-* > *kaybol-* (80/4)*hapis ol-* > *hapsol-* (168/3)

Bu birleşik fiillerin isim unsuru bir sıfat-fiil olabilir. Bu tür birleşik fiiller “karmaşık fiil” diye isimlendirilen birleşik fiillerdir. Bunlar bir sıfat-fiil ile “öncelik”, “başlama” ve “niyet” gösterme işlevlerindeki *ol-* yardımcı fiilinin; veya “pişmanlık” işlevindeki *bulun-* yardımcı fiilinin birleşmesinden oluşmuştur.

görünmez ol- (7/2)*kaçmış ol-* (277/10)*inkâr etmiş ol-* (281/1)*görmüş ol-* (297/3)**1.3. Yardımcı Fiili “başla-“ Olan Birleşik Fiiller**

“başla-“ fiili, -mak / -mek’li hareket isimleriyle birleşik fiiller kurar. Bu birleşik fiillerde hareket ismi, yönelme hâli eki taşır.

ağlamağa başla- (10/4)*duyulmağa başla-* (19/1)*düşmeğe başla-* (19/3)*üzülmeğe başla-* (34/1)*çalışmağa başla-* (124/4)*istemeğe başla-* (270/1)

1.4. Yardımcı Fiili “yap-“ Olan Birleşik Fiiller

hesap yap- (9/2)

fenalık yap- (276/8)

felsefe ve şiir yap- (332/2)

1.5. Yardımcı Fiili “al-“ Olan Birleşik Fiiller

haber al- (13/12)

izin al- (15/2)

nefes al- (358/2)

2. Bir Fiil Unsuruyla Bir Yardımcı Fiilden Kurulan Birleşik Fiiller

Bu birleşik fiillerde, ana fiil unsuru, yardımcı fiile zarf-fiil ekleriyle bağlanmaktadır. Metnimizdeki bu tür birleşik fiillerin oluşmasında kullanılan yardımcı fiiller, “bil-, ver-, git-,” fiilleridir. Bu kuruluşta yardımcı fiil asıl anlamını kaybeder. Yardımcı fiiller ana fiilin anlamına tasvir edici yeni bir anlam özelliği katar. Bunlar yeterlik, tezlik, süreklilik ve yaklaşma biçimindeki özelliklerdir.

Bu tür birleşik fiillerde, -ıp / -ip / -up / -üp zarf-fiil ekiyle kurulanlar dışında, yardımcı fiil ana fiile bitişik yazılır.

2.1. Yardımcı Fiili “bil-“ Olan Birleşik Fiiller

bulabil- (12/4)

gösterebil- (13/9)

getirebil- (14/2)

değişebil- (16/6)

olabil- (97/1)
verebil- (373/7)

2.2. Yardımcı Fiili “ver-“ Olan Birleşik Fiiller

görüver- (7/5)
oluver- (21/3)
arayiver- (35/2)
alışiver- (44/1)
bitiver- (144/2)
bırakıver- (201/7)
atıver- (201/8)

2.3. Yardımcı Fiili “git-“ Olan Birleşik Fiiller

sürüp git- (25/3)
akıp git- (70/2)

3. Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller (Anlam Kaymasına Uğramış ve Deyimleşmiş Olan Birleşik Fiiller)

Bu birleşik fiiller bir veya birden ziyade isim ve bir fiil unsurundan meydana gelir. İsim başta, fiil unsuru sonda bulunur. Unsurların biri veya hepsi, kendi anlamları dışında kullanılır. Bunların bir kısmı deyimleşmiştir.

hor gör- (6/5)
haber gönder- (8/4)
cevap ver- (13/5)
sefil bul- (24/3)

öğüt ver- (33/2)
yalancı çıkar- (40/5)
kulak asma- (71/6)
merak sar- (75/7)
ihanet gör- (78/2)
karar ver- (98/1)
bahse gir- (148/4)
hak ver- (180/3)
hüküm ver- (188/5)
yorgun düş- (201/6)

XI. TEKRAR GRUBU

Bir nesneyi, bir hareketi karşılamak üzere eş görevli iki kelimenin meydana getirdiği bu kelime grubu, anlamı kuvvetlendirme vasıtası olarak Türkçemizin her devrinde bolca kullanılmıştır. Bu grup, metnimizde de oldukça fazladır. Tekrar grubu, cümle içinde özne, yer tamlayıcısı, zarf ve yüklem olabildiği gibi sıfat tamlamalarında sıfat unsuru; birleşik fiillerde de isim unsuru olabilmektedir.⁵⁶

1. Tekrar Çeşitleri

1.1. Unsurları Aynı Olan Tekrar Grubu

perde perde (8/3)
güle güle (8/6)
küskün küskün (9/4)
sürüne sürüne (11/2)
ağır ağır (12/6)

⁵⁶ bk. Tekrar grubu için s. 31-32.

sık sık (13/2)
dalgın dalgın (14/4)
şaşkın şaşkın (20/1)
korka korka (23/2)
civil civil (26/2)
gizli gizli (101/11)
ayrı ayrı (370/5)
hayran hayran (370/5)

1.2. Unsurları Yakın Anlamalı Olan Tekrar Grubu

şöyle böyle (5/4)
doğru dürüst (10/2)
arada sırada (20/5)
hısım akraba (31/5)
ufak tefek (35/2)
kırık dökük (50/1)
ev bark (93/7)
belli başlı (208/1)
çoluk çocuk (333/1)

1.3. Unsurları Zıt Anlamalı Olan Tekrar Grubu

er geç (25/6)
az çok (36/3)
düşse kalka (52/3)
aşağı yukarı (62/2)
iyi kötü (164/4)
sağa sola (216/7)
sabah akşam (307/5)

1.4. İlâveli Tekrar Grubu

büsbütün (6/5)
kaskatı (11/2)
koskoca (19/1)
kıpkırmızı (19/3)
dimdik (20/4)
çarçabuk (21/3)
yepyeni (22/2)
sapsarı (24/1)
yemyeşil (29/2)
taptaze (30/6)
bembeyaz (31/6)
simsiyah (33/1)

2. Cümledeki Görevi Yönünden Tekrar Grubu

2.1. Tekrar Grubunun Özne Olarak Kullanılması

Tekrar grubu bu görevle kullanılırken yalın hâlde bulunmaktadır.

*O gün onu **hısım akraba** hep birden bir eski caminin avlusundaki küçük bir mezarlığa götürmüşler, orada henüz düzeltilmiş bir toprak yığını göstererek, annen burada yatıyor, demişlerdi. (31/5)*

2.2. Tekrar Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması

Tekrar grubu cümlelerde yer tamlayıcısı olurken en çok yönelme hâli eki almaktadır.

Suat, dokuz sene hastalığının arttırdığı iştihâ ile sağa sola saldırmış, genç ve körpe vücutlar düşünmüş, olgun kadınlar aramış... (216/7)

2.3. Tekrar Grubunun Zarf Olarak Kullanılması

Cümlelerde zarf görevi yapan tekrar grupları yalın hâlde bulunmaktadır.

Sabîha, onun terliklerini giymiş, sofada küskün küskün oturuyordu. (9/4)

Mümtâz bu ışığa dalgın dalgın baktı. (14/4)

Ve bu nasihati dinleyen hayat her üzüntünün üstünde cıvıl cıvıl ötüyordu.

(26/2)

İkisi de bir tanıdık çıkıp rahatlarını bozmasın endişesiyle, etrafa gizli gizli bakıyorlardı. (101/11)

Mümtâz, bu ellerin hareketlerini ve yüzlerin dikkatini bir daha hayran hayran seyretti. (370/5)

2.4. Tekrar Grubunun Yüklemler Olarak Kullanılması

Tekrar grubu bu görevle kullanılırken "imek" fiili ile çekime girmektedir.

Onun hayatı parça parça idi. (189/1)

Fakat deminki isterik gülüş güçlükle çözülen bir hıçkırık yumağı olmuştu ve vücut kaskatıydı. (208/1)

Mümtâz yengesine baktı; yüzü bembeyazdı, gözleri büyük büyük açılmıştı. (282/8)

3. Tekrar Grubunun Kelime Grupları İçinde Durumu

3.1. Tekrar Grubunun, Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

koskoca adam (19/1)
kıpkırmızı bir gök (19/3)
yepyeni bir dünya (22/2)
ayrı ayrı yerler (31/5)
bembeyaz şose (31/6)
simsiyah cüsse (33/1)
ufak tefek yardımlar (35/2)
kırık dökük mobilyalar (50/1)
tül tül bulutlar (104/5)
ayrı ayrı evler (189/2)
ayrı ayrı perdeler (370/5)

3.2. Tekrar Grubunun, Birleşik Fiilin İsim Unsuru Olarak Kullanılması

delik deşik et- (189/3)
allak bullak et- (189/5)

XII. BAĞLAMA GRUBU

Metnimizde bağlama gruplarının oluşmasında kullanılan bağlaçlar "...da ...da; gerek.... gerek....; hem.... hem....; ile; ister.... ister....; kâh.... kâh....;mimi; ne.... ne....; ve"dir. Ayrıca, virgül ile oluşturulan bağlama grupları da vardır. Bağlama grubunu oluşturan virgül, bağlaç vazifesi görmektedir. Bu grup cümle içinde özne, nesne, yer tamlayıcısı, zarf ve yüklem olmakta; ayrıca, başka kelime gruplarının yapısında da görev almaktadır.⁵⁷

⁵⁷ bk. Bağlama grubu için s. 32-33.

1. Bağlama Grubu Çeşitleri

1.1. “....dada” Bağlacı İle Kurulanlar

Mümtâz da, İhsân da (8/5)

İhsân da, Mümtâz da (9/2)

mağazanın da, deponun da (60/7)

ben de, İhsân da, Suat da (323/3)

o küçük kız da, Nûrân da (330/6)

1.2. “gerek.... gerek....” Bağlacı İle Kurulanlar

gerek İhsân, gerek doktorlar (11/2)

1.3. “hem.... hem....” Bağlacı İle Kurulanlar

hem babası, hem hocası (18/1)

hem ona, hem tabiata (187/5)

hem manzarası, hem tek kaynağı (244/7)

hem şifasız hastalığımız, hem de tükenmez kudretimiz (251/2)

hem kendisine, hem ona (269/6)

1.4. “ile” Bağlacı İle Kurulanlar

İhsân'la karısı (17/10)

deve ile katır (20/5)

Mümtâz'la annesi (25/2)

Sabîh'le karısı (101/3)

Suat'la İhsân (270/4)

1.5. “ister.... ister....” Bağlacı İle Kurulanlar

ister yazıda, ister musikide (254/1)

1.6. “kâh.... kâh....” Bağlacı İle Kurulanlar

kâh ona bakarak, kâh düşünerek (30/2)

kâh örümcek, kâh yıldız (58/5)

1.7. “....mimi” Bağlacı İle Kurulanlar

büyükçe bir saate mi yoksa bir gramofona mı (49/2)

selâm mı, takdis mi (185/1)

hayatı mı, halkı mı (244/6)

1.8. “ne.... ne....” Bağlacı İle Kurulanlar

ne Mâcide, ne yengesi (5/3)

ne bu tebessüm, ne bu konuşma (82/4)

ne kültür, ne medeniyet (90/1)

ne Âdile Hanım, ne Sabîh (139/3)

ne Mûmtâz, ne Nûrân (203/2)

ne hayat, ne eşya (373/2)

ne billûr, ne elmas (373/7)

1.9. “ve” Bağlacı İle Kurulanlar

Mâcide ve lîhsân (18/1)

bacakları ve kolları (22/1)

ılık ve kokulu (22/2)

yeis ve hüzün (26/1)

ölçüsüz ve sakin (26/2)

altın ve gümüş (27/1)

güzel ve gür (30/4)

şiiir ve resim (36/3)

sarı ve lâcivert (52/4)

1.10. “virgöl” İle Kurulanlar

üzüntü, yorgunluk (6/2)

parası, pulu (15/5)

sefil, perişan (17/5)

2. Cümledeki Görevi Yönünden Bağlama Grubu

2.1. Bağlama Grubunun Özne Olarak Kullanılması

Öznesi bağlama grubu olan cümleler, yüklemi bakımından hem fiil, hem de isim cümlesi olabilmektedir. Bu cümleler, anlam bakımından ise olumlu veya olumsuz cümle şeklinde görülebilmektedir. Bağlama grubu bu görevle kullanılırken yalın hâlde bulunmaktadır.

2.1.1. Öznesi Bağlama Grubu Olan Fiil Cümleleri

*Bundan iki gün sonra bir akşamüstü **Mümtâz'la annesi A...** ya geldiler ve uzak bir akrabanın evine indiler. (25/2)*

*Bulduğum yerde **yeis ve hüzün** olamaz. (26/1)*

*Seneler geçtikten sonra bile **o ve arkadaşları** bu ilk saatten hafızalarında kalan cümleleri hatırlarlardı. (35/2)*

***Mümtâz'la Nûrân** bir sene evvel, bir mayıs sabahı Ada vapurunda tanışmışlardı. (69/2)*

*İki Cihan Harbi daha olsun, **ne kültür, ne medeniyet** kalır. (90/1)*

*Fakat **ne Âdile Hanım, ne Sabîh** onu dinlemediler. (139/3)*

***Ne billûr, ne elmas** bu içten parıltıyı verebilirdi. (373/7)*

2.1.2. Öznesi Bağlama Grubu Olan İsim Cümleleri

***Sabîh'le karısı** ortada yoktu; genç kadın Fatma'yı halasına bırakmıştı. (101/3)*

***Emirgân kahvesi ve meydan** serin ve tenhaydı. (202/5)*

***Ne hayat, ne eşya** bütün değildir. (373/2)*

***Hayat ve insan** ayrı şeylerdi. (324/15)*

2.2. Bağlama Grubunun Nesne Olarak Kullanılması

Bağlama grupları, metnimizde belirli ya da belirsiz nesne olabilmektedir. Belirli nesne olanlar, yükleme hâli ekini almaktadır.

2.2.1. Bağlama Grubunun Belirli Nesne Olarak Kullanılması

Ana oğul ne aşağıda konuşulanları, ne de gelenlerin kim olduğunu öğrenmişlerdi. (19/1)

Nihayet yolcular ve karşılayıcılar seyrekleşince evvelâ Sabîh'le Âdile'yi gördü. (82/2)

Âdile ile çok sevdiği Sabîh'i hemen bahçe kapısının önünde karşıladı. (97/3)

Ne kendisine olan ve bir aşka pek benzeyen düşmanlığını, ne inkârlarını, ne de azaplarını anlayabiliyordu. (320/6)

2.2.2. Bağlama Grubunun Belirsiz Nesne Olarak Kullanılması

Pek az çocuk bu kadar zamanda bir eve teselli ve sevinç getirebilirdi. (6/3)

2.3. Bağlama Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması

Bağlama grubunun bu görev ile kullanıldığı cümleler, daha çok fiil cümleleri şeklindedir.

Bağlama grupları cümlelerde yer tamlayıcısı olurken; yönelme, bulunma ve çıkma hâli eklerinden birini almaktadır.

2.3.1. Yönelme Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Bağlama Grupları

Fakat genç kız ne ona, ne de atını arabanın yanından ayırmayan jandarmaya, ne de hiç kimseye tek kelime söylemiyordu. (23/4)

Bir taraftan İhsân'ın kendisine açtığı yoldan yürürken, öbür taraftan da kendi istidadı onu şiire ve sanata sürüklüyordu. (35/3)

2.3.2. Bulunma Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Bağlama Grupları

*Hasta annesinin yanibaşında, genç köylü kızının yorgun vücuduyla kendisine sarılışı, belki de etrafını tanımayan bakışların ta gözlerinin içine dikilişi, o azap sarılı haz, her an **zihninde ve uzvîyetinde** hazırды. (37/1)*

***İçinde ve dışında** o vardı. (65/2)*

2.3.3. Çıkma Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Bağlama Grupları

*Fakat sanattan, bilhassa **şiiir ve resimden** iyi anlıyordu. (36/3)*

*Fakat şimdi **ne fok balıklarından, ne de Eskimolardaki acayip itikatlardan** – büyük babanın hemen ölümü günlerinde doğduğu için onun yerine geçen köpek yavrusundan – bahsedecekti. (98/2)*

2.4. Bağlama Grubunun Zarf Olarak Kullanılması

Bağlama grubu bu görev ile kullanılırken yalın hâlde bulunmaktadır.

*Günlerini orada, hastanın yatağının yanı başında, **kâh ona bakarak, kâh düşünerek**, okuyarak geçirdi. (30/2)*

*Bu gülüş ve onun hayvanî memnuniyeti, her kûrkçü dükkânında derisini gördüğümüz hâlde yine zeki olmakta devam eden hikâyenin tilkisinden daha aptal, daha şuuruz, fakat aynı cinsten bir sevkıtabîyi ifşa ediyordu ve bu sevkıtabî, yalnız kendisine hitap edeni, bir cevap olarak yaratılmışı seçtiği için daima **üstün ve muvaffak** görünecekti. (221/7)*

*Genç kadın aşkı artık **lüzumsuz ve gülünç** buluyordu. (319/4)*

2.5. Bağlama Grubunun Yüklemler Olarak Kullanılması

Bağlama grubu bu görev ile kullanılırken, "imek" fiili ile çekime girmektedir.

Ev fakir ve eskiydi. (15/2)

Sokak tozlu ve dardı. (16/4)

Çocukların hepsi gürbüz ve güzeldi. (16/5)

Hulâsa hayat dar, fakat tabiat geniş ve munisti. (26/2)

Çocuğun sesi güzel ve gürdü. (30/4)

Yüzü solgun ve zayıftı. (58/6)

Fakat iskele karanlık ve rutubetliydi. (224/4)

3. Bağlama Grubunun Kelime Grupları İçinde Durumu

3.1. Bağlama Grubunun, Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

ılık ve kokulu bir su (22/2)

keskin ve yenilmez acı (24/2)

ölçüsüz ve sakin mahlûklar (26/2)

altın ve gümüş zırhlar (27/1)

yumuşak ve şekilsiz varlık (28/4)

küçük ve tozlu ağaçlar (31/6)

fırtınalı ve karlı gece (37/2)

sarı ve lâcivert amele tulumları (52/4)

uzun ve üç boğumlu küpeler (97/4)

taze ve yumuşak yaprak (117/5)

3.2. Bağlama Grubunun, Sıfat Tamlamalarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması

- bir yığın deve ile katır* (20/5)
o yorgunluk ve acılar (22/2)
bir memurla karısı (32/4)
bir yığın resim ve öteberi (33/3)
bir hayat ve sevgi (53/2)

3.3. Bağlama Grubunun, Belirli İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması

- İhsân'la karısının çok büyük bir yeri* (17/10)
İclâl'le Muazzez'in araları (72/6)
Fâhir'le Emma'nın münasebetleri (100/2)
hayatın ve ölümün sahibi (166/2)

3.4. Bağlama Grubunun, Belirli İsim Tamlamalarında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması

- onun neşesi ve şamatası* (10/1)
onun hem babası, hem hocası (18/1)
tesadüf rüyasının lezzeti(ni) ve güzelliği(ni) (229/4)
adamın boynu ve göğsü (327/3)

3.5. Bağlama Grubunun, Belirsiz İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması

- çaresizlik ve yalvarma işareti* (13/3)

yara ve yırtık içi (29/2)
hayat ve sevgi reklâmı (53/2)
tul ve arz daireleri (139/1)
masal ve din çehresi (200/4)
zevk ve hayat standartları (205/7)
kir ve çamur yığını (223/7)
korku ve müdafaa gayreti (274/6)
Rumeli ve Anadolu türküleri (293/8)
gölge ve ışık oyunu (350/4)

3.6. Bağlama Grubunun, Edat Gruplarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması

tarih ve iktisada doğru (36/3)
edebiyat ve sanata kadar (167/4)
merak ve endişe ile (327/1)

3.7. Bağlama Grubunun, Birleşik Fiilin İsim Unsuru Olarak Kullanılması

felsefe ve şiir yap- (332/2)

XIII. SAYI GRUBU

Türkçede sayılar, sayı grubu dışında, tek kelime veya sıfat tamlaması ile karşılanır. Genellikle ara sayılar, sayı grubudur. Gruptaki küçük sayı sonda bulunur. Sayı isimleri eksiz birleşir.⁵⁸

Metnimizdeki sayı grupları cümle içinde yer tamlayıcısı olabilmekte; ayrıca, başka kelime gruplarının yapısına da katılabilmektedir.

⁵⁸ bk. Sayı grubu için s. 33.

Metinde geçen sayı gruplarının bazıları şunlardır:

on sekiz (21/6)

yirmi üç (33/2)

on iki (34/1)

on yedi (34/4)

on beş (46/3)

yüz elli (74/8)

otuz beş (97/2)

kırk beş (98/2)

bin dokuz yüz otuz yedi (122/2)

bin dört yüz (142/5)

bin beş yüz (142/5)

yedi yüz elli (150/1)

seksen beş (153/2)

bin sekiz yüz doksan (171/2)

kırk sekiz (222/6)

1. Cümledeki Görevi Yönünden Sayı Grubu

1.1. Sayı Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması

Sayı grubu bu görev ile kullanılırken yönelme hâli ekini almaktadır.

*Eve geldiği zaman saat **on bire** yaklaşıyordu. (307/1)*

2. Sayı Grubunun Kelime Grupları İçinde Durumu

2.1. Sayı Grubunun, Belirli İsim Tamlamalarında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması

ayın on beşi (46/3)

ayın on üçü (170/1)

2.2. Sayı Grubunun, Belirsiz İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması

bin dokuz yüz otuz yedi senesi (122/2)

2.3. Sayı Grubunun, Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

on iki sene (6/5)

on beş gün (7/3)

yirmi üç yaş (33/2)

on iki yaş (34/1)

on yedi yaş (34/4)

yüz elli kuruş (74/8)

otuz iki diş (96/1)

otuz beş sene (97/2)

kırk beş derece (98/2)

2.4. Sayı Grubunun, Bağlama Gruplarının Unsuru Olarak Kullanılması

bin dört yüzle bin beş yüz (142/5)

XIV. ZARF GRUBU (ZARF TAMLAMASI)

Grubu oluşturan zarflar, yalnızca, sıfatlarla zarfların anlamını güçlendirenlerdir. Başka bir ifadeyle, fiil ve fiilimsilerle kullanılan zarflar, grup oluşturmazlar.⁵⁹

Zarf grupları metnimizde zarf ve yüklem görevi yapabilmekte; ayrıca, belirli isim tamlamalarında tamlanan unsur, sıfat tamlamalarında da sıfat unsuru olabilmektedir.

Metnimizdeki zarf gruplarından bazıları şunlardır:

- pek az** (çocuk) (6/3)
- en ufak** (ses) (21/2)
- en son** (had) (22/2)
- çok korkunç** (bir duygu) (24/3)
- epeyce uzak** (bir yer) (29/2)
- çok parlak** (akisler) (30/5)
- çok iyi** (hatırla-) (31/6)
- en akıllı** (adam) (33/2)
- en büyük** (keşif) (35/3)
- en parlak** (devir) (36/3)
- pek iyi** (bil-) (57/1)
- daha kalın** (bir çizgi) (73/5)
- pek az** (yürü-) (82/2)
- pek az** (eser) (143/3)
- daha fazla** (kork-) (212/2)
- gayet iyi** (tanı-) (268/1)
- ne muazzam** (şeyler) (340/2)
- gayet güzel** (nefesler) (366/8)

⁵⁹ bk. Zarf grubu için s. 33-34.

1. Cümledeki Görevi Yönünden Zarf Grubu

1.1. Zarf Grubunun Zarf Olarak Kullanılması

Zarf grubu bu görev ile kullanılırken, normal olarak, yalın hâlde bulunmaktadır.

*Mümtâz o günü **çok iyi** hatırlardı. (31/6)*

*Gençliğinde Frenkleri **çok iyi** okumuştı. (36/3)*

*O, bu cinsten tebessümlerin, dönüp dolaşıp göz göze gelmelerin manasını **çok iyi** bilirdi. (78/2)*

*Âdile sokakta kocasına dayanmadan **pek az** yürüdü. (82/2)*

*Eskiden Mümtâz'la **çok rahat** konuşurduk. (85/13)*

***Çok bağlı** görünüyor. (101/12)*

*Nûrân için kendisi **pek az** vardı. (157/4)*

*Bütün bunları yaşarken genç adam, bu duyguların arkasında işleyen zembereği **gayet iyi** tanıyordu. (268/1)*

1.2. Zarf Grubunun Yüklemler Olarak Kullanılması

Zarf grubu cümlelerde yüklemler olurken "imek" fiili ile çekime girmektedir.

*Zaten aradaki zaman farkı **çok azdı**... (31/5)*

*İhsân **çok meşguldü**. (33/3)*

*Kız **çok güzeldi**, fakat garip bir hırçınlıkla bu güzellik kaybolmuştu. (80/4)*

2. Zarf Grubunun Kelime Grupları İçinde Durumu

2.1. Zarf Grubunun, Belirli İsim Tamlamalarında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması

zevklerin en büyüğü (154/3)

2.2. Zarf Grubunun, Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

çok ayrı şey (6/3)

pek az çocuk (6/3)

çok uzak zaman (7/3)

en eğlenceli safha (8/4)

en küçük işaret (12/5)

çok uzun bir ayrılış (14/3)

çok büyük bir yer (17/10)

en ufak ses (21/2)

en akıllı adam (33/2)

en lüks otomobiller (141/3)

pek az eser (143/3)

XV. KISALTMA GRUPLARI

a. İsnat Grubu

İsnat grupları, içinde bulunduğu cümlelerin özelliğine göre zarf olabilmekte, ayrıca sıfat tamlamalarında sıfat unsuru olarak kullanılabilir. ⁶⁰

Metnimizdeki isnat gruplarından bazıları şunlardır:

⁶⁰ bk. İsnat grubu için s. 34.

vücutunun yarısı sarkık (15/5)

gözleri açık (21/6)

ayağı sakat (33/2)

üstü açık (42/3)

bezi yırtık (50/1)

başı boş (89/1)

kirpikleri kapalı (170/2)

perdeleri inik (171/2)

damı çökük (180/10)

kiremitleri kırık (181/2)

mimarîsi meçhul (181/4)

gözü kapalı (186/2)

yakası açık (203/3)

başı açık (217/3)

1. Cümledeki Görevi Yönünden İsnat Grubu

1.1. İsnat Grubunun Zarf Olarak Kullanılması

İsnat grubu bu görev ile kullanılırken yalın hâlde bulunmaktadır.

Eve vücutunun yarısı sarkık getirdiler. (15/5)

Mâcide sevdiği insanları gözü kapalı dinlerdi. (186/2)

Mümtâz başı açık yürüyordu. (217/3)

Hep eli boş dönüyorum. (236/7)

2. İsnat Grubunun Kelime Grupları İçinde Durumu

2.1. İsnat Grubunun, Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

üstü açık mukavvalar (42/3)

bezi yırtık paravanlar (50/1)

perdeleri inik oda (171/2)

b. Yükleme Grubu

Bu grup, metnimizde çok az sayıda bulunmaktadır.⁶¹

kendimizi inkâr (39/3)

bu saatin mevcudiyetini inkâr (173/9)

c. Yönelme Grubu

Yönelme grupları, içinde bulunduğu cümlenin özelliğine göre zarf ve yüklem olabilmekte; ayrıca, başka kelime gruplarının yapısına da katılabilmektedir.⁶²

Metnimizdeki yönelme gruplarından bazıları şunlardır:

ona ait (11/1)

en küçük işaretle kaçmağa hazır (12/5)

her şeye küskün (18/4)

etrafı kapalı (18/4)

şehrin düşeceğine yakın (18/5)

kendisine sahip (23/2)

⁶¹ bk. Yükleme grubu için s. 35.

⁶² bk. Yönelme grubu için s. 35.

akşama yakın (26/3)
 ona yabancı (28/4)
 yola yakın (29/1)
 kendisine mahsus (34/2)
 bütün sevap fikirlerine yabancı (41/2)
 yirmi seneye yakın (51/3)
 teselliye hazır (66/2)
 iskeleye yakın (84/6)
 ona yakın (96/3)
 ruha ait (126/3)
 davudîye yakın (137/1)
 cana yakın (153/2)
 büyük sanat eserlerine has (182/3)
 kendisine âşık (185/4)
 karanlığa gömülü (198/5)
 büyüye yakın (199/4)
 kendisine dargın (224/2)

1. Cümledeki Görevi Yönünden Yönelme Grubu

1.1. Yönelme Grubunun Zarf Olarak Kullanılması

Yönelme grubu bu görevle kullanılırken yalın hâlde bulunmaktadır.

Mümtâz, Ahmet'i babasının yatağı ucunda, en küçük işaretle kaçmağa hazır buldu. (12/5)

Mümtâz yavaş yavaş Nûrân'ın başının etrafına sevdiği ve özlediği şeyleri topladıkça kendisini kuvvetlerine daha sahip buluyordu. (161/4)

Onu kendisine dargın biliyor, peşinden koşmak istiyor, aradaki mesafeyi imkânsız derecede büyük buluyor, olduğu yerde çıldırıyordu. (224/2)

Bazen de, her şeye küskün, evinde kalırdı. (299/1)

1.2. Yönelme Grubunun Yükleme Olarak Kullanılması

Yönelme grubu bu görev ile kullanılırken "imek" fiili ile çekime girmektedir.

Şehrin düşeceğine yakındı. (18/5)

Bu şimendifer ve küçük kızın dansı, babasıyla geçirdikleri son yılbaşı gecesine aitti. (81/2)

Fakat yüzlerini göremiyordu; yüzleri gelecek dediğimiz duvara dönüktü. (120/8)

2. Yönelme Grubunun Kelime Grupları İçinde Durumu

2.1. Yönelme Grubunun, Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

yola yakın bir kaya (29/1)

kendisine mahsus bir hayat (34/2)

yirmi seneye yakın bir zaman (51/3)

bütün sevap fikirlerine yabancı gözler (41/2)

1909 yılına ait canlı bir hatıra (52/2)

ona yakın bir şey (96/3)

ona ait şeyler (102/2)

kendine ait bir macera (109/2)

davudîye yakın bir ses (137/1)

büyük sanat eserlerine has bir derinlik (182/3)

karanlığa gömülü yalı dipleri (198/5)

büyüye yakın sır (199/4)

2.2. Yönelme Grubunun, Edat Gruplarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması

iskeleye yakın diye (84/6)

ç. Bulunma Grubu

Bulunma grupları, içinde bulunduğu cümlelerin özelliğine göre zarf olabilmekte, ayrıca başka kelime gruplarının yapısına da katılabilmektedir.⁶³

Aşağıdaki örnekler, metnimizdeki bulunma gruplarından bazılarıdır:

ikide bir (19/3)

yüzde yüz (61/14)

yüzde bin (61/14)

yüzde bir (75/5)

maddesinde ve medeniyetinde gizli (250/4)

2. Bulunma Grubunun Kelime Grupları İçinde Durumu

2.1. Bulunma Grubunun, Belirli İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması

yüzde binin kat'iliği (61/14)

2.2. Bulunma Grubunun, Belirli İsim Tamlamalarında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması

mevcudun yüzde biri (75/5)

nüfusunun onda sekizi (240/1)

2.3. Bulunma Grubunun, Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

maddesinde ve medeniyetinde gizli bir adam (250/4)

d. Çıkma Grubu

Çıkma grupları, içinde bulunduğu cümlenin özelliğine göre zarf, yer tamlayıcısı ve yüklem olabilmekte; ayrıca, başka kelime gruplarının yapısına da katılabilmektedir.⁶⁴

Metnimizdeki çıkma gruplarından bazıları şunlardır:

sözünü bitirmekten âciz (13/15)

kütüphanelerden uzak (15/2)

⁶⁴ bk. Çıkma grubu için s. 36.

dün akşamın sıcaklığından mahrum (23/5)

Nûrân'ın saçlarından habersiz (86/7)

bundan büyük (108/3)

benden küçük (108/4)

babanızdan gizli (113/2)

onlardan ayrı (145/1)

ondan ayrı (159/10)

ölümden öte (182/6)

4. Cümledeki Görevi Yönünden Çıkma Grubu

1.1. Çıkma Grubunun Zarf Olarak Kullanılması

Çıkma grubu zarf görevi ile kullanılırken yalın hâlde bulunmaktadır.

Suat, Nûrân'ın saçlarından habersiz onu dinliyordu. (86/7)

Babanızdan gizli çekmişler. (113/2)

1.2. Çıkma Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması

Çıkma grubu yer tamlayıcısı olarak kullanılırken bulunma hâli eki almaktadır.

*İhsân, bu yaz kütüphanelerde **okuma** kalamam... (15/2)*

*Onun için şahsiyetlerini **ölümden ötede** bile kabul ettirdiler. (182/6)*

1.3. Çıkma Grubunun Yüklem Olarak Kullanılması

Cümlelerde yüklem görevi yapan çıkma grupları ya bildirme eki almakta ya da "imek" fiili ile çekime girmektedir.

Çünkü suyun sesi, aşkın, ihtirasın sesinden kuvvetlidir. (28/1)

Çünkü onun eski ayın usulüyle okuduğu Ferahfeza, aynı bestekârın kendisine âdeta sevme ve ıstırap çekme üslûpları aşıl原因an öbür Ferahfezaları'ndan çok ayrıydı. (260/2)

2. Çıkma Grubunun Kelime Grupları İçinde Durumu

2.1. Çıkma Grubunun, Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

kendisinden çok küçük iki çocuk (23/3)

şehirden epeyce uzak bir yer (29/2)

herkesinkinden çok başka bir talih (32/3)

birinciden daha kalın bir çizgi (73/5)

bundan büyük azap (108/3)

içten zengin bir yer (122/3)

onlardan ayrı bir ufuk (145/1)

hepsinden üstün bir şey (203/5)

hayattan uzak yollar (315/1)

2.2. Çıkma Grubunun, Edat Gruplarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması

sözünü bitirmekten âciz gibi (13/15)

e. Vasıta Grubu

Vasıta grupları, içinde bulunduğu cümlelerin özelliğine göre zarf ve yüklem görevi üstlenebilmekte; ayrıca, sıfat tamlamalarında sıfat unsuru olabilmektedir.⁶⁵

⁶⁵ bk. Vasıta grubu için s. 36-37.

Metnimizdeki vasıta gruplarından bazıları şunlardır:

ince satırlarla dolu (15/2)

bu yabancı ve bilinmedik iştihalarla dolu (22/1)

onların hatırasıyla dolu (23/5)

şiddetli uyanışlarla dolu (57/5)

eski şeylerle dolu (81/2)

başkalarının hayatıyla dolu (123/10)

tezhiplerle kapalı (147/2)

insanla ve kâinatla barışık (280/16)

1. Cümledeki Görevi Yönünden Vasıta Grubu

1.1. Vasıta Grubunun Zarf Olarak Kullanılması

Vasıta grubu bu görev ile kullanılırken yalın hâlde bulunmaktadır.

*Ve onu hakikaten bir an gündelik bir meşgalenin, bir fikrin arasında unutmuş gibi içi korkuyla, vicdan azabıyla, **telâfisi kabil olmayan şeylerin ıstırabıyla dolu**, hemen oracıkta öperdi. (159/7)*

1.2. Vasıta Grubunun Yükleme Olarak Kullanılması

Vasıta grubu cümlelerde yükleme görevi yaparken "imek" fiili ile çekime girmektedir.

*Boğaz vapuru **başka türlü bir kalabalıkla doluydu**. (109/2)*

*Mektup ancak **o cins hastalarda görülen sabırsızlık, bedbinlik ve şikâyetle dolu idi**. (212/2)*

2. Vasıta Grubunun Kelime Grupları İçinde Durumu

2.1. Vasıta Grubunun, Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

ince satırlarla dolu kâğıtlar (15/2)

bu yabancı ve bilinmedik iştihalarla dolu vücut (22/1)

onların hatırasıyla dolu bir temas (23/5)

eski şeylerle dolu bir tavan arası (81/2)

başkalarının hayatıyla dolu ruh (123/10)

tezhiplerle kapalı tabaklar (147/2)

KELİME GRUPLARININ ROMANDAKİ KULLANIM ORANLARI

Çalışmamıza konu olan “Huzur” isimli roman 379 sayfadan ibarettir. Romanın ilk 40 sayfasını tarayarak, bu sayfalardaki bütün kelime gruplarını tespit ettik ve bu grupların kullanım oranlarını belirledik. Böylece hangi kelime grubunun ne ölçüde kullanıldığını ve diğer kelime gruplarına göre oranını ortaya çıkardık. Elde ettiğimiz bu oranlarla, romanın tamamında, söz konusu kelime gruplarının hangi ölçüde kullanılabilmiş oldukları konusunda da belli bir kanaate ulaşmış olduk.

Taradığımız ilk 40 sayfadaki kelime gruplarının sayıları ve diğer kelime gruplarına göre oranları aşağıdaki tabloda dikkatlere sunulmuştur.

KELİME GRUPLARI	KELİME GRUBU SAYISI	TOPLAM KELİME GRUPLARINA ORANI %
İsim Tamlaması	873	% 19.21
Belirli İsim Tamlaması	525	% 11.53
Belirsiz İsim Tamlaması	348	% 7.68
Sıfat Tamlaması	1805	% 39.73
Sıfat-Fiil Grubu	448	% 9.87
Zarf-Fiil Grubu	125	% 2.75
İsim-Fiil Grubu	133	% 2.92
Ünlem Grubu	–	–
Birleşik İsim	1	% 0.02
Edat Grubu	506	% 11.13
Unvan Grubu	18	% 0.40
Birleşik Fiil	238	% 5.24
Tekrar Grubu	92	% 2.03
Bağlama Grubu	168	% 3.70
Sayı Grubu	7	% 0.16
Zarf Grubu (Tamlaması)	75	% 1.66
Kısaltma Grupları	54	% 1.18
GENEL TOPLAM	4543	% 100

SONUÇ

Kelime grupları ifadeyi zenginleştiren unsurlar olarak her tür metinde yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Bu çalışmamızda Ahmet Hamdi Tanpınar'ın **Huzur** romanından hareketle, Türkiye Türkçesinde bulunan kelime gruplarının yapılarını ve işlevlerini tespit etmeye çalıştık.

Her ne kadar dilimizdeki kelime grupları belli sayıda ise de, bu grupların işlevlerinin sınırsız olduğu çalışmada bol örnekle ortaya konmaya çalışılmıştır. Gramerin, şekilden anlama uzanan çok yönlü ilişkilerinden, dil ile düşünce arasındaki sağlam bağdan hareket edersek, kelime gruplarının ifadeye kattığı zenginliği daha da belirgin olarak görebiliriz.

Özellikle, incelemenin temelini oluşturan kelime gruplarının yüzeysel yapılarından derin yapılarına inilince gramer ile anlamın mükemmel uyumu insanı etkilemektedir.

Yaptığımız inceleme bizi bazı sonuçlara götürdü. Kelime gruplarının inceleneceği her tür metinde, bu grupların kullanım oranlarının aşağı yukarı aynı olacağı görülecektir. Metnin türüne, ifade tarzına ve hislere göre bu sayı değişebilecek, fakat genel oranlar pek değişmeyecektir.

Kelime grupları içinde en çok kullanılan gruplar sıfat tamlaması ve belirli isim tamlamasıdır. Bunu, romanın ilk kırk sayfasında tespit ettiğimiz oranlardan da takip edebiliriz. Bu çalışmada, sıfat tamlamasının ve belirli isim tamlamasının nasıl oluştuğu, içinde buldukları cümlelerde ne tür görevler üstlenebildikleri, diğer kelime gruplarının yapılarına ne ölçüde katılabildiklerinin zenginliği ve verilen örneklerin çokluğu, bunu büyük ölçüde doğrulamaktadır. Yukarıda da bahsedilen unsurlar -metnin türü, ifade tarzı ve hisler- bu grupların kullanım oranlarını etkileyebilecek, fakat durum genelde aynı olacaktır.

Kelime gruplarının nasıl oluştukları önemlidir. Söz konusu grupların oluşma Şekilleri derin yapıyla ilgilidir. Grupların nasıl oluştuklarının tespiti titiz bir çalışma ve dikkat gerektirmektedir. Bilhassa sıfat tamlaması ve belirli isim tamlamasındaki kuruluş zenginliği dikkat çekicidir. Bu yapılar çalışmada ayrıntılarıyla ortaya konulmuştur.

Sıfat tamlamalarında sıfat olan unsur, tek kelimedenden ibaret niteleme sıfatı, belirtme sıfatı ve sıfat-fiil olabildiği gibi, bir kelime grubu da olabilmektedir. Sıfat unsuru kelime grubu Şeklinde olan sıfat tamlamalarında, bu kelime grubu; sıfat-fiil grubu, belirli isim tamlaması, belirsiz isim tamlaması, sıfat tamlaması, edat grubu, sayı grubu, bağlama grubu, tekrar grubu, zarf grubu, yönelme grubu, bulunma grubu, çıkma grubu, isnat grubu ve vasıta grubu Şeklinde görölmektedir.

Bilindiği gibi kalıcı isimler yapmak için, dilin sık sık başvurduğu yollardan biri de sıfat tamlamasıdır. Kalıcı isim olan sıfat tamlamaları da metnimizde kullanılmıştır.

Belirli isim tamlamalarında da tamlayan ve tamlanan unsurlar birer isimden ibaret olabildikleri gibi, tamlamanın genişliği nispetinde, bunlar, birer kelime grubu da olabilmektedir. Belirli isim tamlamalarının tamlayan ya da tamlanan unsurları veya hem tamlayan hem de tamlanan unsurları kelime grubu Şeklinde görölebilmektedir.

Tamlayan unsuru kelime grubu olan belirli isim tamlamalarında, bu unsur; belirsiz isim tamlaması, belirli isim tamlaması, sıfat tamlaması, bağlama grubu, unvan grubu, birleşik isim, sıfat-fiil grubu, isim-fiil grubu ve bulunma grubu olabilmektedir.

Tamlanan unsuru kelime grubu olan belirli isim tamlamalarında, bu unsur; belirsiz isim tamlaması, sıfat tamlaması, bağlama grubu, sayı grubu, sıfat-fiil grubu, isim-fiil grubu, zarf grubu ve bulunma grubu Şeklinde görölebilmektedir.

Hem tamlayan hem de tamlanan unsurları kelime grubu olan belirli isim tamlamalarında ise, bu unsurlar, genellikle, birer sıfat tamlaması olmaktadır.

Diğer kelime gruplarının oluşmasında da bu zengin yapı kendisini göstermektedir. Bütün bu özellikler de Türkçemizin sağlam yapısından ve ifade gücündeki zenginliğinden kaynaklanmaktadır. Burada şunu da hemen belirtelim ki, dil ne kadar güçlü olursa olsun, dili kullanan kişilere de çok iş düşmektedir. Türkçenin kurallarını, bu kurallarıdaki eksiksiz işleyişi bilen ve Türkçenin ifade gücünün farkında olan bir müellifin kaleminden ne ölçüde güzel eserlerin ortaya çıktığı ve çıkacağı da herkesin malûmudur.

Kelime gruplarının cümlelerde görev almaları da dikkate değerdir. Kelime grupları cümlelerde öge olurken, grubun sonundaki unsura gelen çekim ekinin bütün grubu etkilediği ve grubun tamamını aynı öge yaptığı Türkçenin işleyişindeki ahengi ortaya çıkarmaktadır. Yine kelime gruplarının, özelliklerine göre, cümlelerde her tür öge olabildikleri, çalışmada bol örneklerle gösterilmiştir.

Bir kelime grubunun, diğer kelime gruplarının yapısına nasıl ve ne ölçüde katılabildiği de dikkat çekicidir. Örnek verecek olursak; sıfat tamlaması, belirli isim tamlamalarında tamlayan ve tamlanan unsur, belirsiz isim tamlamalarında tamlayan unsur, başka sıfat tamlamalarında sıfat ve isim unsuru, edat gruplarında isim unsuru ve bağlama gruplarının unsuru olarak kullanılabilir.

Belirli isim tamlaması, başka belirli isim tamlamalarında tamlayan unsur, sıfat tamlamalarında sıfat unsuru, belirsiz isim tamlamalarında tamlayan unsur, edat gruplarında isim unsuru ve bağlama gruplarının unsuru olabilmektedir.

Kelime gruplarının derin yapıları ve grubun unsurlarının doğru tespiti de çok önemlidir. *geniş kanatlı bir kuş* (24/1) örneğinde, *geniş kanat* sıfat tamlamasının isim unsurunun aldığı *-lı* isimden isim yapma ekinin sadece *kanat*'ı değil, *geniş kanat*'ı sıfatlaştırdığı ve bu sıfat tamlamasının da *kuş*'un değil, *bir kuş*'un sıfat

unsuru olduğu gibi. Bu tür yapılar pek çok kelime grubunda karşımıza çıkmaktadır. Bu şekildeki oluşumların doğru tespiti çok önemlidir.

Fiilimsilerin metindeki kullanımı da oldukça fazladır. Türkçe fiilimsi ekleri ve bunların kullanımı bakımından zengin bir dildir. Bu zengin kullanım metnimizde de aynı şekildedir. Kısaltma gruplarının da bazı kelime gruplarına oranla fazla kullanılmasının bir nedenini, fiilimsilerden kısaltmış şekiller olmalarına bağlayabiliriz.

Edat grupları da metinde yoğun bir biçimde kullanılmaktadır. Birleşik fiilin, tekrarların ve bağlama gruplarının kullanım oranları da yüksektir.

Pek çok çalışmada yer almayan zarf grubunun metindeki kullanım oranı da azımsanacak gibi değildir.

Eserde en az kullanılan kelime grupları da yükleme grubu, ünlem grubu ve birleşik isimdir. Bu grupların kullanım oranları diğer gruplara göre düşüktür.

Her ne kadar kelime grubu sayısı sınırlı ise de, kelime gruplarının işlevleri sınırsızdır. Bunu çalışmanın inceleme bölümünde detaylı olarak ve bol örnekle ortaya koyduk. Kelime gruplarının kullanımlarındaki bu zenginliği de yukarıda açıklamaya çalıştık. Bütün bu tespitler, Türkçemizin kurallarındaki düzenlilik ve ifade gücündeki mükemmeliyeti bir kez daha ortaya koymaktadır.

Bu çalışmada bazı kelime gruplarının oluşma şekilleri, cümlelerde görev üstlenmeleri ve diğer kelime gruplarının yapılarına katılmalarına dair örnekler sayıca az olabilir. Ancak, kelime gruplarının derin yapısı değişik eserlerden incelendikçe daha değişik işlevler ve çok sayıda örnek de mutlaka tespit edilecektir. Biz, kelime gruplarının derin yapıları ve işlevlerinin sınırsızlığıyla ilgili bazı farklı yanları ortaya koyabildiysek, kendimizi amacımıza ulaştığımızı sayabileceğimizi düşünüyoruz.

KAYNAKLAR

- Aksan, Doğan. Her Yönuyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim 2, Ankara, 1980
- Alyılmaz, Cengiz. Orhun Yazıtlarının Söz Dizimi, (Doktora Tezi), Erzurum, 1994
- Atabay, Neşe; Özel, Sevgi; Çam, Ayfer. Türkiye Türkçesinin Sözdizimi, Ankara, 1981
- Atabay, Neşe; Kutluk, İbrahim; Özel, Sevgi. Sözcük Türleri, Ankara, 1983
- Banarlı, N. Sami. Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul, 1987, II. C.
- Banguoğlu, Tahsin. Türkçenin Grameri, Ankara, 1995, 4. Baskı
- "Türkçede Benzerlik Sıfatları", TDAY-Belleten, Ankara, (1957), 1988, Sayfa 13-27
- Beserek, Ahmet. Türkçede Cümle Yapısı, İstanbul, 1991
- Bilgegil, Kaya. Türkçe Dilbilgisi, İstanbul, 1963
- Bozkurt, Fuat. Türkiye Türkçesi, İstanbul, 1995
- Börekçi, Muhsine. Atatürk'ün "Nutuk"unda Söz Dizimi, (Doktora Tezi), Erzurum, 1995
- Cemiloğlu, İsmet. 14. Yüzyıla Ait Bir Kısas-ı Enbiyâ Nüshası Üzerinde Sentaks İncelemesi, Ankara, 1994
- "Cümle Tahlilinin Önemi ve Metot", Türk Dili, S.:587, Kasım 2000, Sayfa 478-483

Deny, Jean. Türk Dili Grameri, Tercüme: Ali Ulvi Elöve, İstanbul, 1941

Dilaçar, Agop. "Gramer: Tanımı, Adı, Kapsamı, Türleri, Yöntemi, Eğitimdeki Yeri ve Tarihçesi", TDAY-Belleten, Ankara, (1971), 1988, Sayfa 83-145

..... "Türk Fiilinde 'Kılınış'la 'Görünüş' ve Dilbilgisi Kitaplarımız", TDAY-Belleten, Ankara, 1973-1974, Sayfa 159-171

Dizdaroğlu, Hikmet. Tümcebilgisi, Ankara, 1976

Ediskun, Haydar. Türk Dilbilgisi, İstanbul, 1992, 4. Baskı

Emre, A. Cevat. "Türkçede Cümle", TDAY-Belleten, Ankara, (1954), 1988, Sayfa 105-180

..... "Türkçede Cümle: II. İsim Cümlesi", TDAY-Belleten, Ankara, (1955), 1988, Sayfa 23-58

Ergin, Muharrem. Türk Dil Bilgisi, İstanbul, 1989, 18. Baskı

..... Türk Dili, İstanbul, 1987, 3. Baskı

..... Orhun Abideleri, İstanbul, 1994, 17. Baskı

Gabain, A. M. Von. "Türkçede Fiil Birleşmeleri", TDAY-Belleten, Ankara, (1953), 1988, Sayfa 16-29

Gece, K. Mehmet. "Türkiye Türkçesinde Bağlı Cümle", Türk Dili, S.: 562, Ekim1998, Sayfa 332-339

Gemalmaz, Efrasiyap. Standart Türkiye Türkçesi İle İlgili Yazılar, Erzurum, 1994

Gencan, T. Nejat. Dilbilgisi, İstanbul, 1962

..... "Sıfat Birlikleri", TDAY-Belleten, Ankara, (1954), 1988, Sayfa
181-189

Gülensoy, Tuncer. Türkçe El Kitabı I, Kayseri, 1994

Gürsoy-Naskali, Emine. Türk Dünyası Gramer Terimleri Kılavuzu, Ankara, 1997

Hacıeminoğlu, Necmettin. Türk Dilinde Edatlar, İstanbul, 1984, 3. Baskı

Hatiboğlu, Vecihe. Türkçenin Sözdizimi, Ankara, 1972

..... "Kelime Grupları ve Kuralları", TDAY-Belleten (1963), 1988,
Sayfa 203-244

Hengirmen, Mehmet. Türkçe Dilbilgisi, Ankara, 1997, 2. Baskı

Kabaklı, Ahmet. Türk Edebiyatı, İstanbul, 1994, III. C.

Kaplan, Mehmet. Tanpınar'ın Şiir Dünyası, İstanbul, 1983

Karahan, Leylâ. Türkçede Söz Dizimi, Ankara, 1991, 1. Baskı

..... "Türkçede Birleşik Cümle Problemi", Türk Dili, S.:505, Ocak 1994,
Sayfa 19-23

..... "Fiil - Tamlayıcı İlişkisi Üzerine", Türk Dili, S.: 549, Eylül
1997, Sayfa 209-214

..... "Yapı Bakımından Cümle Sınıflandırmaları Üzerine", Türk
Dili, S.:583, Temmuz 2000, Sayfa 16-24

Karaörs, Metin. "Türkiye Türkçesi İle Azerbaycan Türkçesinin Kelime Grupları, Cümle ve Cümle Çeşitleri (Sentaks) Bakımından Karşılaştırılması", TDAY-Belleten, 1996, Sayfa 129-144

Koç, Nurettin. Yeni Dilbilgisi, İstanbul, 1990

..... Açıklamalı Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü, İstanbul, 1992

Korkmaz, Zeynep. Gramer Terimleri Sözlüğü, Ankara, 1992

..... "Türkçede Birleşik Fiiller ve Anlam Kaymaları", Türk Dili, S.:559, Temmuz 1998, Sayfa 3-15

..... "Türkiye Türkçesinde 'İktidar' ve 'İmkân' Gösteren Yardımcı Fiiller ve Gelişmeleri", TDAY-Belleten, Ankara, (1959), 1988, Sayfa 107-124

Kükey, Mazhar. Türkçenin Sözdizimi, Ankara, 1975

Mansuroğlu, Mecdut. "Türkçede Cümle Çeşitleri ve Bağlayıcıları", TDAY-Belleten (1955), 1988, Sayfa 59-71

Oktay, Ahmet. Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı 1923-1950, Ankara, 1993

Şimşek, Rasim. Örneklerle Türkçe Sözdizimi, Trabzon, 1987

Tanpınar, A. Hamdi. Huzur, İstanbul, 1949, 1. Baskı

Topaloğlu, Ahmet. Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü, İstanbul, 1989, 1. Baskı

Tuna, O. Nedim. "Türkçenin Sayıca Eş Heceli İkilemelerinde Sıralama Kuralları ve Tabii Bir Ünsüz Dizisi", TDAY-Belleten (1982-1983), 1986,

Sayfa 163-228

Türk Gramerinin Sorunları II, Ankara, 1999

Usta, H. İbrahim. "Türkiye Türkçesinde Kelime Grupları İle İlgili Bir Sınıflandırma",
Türk Dili, S.: 579, Mart 2000, Sayfa 209-216

Uygur, C. Vedat. "Eşitlik (Ekuvatif) Eki ve Eşitlik (Ekuvatif) Grubu Üzerine", Türk
Dili, S.: 546, Haziran 1997, Sayfa 547-549

Üstüner, Ahat. "Cümlelerin Ögeleri Konusundaki Karışıklıklar", Türk Dili,
S.: 553, Ocak 1998, Sayfa 18-31

..... "Türkçenin Anlatım Gücü", Türk Dili, S.: 589, Ocak 2001, Sayfa
50-58

Üstünova, Kerime. "Cümle Çözümlemelerinde Yüzeysel Yapı - Derin Yapı İlişkileri",
Türk Dili, S.:563, Kasım 1998, Sayfa 398-406

Vardar, Berke (Yönetiminde), Güz, N; Öztokat, E; Senemoğlu, O; Sözer,
E. Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü, İstanbul, 1988, 1. Baskı

Yaman, Ertuğrul. Türkiye Türkçesi ve Özbek Türkçesinin Söz Dizimi Bakımından
Karşılaştırılması, Ankara, 2000

Yavuz, Kemal; Yetiş, Kâzım; Birinci, Necat. Türk Dili ve Kompozisyon, İstanbul,
1996

ÖZ GEÇMİŞ

Turgut Baydar, 1971 Mayıs'ının 10. günü şimdilerde Aksaray'a, o günlerde ise Niğde'ye bağlı olan Ortaköy ilçesinde doğdu. Sırasıyla İstiklâl İlkokulunda ilkokul eğitimini, Ortaköy Lisesinde de ortaokul ve lise eğitimini tamamladı.

1991 yılında Malatya İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümünü kazandı ve 1995 yılında buradan mezun oldu. Aynı yılın eylülünde Giresun'un Keşap ilçesinde bulunan Mehmet Âkif Ersoy İlköğretim Okulunda Türk Dili ve Edebiyatı (Türkçe) öğretmenini olarak göreve başladı.

1996 yılının aralık ayında vatanî görevini yapmak üzere Polatlı'ya gitti. Temel eğitiminden sonra Erzincan Anadolu Öğretmen Lisesine yedek subay öğretmen olarak tayin edildi. Vatanî görevini tamamladıktan sonra 1998 yılında evlendi ve aynı yıl Erzincan Milli Piyango Anadolu Lisesine atandı. Hâlen buradaki görevine devam etmektedir.

1999 yılında Erzurum Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde Türkçe Eğitimi ana bilim Türkçe Öğretmenliği bilim dalında Yüksek Lisans programına girdi.